

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

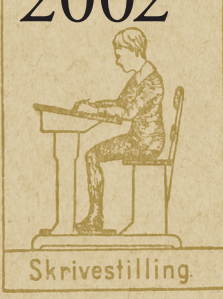
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

u u n n m i t r r
 B
 s e a i o o
 a d g y j p
 l b f h k
 w a z
 A U Y O O O
 T F P B R Z
 A H H j e g l
 L D E A N M
 W X Z Q i
 . . . ! ? . . . - ()
 12
 V a r s l i s t i g

All arbejdet til venstre
 arbejdet til højre
 er med tryk.

2002

13de skrivetime
 i
 hovedskolen
 5.—6. skoleår.

u u n n m i t r r
 s e a i o o
 a d g y j p
 l b f h k
 w a z
 U Y O O O
 T F P B R Z
 H H j e g l
 L D E A N M
 W X Z Q i
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Sammenskrift i øvebogen c. 25 minutter. Først skrives nogle linier af forskriften med tretræksbogstaver, og derefter skrives den med almindelige bogstaver — enkelttræk.

5. skoleår.

6. skoleår.

Höbenhavn o.s.v. Hrukken går så o.s.v.
 Höbenhavn o.s.v. Hrukken går så o.s.v.

7. skoleår.

Først indøves forskriftens store bogstaver, og eleverne må her selv vælge, hvilke former de synes bedst om. Derefter skrives hele forskriften.

Bogstavernes størrelse. De lave små bogstaver går $\frac{1}{4}$, t og d $\frac{1}{2}$, alle de øvrige bogstaver godt $\frac{1}{2}$ linieafstand over linien. Hvor der ikke er hjælpelinier, må eleven øve sig i at beregne, hvor de skulle være. Tænk altid på midterlinien, før der begyndes på et stort bogstav.

FRA VIBORG AMT 2002

FRA VIBORG AMT 2002

Årbog udgivet af Historisk Samfund for Viborg Amt

67. årgang

FRA VIBORG AMT 2001

er redigeret af

K.J. Krarup-Pedersen

under medvirken af

Henning Ringgaard Lauridsen, Ejgil Overby og Ole Degn

Forsidebillede: vejledning fra øvehæfte til skrivetimer.

Lay-out og tryk:

Special-Trykkeriet Viborg a-s

Trykt i 700 eksemplarer

ISBN 87-87235-29-3

Indhold

CARL ANKER JENSEN	
Hvad jeg så i bakspejlet	7
JØRGEN ØSTERGAARD	
Viborg private Realskole 1957-1962	66
HELMUTH SPANGGÅRD	
Dømt til døden	82
HILDEGARD MELLERUP	
Forskellige var vore oplevelser	93
<i>INGER DAMM</i>	
Jul anno 1935-50 – Livet på Lynderupgård	93
<i>INGE GADE POULSEN</i>	
Min barndoms jul på Tjele	97

HISTORISK SAMFUND FOR VIBORG AMT

Bestyrelse:

Museumsinspektør *Marianne Bro-Jørgensen*, Viborg, formand.

Jørgen Østergaard, Møldrup, kasserer.

Genealog *Anton Blaabjerg*, Viborg, sekretær.

Museumsinspektør *Henning Ringgaard Lauridsen*, Viborg.

Arkivar, dr.phil. *Ole Degn*, Viborg.

Fhv. skovfoged *B.S. Knudsen*, Hald Ege.

Ejgil Overby, Kjellerup.

K.J. Krarup-Pedersen, Bjerringbro.

Ulrich Rössing, Skals.

Samfundets ekspedition:

Fru Else Hansen,

Slesvigsgade 20, 8800 Viborg

Tlf. 86 62 18 06.

Bidrag til årbogen

sendes til *K.J. Krarup-Pedersen*, Kirketoftvej 6, 8850 Bjerringbro.

Hvad jeg så i bakspejlet

Forord

Da jeg efter 56 år som erhvervs- og politisk aktiv på den ene eller anden måde gik på pension som 73 årig, var der flere, som spurgte mig, om jeg nu ville til at skrive mine erindringer. Mit svar var, at det havde jeg ikke tænkt mig at gøre, idet jeg fandt, at det sikkert ikke ville være særlig interessant for nogen.

Efter at have været inviteret ud til forskellige pensionist- og efterlønsklubber for at fortælle om mit liv, og her specielt om vejen fra spinderdreng til borgmester, har jeg besluttet at gøre det alligevel.

Det er imidlertid ikke uden betænkeligheder, for jeg vil alene basere min fortælling på hukommelsen, og der er jo risiko for, at den kan være blevet sløret eller farvet med alderen.

Og jeg kender godt påstanden om, at som ung kan man huske alting, og som ældre det, man gerne vil huske; men som gammel måske også huske noget, der ikke er sket.

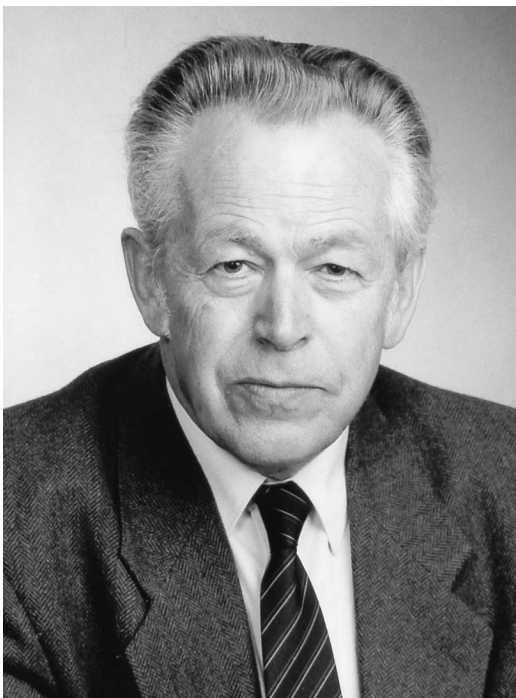
Livets begyndelse

Ifølge min dåbsattest så jeg dagens lys første gang den 25. april 1925 på adressen Lille Sct. Peder Stræde 3 i Viborg.

Min mor, Anna Petra Jensen, f. Pedersen, var født og opvokset i den ene af Søgårdene ved enden af Søndersø og arbejdede i huset for fremmede, indtil hun blev gift med min far.

Min far, Karl Jensen, var født i Vind sogn syd for Holstebro, på en gård der hed Mikkeltborg, og han kom ud at tjene allerede som 8 årig. Årsagen var, at der var mange søskende, og der var ikke råd til at have børnene hjemme, hvis de selv kunne tjene til føden.

Det var i forbindelse med aftjening af sin værnepligt i Viborg, hvor han var oppasser for regimentschefen, som boede i Sønder Mølle, at han mødte min mor. Ved ægteskabets indgåelse i 1924 arbejdede han på Bruunshåb Papfabrik, hvor han var indtil sin død i 1961.

Carl Anker Jensen.

Barndommen i Søgårde

Kort tid efter, at jeg var født, flyttede mine forældre til Søgårde, hvor de boede til leje hos min møster og onkel, som havde et tofamiliehus, »Solhjem«, og her havde de den øverste lejlighed. Det var nok mest af praktiske årsager, de flyttede, for de havde købt en grund af min bedstefar, beliggende ned til søen, hvor de ville opføre et enfamiliehus, og da der var tale om medbyg, var det mest praktisk at bo i umiddelbar nærhed.

I 1927 kunne de flytte ind i deres eget hus »Søbo«, og fra det tidspunkt er det, jeg så småt begynder at kunne erindre min barndom

På min 3 års fødselsdag kom min søster Betty til verden, og jeg syntes i barndomsårene, at det var trøls, at vi havde fødselsdag samme dag. Den 15. maj 1930 fik jeg så en bror, Ejnar, og det var den søskendeflok som voksede op sammen. I 1939 fik jeg en bror, Gert, og i 1944 en søster, Karen, men disse to efternølere, som det hed, oplevede jeg den gang ikke som søskende på samme måde som med Betty og Ejnar. Aldersforskellen var for stor, og jeg syntes også, at mine forældre nu var for

gamle til at få flere børn; men det ændrede ikke ved det forhold, at jeg var med til at forkæle disse to efternølere.

Mine forældre var tolerante; men ikke ukritiske overfor hvad vi foretog os, og der var grænser, som skulle overholdes, og blev de ikke det, kunne der godt ske en kontant afregning i form af en lussing eller i værste fald en røvfuld; men det sidste hørte dog til sjældenhederne. Det var en venlig opdragelse med fast hånd.

Selv om vi boede i et nyt hus, var belysningen kun petroleumslamper, som var det almindelige den gang uden for de egentlige byområder, og vi fik først installeret elektrisk lys i 1934. Opvarmningen var en kakkelovn i spisestuen, der var det eneste rum, som kunne opvarmes, og det gav i vinterhalvåret begrænsede udfoldelsesmuligheder indendørs. Om vinteren, når der var hård frost, kunne det godt være en smule barsk at komme op om morgenen, når alle vinduer var frosset til, og kakkelovnen var gået ud.

Vand blev pumpet op i køkkenet fra egen brønd, og der var ikke noget badeværelse, så den daglige personlige hygiejne foregik ved køkkenvasken, og den var meget sparsom. Tandbørstning var ikke noget man brugte, og det kunne også tydeligt ses på mange huller i tænderne. Hvis en tand gav anledning til for megen tandpine, blev den trukket ud hos den praktiserende læge og uden bedøvelse. Det var først som ung, hvor jeg selv kunne betale for behandlingen, at jeg kom til tandlæge og fik repareret de skader, det var muligt at udbedre.

Egentligt bad fik man kun den gang om måneden, når der blev vasket storvask i vaskekælderen, og der alligevel var fyret op under grubekedelen for at koge og vaske tøj.

Storvasken foregik på den måde, at det snavsede tøj dagen før blev sat i blød i nogle kar og baljer med koldt vand tilsat Henko, der var et sæbemiddel, som skulle løsne snavset.

På selve vaskedagen blev tøjet to gange kogt i sæbevand i grubekedelen og efterfølgende skrubbet i en håndtrukket vaskemaskine og skyllet, inden det blev vredet og hængt til tørre.

Madlavningen foregik for det meste på to primusapparater; men der var også et komfur, som blev anvendt ind imellem.

Morgenmaden bestod af havregrød eller rå havregryn med mælk, og det var mælk hentet ved staldøren på gården ved siden af. Mælken var helt ubehandlet bortset fra, at den efter malkningen var blevet siet, og når den havde stået natten over, var der som oftest urenheder på bunden af kanden eller fadet, som den havde stået i.

Til middag fik vi altid to retter mad, hvor sovs og kartofler næsten altid var en væsentlig bestanddel, og det var det, man spiste sig mæt i, for kødet var afmålt og i begrænsede mængder.

Aftensmaden var rugbrød med margarine og forskelligt pålæg eller blot med sukker.

Børn spiste den samme slags mad som de voksne, og der var ikke noget der hed, at man ikke kunne spise af det, der blev serveret.

Om søndagen og på andre helligdage blev der gjort mere ud af maden end til hverdag, og her var morgenmaden som regel friskbagt brød med smør. Tilsvarende blev der til de øvrige måltider serveret anderledes mad end det, der var råd til på hverdage.

Det tøj, vi børn gik i, var noget, vores mor selv syede, for der var ikke råd til at købe det færdigsyet, og der var ikke flere sæt at skifte med. Der var kun et sæt tøj til pænt brug og så noget dagligt tøj.

Lommepege var ikke noget, man bare fik, det var noget, man måtte gøre sig fortjent til ved at udføre forskelligt arbejde, og det kunne være hjemme eller for fremmede.

»Søbo« og hele området i Søgårde var med masser af udfoldelsesmuligheder et eldorado for børn. Vi havde søen mod vest og skovlignende bevoksning på de andre sider. Min bedstefars landbrugsejendom var beliggende i en afstand af 100 meter fra, hvor vi boede, og vi kunne faktisk boltre os frit. Der var jævnaldrene kammerater nok at lege med, og mødrene var alle hjemmegående, så nutidens børnepasnings- og underholdningsbehov var et ukendt begreb.

Vi kunne sagtens selv finde ud af, hvad der skulle leges og eksperimenteres med, og det var ikke alt, hvad vi lavede, som vi fortalte hjemme, for så var der helt sikkert blevet nedlagt forbud og i værste fald vanke en røvfuld. Jeg tænker her for eksempel på, at vi i de nærliggende moser havde hemmelige stier på gamle balker fra tørvegravningen, som kunne bringe os ud til små øer i mosen, eller at et par af de ældre kammerater havde fremstillet en bagladekanon af et gammelt vandrør, og med hjemmelavet krudt og sten af passende størrelse foretog skydning ud over søen. Det sidste kunne være gået helt galt, for efter flere skud og med øget mængde af krudt og sten revnede røret; men det kunne lige så godt være sprunget i flere stykker, og så var der næppe undgået personskader.

Af særlige oplevelser står blandt flere et familiebesøg på Fyn, hvor vi kørte i bil, og alene det at køre i bil var dengang i sig selv en oplevelse, for det hørte med til sjældenhederne. Det står helt tydeligt for mig, at vi

skulle over et vand med en lille færge, hvor der kun var plads til nogle få biler, og vi holdt forrest, hvor der kun var en tynd træbom som rækværk ud mod vandet, og det var jeg ikke helt tryk ved. Det var færgeoverfarten mellem Middelfart og Strib, vi var med.

I forbindelse med samme familiebesøg kørte vi også i en anden bil, og her var chaufføren en kvinde, og det var jeg også meget nervøs ved.

En gang om året besøgte vi min fars forældre, der havde gården Mikkelborg i Vind pr. Nørre Felding syd for Holstebro, og det var altid i bil. Enten lejede vi en vognmand til at køre, eller fik en bekendt, som havde bil, til at køre. Da der på grund af afstanden på ca. 60 km, som efter datidens biler og vejforhold betød en køretid på mindst 2 timer hver vej, hvis man da undgik en punktering, som ikke var så ualmindeligt dengang, blev chaufføren som noget naturligt og ventede, til vi skulle hjem igen; men nød så også den vestjyske gæstfrihed på lige fod med vi andre.

Jeg havde et godt forhold til begge mine forældre; men nok mest til min far, fordi vi havde mange sammenfaldende interesser omkring jagt og naturen, og noget af det bedste, jeg vidste, var at måtte komme med ham på jagt, hvor jeg med et hjemmelavet legetøjsgevær følte mig som aktiv deltager. Der var også mellem min far og mig et særligt tillidsforhold, som betød, at jeg kunne få lov til mange ting, som andre af tilsvarende alder ikke kunne få lov til af deres forældre; men at bryde en aftale kunne være en ubehagelig sag.

Det var således tilfældet, da jeg brød vores aftale om at sejle på søen i en lille robåd, som min far selv havde lavet. Aftalen gik på, at jeg måtte sejle i båden, så meget jeg lystede; men jeg måtte ikke tage andre med i båden. Det skete således engang, hvor min to år ældre fætter, som boede tæt ved, havde en kammerat med hjemme fra skole, og de fik mig til at tage dem med på en lille tur langs med rørbræmmen. Uheldigvis blæste der en stærk fralandsvind, som var ved tage magten fra os, og vi var ved at komme i alvorlige vanskeligheder, og i værste fald kunne vi være druknet.

Inde på land stod så pludselig min far og var tilskuer til, at vi var ved komme i vanskeligheder.

Jeg forstår godt både hans angst og vrede, og da vi nåede land, snupede han i kraven på min fætter og gav ham sådan en røvfuld, som han sikkert ikke havde fået hverken før eller siden. Klassekammeraten løb det bedste han havde lært ind mod byen, hvor han kom fra, og jeg løb hjem; men undgik ikke her den samme skæbne som min fætter.

Skoletiden

Jeg skulle have begyndt min skolegang i februar måned 1932 i Bruunshåb Skole, og det var en skole med kun 2 klasser. 1 klasse for de små elever og 1 klasse for de store elever og kun 1 lærer, hvilket var det almindelige på landet den gang.

Min mor ville imidlertid, at jeg i stedet skulle gå på den private realskole, Føns' Skole i Viborg, hvor der var 10 klassetrin, og man kunne afslutte med en præliminæreksamen.

Det var en betalingsskole, og det fandt min far ikke, der var grund til, når det var gratis at gå i Bruunshåb Skole. Det skal hertil siges, at min far som tidligere nævnt var kommet ud at tjene som 8 årig og kun havde gået i skole hver anden dag, og vel at mærke hvis der var tid til det, for arbejdet skulle passes. Om han også havde tænkt på, at det i forhold til hans barndom var et vældigt fremskridt, at jeg kunne gå i skole hver dag og ikke skulle ud at tjene, som han havde været det, ved jeg ikke.

Det blev heldigvis min mor, der fik lov at bestemme, og jeg kom således til at gå på Føns' Skole, og det har gavnet mig resten af livet. Der var dog det problem, at den 1. klasse, jeg kom i, allerede var startet ca. et halvt år før; men det havde min mor delvis kompenseret for ved at læse med mig hjemme.

Det var en god, men også meget kontant skole med en stram disciplin, hvor der ikke var forbud mod spanskrør eller en lussing. Jeg fik således en lussing i en botaniktime, fordi jeg under en forklaring om gren-, blad- og barktorne, hvor der blev spurgt, om der var nogen, der kendte andre slags torne, i et forsøg på at være vittig nævnte ligtorne.

Kunne en lærer eller lærerinde ikke holde ro og orden i klassen, kunne døren pludselig gå op, og Rasmus Føns kom ind, og så blev der talt med store bogstaver. Lykkedes det ikke for den pågældende at gennemføre en ordentlig og effektiv undervisning, kunne man være sikker på, at vedkommende ikke var ansat på skolen det efterfølgende skoleår.

De fleste af eleverne kom fra det bedrestillede borgerskab i Viborg og opland, tilsvarende som den private realskole i TV-serien *Matador*; men jeg mærkede ikke blandt klassekammeraterne nogen særlige sociale forskelle, udover at de var bedre klædt, og ikke selv skulle tjene til deres lommepenge.

Det gjorde jeg ved blandt andet i sommerferien og især op til højtiderne at være bybud og køre ud med varer, som kunderne havde ringet og bestilt eller ikke selv ville bære hjem. Det var nemlig god skik, når

Føns' Skole 1943.

kunder havde købt en vare, at spørge, om de ville have den med eller ønskede den bragt.

Det var sikkert udmærket, at jeg selv skulle tjene til lømmepengene, for så lærte jeg at sætte pengenes værdi i forhold til at udføre et stykke arbejde.

Viborg var den gang på mange måder en tro kopi af Korsbæk med social lagdeling af befolkningen. Der var både militæret, domstolene, Damernes Magasin med en kassedame og hr. Svan og en forretning for den mere jævne befolkning af samme type som Mads Skjerns butik, Sct. Mathias Gades Varehus

Restaurant Salonen, som dengang kun var en sommerrestaurant, havde et skilt ved indgangen, hvorpå der stod: Soldater & Tjenestepiger ingen Adgang.

De fine fruer blev tituleret med mandens stilling og efternavn, så var fru Hansens mand fuldmægtig, blev hun tiltalt – fru fuldmægtig Hanssen.

I en sjov lille historie fra den tid, som jeg har fået fortalt af en, der havde været elev ved Viborg Kommune, hedder det, at hans arbejde i begyndelsen var at skrive kuverter og hjælpe byrådssekretæren af med frakken, når han kom om morgenen, og hjælpe ham den på igen når han hørte ham skramle med kontorstolen for at gå hjem.

En dag kom polimesteren ned på kontoret med en kuvert i hånden og spurgte: Sig mig, unge mand, har De skrevet den kuvert? og det havde han, hvortil der så blev sagt: Husk, der skal stå – hr. politimester, Ridder af Dannebrog og ikke kun hr. politimester.

Denne lille historien fortæller ganske godt, hvordan det bedre borgerskab følte sig dengang, og det var sikkert ikke kun i Viborg, det var sådan; men nok også i andre tilsvarende byer, hvor det var embedstanden, der satte sit tydelige præg på hverdagen.

Da skoletiden nærmede sig sin afslutning, kom ofte det naturlige spørgsmål: Hvad vil du være, når du er færdig med skolen, og det var i grunden ikke så let at svare på, for årstallet var 1941. Der var krig i verden, og Danmark var besat af tyskerne, og det gav visse begrænsninger i mulighederne.

Flere af mine klassekammerater ville, eller skulle for at leve op til forældrenes ambitioner, læse videre, eller var sikret en læreplads, og her mærkede jeg tydeligt, at det ikke var ligegyldigt, hvilket socialt lag man var hjemmehørende i og havde forbindelser til.

Jeg ville gerne have været dyrlæge, hvis forholdene og mulighederne havde været til stede; men det var de ikke, og alene de økonomiske forhold betød, at den tanke kunne jeg godt opgive.

Det blev i stedet et spørgsmål om at finde noget arbejde, så jeg kunne klare mig selv, og ikke så meget om, hvad jeg gerne ville være.

Begyndelsen på arbejdslivet

Efter at have haft forskelligt løst arbejde, blev jeg i slutningen af september måned gjort opmærksom på, at der på Sønder Mølle Klædefabrik muligvis skulle ansættes en spinderdreng, så jeg ringede på døren hos fabrikanten, Chr. Pedersen, og fortalte, at jeg havde hørt, at der muligvis skulle ansættes en spinderdreng, og at jeg gerne ville have den plads, hvis det var tilfældet.

Sønder Mølle 1939.

Jeg blev budt indenfor, så vi kunne tale om det, for de havde godt nok talt om, at de ville have ansat en dreng mere. Da vi havde talt sammen en kort tid, sagde han, at de havde også nogle kartofler, der skulle tages op, og om jeg kunne hjælpe med det, hvortil jeg svarede, at det kunne jeg godt, for det havde jeg prøvet før. Jeg havde på fornemmelsen, at sagde jeg nej til at hjælpe med kartoffeloptagningen, så fik jeg nok ikke arbejdet som spinderdreng. Godt, sagde han, så kan du begynde på mandag; men da jeg var på vej ud ad døren, sagde han pludselig: Nej, vent lidt, du skal ikke begynde før på tirsdag, man skal aldrig begynde på noget nyt en mandag. Han var nemlig overtroisk.

Jeg startede således min tilknytning til arbejdsmarkedet på en tirsdag med at tage kartofler op, og jeg mener, det var den 1. oktober 1941, og det skulle så senere vise sig at blive begyndelsen til næsten 57 år som aktiv på den ene eller anden måde.

Selve kartoffeloptagningen foregik sammen med en anden spinderdrenge og en arbejdsmand, der tidligere havde tjent ved landbrug, og derfor var den erfarne, som stod for arbejdet.

Arealet var fyldt med senegræs og flintesten, så det var ikke de bedste betingelser at arbejde under. Efter ca. 14 dage var vi færdige, troede jeg; men der kom både en anden og tredje omgang, for der skulle også pløjes, og herved kom der kartofler frem, som ikke var kommet med under selve optagningen, og her blev det min opgave at samle op efter ploven.

En efterfølgende regnperiode afdække også kartofler, som var blevet overset, og her blev det igen min opgave at samle kartofler.

Det var et træls og kedeligt stykke arbejde; men det var jo under besættelsen, hvor alt skulle tages med, så det var forståeligt nok, at intet måtte gå til spilde. Der kom imidlertid en meget tidlig og hård vinter, og de fleste af kartoflerne frøs i kulen, så det var delvis spildt arbejde.

Efter tiden med kartoflerne kom så arbejdet inde på fabrikken, og det var alt forefaldende arbejde og ikke bare arbejde ved spindemaskinerne.

Virksomheden var ikke, som navnet antyder, en klædefabrik; men et spinderi med en mindre afdeling på 1 kartemaskine og 1 spindemaskine, der fremstillede uldgarn, som var det eneste færdigprodukt, der blev lavet. Den øvrige produktion var den bomuldstråd, som strikkerierne brugte, når de lavede stof med lodden vrang, og her var der 2 kartemaskiner og 4 spindemaskiner.

Den råvare, der blev anvendt, var henholdsvis uld og bomuld, som især under besættelsen blev suppleret med genbrug af gammelt uldtøj og bomuldstøj, der blev revet op på en kluderiver, og det var ikke altid rene klude, der blev revet op, og det var et beskidt arbejde, der i dag aldrig ville blive tilladt.

Antal ansatte var 12 spindere, 7 kartere og ca. 20 personer beskæftiget med forskellige opgaver i tilknytning hertil, og heraf 10 kvinder. De fleste arbejdede i toholdsskift, fra henholdsvis kl. 06 til kl. 14 og fra kl. 14 til kl. 22.

Fabrikken daglige ledelse var sønnerne Aksel og Jacob Pedersen, idet ejeren Christian Pedersen det meste af tiden opholdt sig på en fabrik, han havde i Randbøldal ved Vejle.

Jacob Pedersen var den, der primært tog sig af den tekniske del, og Aksel Pedersen var den, der primært arbejdede med salg.

Ledelsesstrukturen var, som det var almindeligt den gang, at man tal-

te ikke med arbejderne; men talte til dem, og det var ikke velset, at arbejderne talte sammen i arbejdstiden, selv når det fandt sted samtidigt med, at arbejdet blev passet. Det gav ofte anledning til spørgsmålet: Er der noget i vejen? – og det var der ikke nødvendigvis.

Der var generelt intet samarbejde mellem ledelsen og arbejderne, og det betød, at effektiviteten ikke var det, den kunne have været, hvis ledelsesformen havde været anderledes. Det var for eksempel sådan, at når ledelsen ikke var hjemme, blev der ikke produceret i samme omfang, som når de var hjemme, og det var i grunden mærkeligt, at de ikke selv bemærkede det forhold. Årsagen kan måske være, at de aldrig havde været andre steder end på Sønder Mølle, og ikke havde lært noget om at lede et arbejde.

Aflønningen var på det tidspunkt ren timeløn efter en lokal overenskomst, idet virksomheden ikke var medlem af nogen arbejdsgiverorganisation, og det var ikke muligt gennem lokale forhandlinger at opnå løntillæg ved for eksempel at få indført et akkordsystem eller anden form for aflønning, som kunne være en fordel for begge parter. For som tidligere nævnt var arbejdsindsatsen i produktionen ikke så effektiv, som den kunne være; men ledelsen var af den opfattelse, at det var der ikke råd til.

Da vi var nået frem til sommeren 1944, var der en voksende utilfredshed med lønnen, og ikke mindst fordi der blev tjent større lønninger andre steder, og her var det især arbejde på flyvestation Karup, der blev henvist til. Der var ganske vist ikke noget reelt ønske om at skifte til Karup; men det var et udmærket sammenligningsgrundlag for at vise, at der måtte ske en lønregulering.

Tillidsmanden havde derfor en forhandling med ledelsen og fremsatte her ønsker om lønforbedringer; men blev totalt afvist og fik den besked, at de, der var utilfredse, jo bare kunne rejse.

Det viste sig at være en uklog besked, for alle nedlagde omgående arbejdet og gik hjem, så nu stod fabrikken pludselig helt stille.

Det var ganske vist ulovligt at strejke under besættelsen; men her var der ikke tale om hverken overenskomststridig arbejdsnedlæggelse eller egentlig strejke, fordi ledelsen havde været så uforsigtig at give de utilfredse lov til at gå.

Ved en efterfølgende behandling af netop det spørgsmål fik ledelsen meddelt, at når de selv havde givet den besked, som tilfældet var, så var der kun et at gøre, og det var at få en ordening med arbejderne.

I den mellemliggende tid var der ikke mulighed for understøttelse el-

ler anden økonomisk hjælp, så jeg måtte prøve at finde et andet arbejde; men det skulle ikke være på flyvestationen for værnemagten.

Arbejdet som portør på sygehuset

Jeg søgte og fik et midlertidigt job som portør på Viborg Amts og Bys Sygehus fra den 1. august, hvor jeg skulle være ferieafløser; men jeg blev der indtil den 1. september 1945, hvor jeg sagde op og tog tilbage til Sønder Mølle.

Arbejdet som portør var meget alsidigt og varieret i forhold til arbejdet på Sønder Mølle, selv om der også var mange faste arbejdsrutiner.

Her oplevede jeg menneskeliv fra fødsel til høj alderdom og død, og så de sygdomme og ulykker, som kan opstå, og hvad der kunne helbredes.

Det, der først slog mig, var den personelle rangdeling, der var på sygehuset, hvor laveste rangklasse var portører, gangpiger og køkkenpiger. Herefter kom i rækkefølge sygeplejeelever, sygeplejeassistenter, afdelingssygeplejersker og en oversygeplejerske, og som de øverste kom så lægekandidater, læger, reservelæger og endelig overlægerne, som var hævet over alt og alle.

Afdelingssygeplejerskerne oplevede jeg generelt som nogle gamle havgasser, der var gået glip af det egentlige liv og hersede med alle, som var under dem; men var underdanig overfor lægerne.

Især i begyndelsen gjorde det et stærkt indtryk på mig at se og skulle transportere kvæstede eller døde; men forbavsende hurtigt blev det en del af hverdagens rutiner, som ikke optog mig efter arbejdstid, medmindre der var tale om patienter, som jeg havde et personligt kendskab til.

Det gjorde også et stærkt indtryk at se ligene af to unge mænd, der var blevet gennemhullet af tyske maskinpistolskud, blive bragt til kapellet, og da et tog med flygtninge fra Østtyskland blev afsporet i nærheden af Bjerringbro på grund af sabotage. Her blev de mange tilskadekomne ført til Viborg Sygehus, hvor de lå eller sad i lange rækker og ventede på at komme under behandling, idet man først tog sig af dem, der var hårdest medtaget. Mennesker, som havde måttet forlade hus og hjem og nu kun havde det tøj, de gik og stod i. Deres ansigtsudtryk var ikke til at tage forkert af, de afspejlede frygt og håbløshed, og det blev værre, når kvæstelserne var af en sådan art, at det var nødvendigt at klippe noget af deres eneste tøj af dem.

Viborg Sygehus.

Bortset fra sådanne enkelte episoder mærkede man ikke besættelsen anderledes på sygehuset end man gjorde andre steder i byen.

Jeg har tidligere nævnt, at overlægerne følte sig hævet over alt og alle, og det mærkede jeg tydeligt engang, da jeg skulle bruge patientelevatoren, og derved kom til at trække overlægen og oversygeplejersken ned i kælderen, hvor jeg stod og skulle bruge den til transport af en bære.

Da jeg åbnede døren og så, hvem det var, sagde jeg pænt: Det må De undskylde, og lukkede døren igen; men den gik hurtigt op igen, og overlægen spurgte, om jeg ikke var klar over, hvem han var. Det var jeg naturligvis, og min forseelse var, at jeg havde sagt De til ham og ikke overlægen.

Senere oplevede jeg en situation uden for en af operationsstuerne, hvor samme overlæge kom til kort. Jeg havde i en såkaldt kravleseng kørt en 2 årig dreng, som kom fra landet, op fra afdelingen til operationsafdelingen, hvor han skulle have skiftet forbindelse efter en forbrænding.

I det samme kom overlægen ud fra operationsstuen iført det store udstyr og så nærmest frygtindgydende ud; men da han ikke kunne stå for børn, skulle han lige hen og sige noget til drengen, og han startede med den klassiske: Hvad hedder så du, min lille ven? Hvortil drengen på jysk sagde: Hva kommer det dæ ve? Overlægen gik videre, idet han trak lidt på smilebåndet og sagde: Tja, det kan der måske være noget om.

En anden oplevelse, som jeg godt vil nævne, er, at om eftermiddagen før juleaften skulle de patienter, der ikke kunne komme hjem, overvære en julegudstjeneste, og derfor blev de i sengene flyttet ud på gangene og til dagligstuerne.

Arbejdet foregik på den måde, at alle senge blev båret både ud og efterfølgende ind igen, og det var virkelig et knokkelarbejde, som af alle blev taget med godt humør bortset fra en afdelingssygeplejerske, som mente, der var kommet for mange skrammer på hendes døre.

Det blev jeg belært om, da jeg kort efter jul kom på pågældende afdeling sammen med en anden portør for at flytte nogle senge. Her henvendte jeg mig til afdelingssygeplejersken, der sad ved sit skrivebord på gangen og læste i Viborg Stifts Folkeblad, som lige var kommet, og meddelte, at vi var kommet for at flytte de senge, der var blevet ringet om. Hun så nedladende på mig og sagde, at det måtte jeg virkelig ikke spørge hende om, og at jeg var den mest uforkammede på hele sygehuset, for i forbindelse med flytning af senge i anledning af julen havde de fejlet i spandevise af maling op efter os.

Jeg beklagede, hvis det havde været tilfældet, og kunne ikke gøre noget ved den sag, så skulle der ikke flyttes nogle senge, var vi gået igen.

Nu kom assistenten ilende og fortalte, hvilke senge man ønskede flyttet, for hun havde fået beskeden fra afdelingssygeplejersken, og så var det hende, der skulle fortælle os, hvilke senge der skulle flyttes.

Jeg fandt denne bebrejdelse urimelig, og da vi var i gang med flytningen, sagde jeg højlydt til min kollega: Nu må De altså huske at tage hensyn til mine døre -, hvortil han højt og bramfrit på jysk dialekt sagde: A vil fame ski på hende dare.

Det gav anledning til en klage til sygehusets inspektør over vores opførsel, og gennem vores nærmeste foresatte, overportøren, fik vi blot en henstilling om ikke at gøre det en anden gang.

Selv om arbejdet som sådant var mere spændende og alsidigt på sygehuset end på Sønder Mølle, var der også en stor forskel på lønnen og den samlede arbejdstid, så jeg søgte og kom tilbage til Sønder Mølle den 1. september 1945.

Aftjening af værnepligten

Den. 1. juni 1946 begyndte jeg aftjening af min værnepligt ved 3. Regiments 9. Bataljon 4. Kompagni i Viborg, med nr. 268/46. Soldatertiden var en helt anderledes tilværelse end det, jeg hidtil havde prøvet.

Det var kæft trit og retning i bogstavelig forstand, og man var kun et nummer, der havde at adlyde givne ordrer.

Befalingsmændene var gennemgående unge og urutinerede, og nogle var kun blevet befalingsmand, fordi de havde været med i modstandsbevægelsen, og det var ikke nødvendigvis ensbetydende med egnethed.

Jeg skulle give møde på kasernen den 1. juni 1946 inden kl. 12.00, og straks begyndte soldaterlivet med en registrering og udlevering af mundering såsom uniformer, støvler, spisebestik og meget andet. Alt foregik under kommando og i nummerrækkefølge. De udleverede genstande blev kastet i hovedet på os, så det gjaldt om at gribe det, når det kom, og passede uniformerne ikke, var det ikke uniformerne, der var noget galt med; men vores mål.

Al vores selvstændighed blev taget fra os. Vi blev ført til spisning, og det var forbudt at tale med sidemanden, medens man spiste, og overtrædelse af forbudet betød udvisning af spisesalen.

Kl. 22.00 skulle vi være i seng, og det blev kontrolleret, om vi var det, og om uniformerne var hængt ordentlig på bøjle i den anviste rækkefølge. Kl. 05.00 blev vi vækket med råbene: Så står vi op, er der nogen, der skal til læge – og var det tilfældet, skulle man melde sig.

Vi boede 12 mand på hver stue, og det tilstødende fælles baderum havde tre brusere og et antal vandhaner og vaskefade; men der var kun

koldt vand i alle hanerne. Varmt bad foregik under kommando hver lørdag i baderummet ved Eksercerhuset.

Kl. 06.00 startede dagens undervisning og øvelser og varede for det meste til kl. 17.00, kun afbrudt af en middagspause.

Den 25. september blev kompagniet flyttet til Frederikshavn, hvor vi skulle udføre vagttjeneste ved flygtningelejrene, Knivholt, Kragholm og Frydenstrand. Opgaven var at sikre, at de mange flygtninge, der stadig var her og boede i lejre omgivet af pigtråd, ikke kom ud og kunne blande sig med den danske befolkning

Hovedparten af disse flygtninge var kvinder, børn og gamle mænd, som nærmest var stuvet sammen i træbaracker under nogle elendige forhold; men der var ikke noget alternativ, for Tyskland var ikke klar til at tage dem hjem, og her i landet blev de betragtet som en del af det Tyskland, der havde holdt Danmark besat i fem år, og var en slags krigsfanger, så der var ikke tale om nogen særlig medynk med deres forhold.

Problemet som vagter var ikke så meget at holde flygtningene inde bag pigtrådshegnet; men mere at afholde danske mænd fra at trænge ind og fraternisere med de tyske piger, som helt tydeligt havde et udækket behov.

Vagttjenesten var opdelt således, at man var på vagt hvert tredje døgn, og det var for det meste en kold omgang, for vinteren 1946/47 var både lang og hård. Frederikshavns havn var således lukket på grund af is i flere måneder, og man kunne gå over isen til Hirtsholmene.

Indkvarteringen i Rimmensgades kaserne var ikke vild luksus, for der var ikke varme på belægningsstuerne, og den enlige håndvask, som fandtes på belægningsstuen, var frosset det meste af tiden. Den eneste vaskemulighed var i et uopvarmet rum, hvor der kun var koldt vand, så det blev sjældent til større morgentoilette end at vaske hænder, få lidt vand i ansigtet og børste tænder.

Det skal dog siges, at vi et par gange om ugen tog ned på badeanstalten ved Frederikshavn Elværk, hvor vi for 35 øre kunne få både varmt brusebad og dampbad.

Soldatertiden var på mange måder en barsk tid; men også en tid, jeg er glad for at have gennemført, for her fik jeg afprøvet mine fysiske og psykiske grænser og konstateret, hvor jeg stod i forhold til andre jævnaldrende. Opfattelsen var også i 1946, med 2. verdenskrig i frisk erindring, at det var et nederlag ikke at kunne bruges som soldat og gennemføre uddannelsen.

Jeg afsluttede min værnepligt den 19. april 1947 og blev hjemsendt

med bedømmelsen 1-a-1 af min egnethed som soldat og skyttemærke, hvilket var topkarakter for en hjemsendt værnepligtig.

Den fagpolitiske begyndelse

Efter hjemsendelsen den 19. april begyndte jeg igen at arbejde på Sønder Mølle, og fra det tidspunkt starter min fagpolitiske løbebane. Allerede i efteråret 1947 bliver jeg indvalgt i bestyrelsen for Tekstilarbejdernes Fagforening og deltog i forskellige kurser og møder for tillidsrepræsentanter.

Et af disse kurser var et kursus af en uges varighed på Arbejderhøjskolen i Roskilde, og der var det særlige ved kurset, at en forudsætning for optagelse var, at man skulle have gennemgået et brevkursus i regning.

Sagen var nemlig den, at erfaringerne havde vist, at mange af deltagerne på disse kurser ikke kunne regne med procenter eller brøker, som var en vigtig forudsætning for at tolke de gældende lønoverenskomster.

I 1950 blev jeg valgt til kasserer for fagforeningen, et stykke arbejde som krævede en del tid, idet der udover at føre foreningens regnskab også var ansvaret for kontingentopkrævningen og udbetaling af understøttelse. Der var for arbejdet fastsat en aflønning på 1 kr. pr. medlem pr. kvartal, og det blev til omkring 700,00 kr., som ikke var dækkende for den brugte tid og heller ikke skulle være det; men alligevel et udmærket supplement til den sparsomme ugeløn på ca. 175,00 kr. som spinder.

I anledning af Asani-branden den 12. september 1951, hvor ca. 300 tekstilarbejdere blev helt eller delvis arbejdsløse, blev det dog nødvendigt, at jeg blev købt fri fra mit arbejde på Sønder Mølle nogle timer hver fredag for at kunne nå de mange udbetalinger af understøttelse.

1951/52 begyndte det at knibe med afsætningen af produktionen på Sønder Mølle, dels var der tale om en afmatning i tekstilindustrien; dels af behovet for de garner, som blev fremstillet. Undertøj med lodden vrang var ikke så populært længere, og maskinerne var forældede og for langsomme.

Det stod derfor klart for mig, at Sønder Mølle ikke var en arbejdsplads, der var fremtidssikret, og at det nok var klogt at se sig om efter noget andet arbejde.

Hertil kom, at Jacob Pedersen havde sagt til mig, at jeg ikke fortsat kunne regne med at få fri til mit kassererarbejde om fredagen, hvorfor

jeg meddelte bestyrelsen i fagforeningen, at man godt kunne begynde at finde min afløser som kasserer.

I bestyrelsen var der flere, der mente, at det var en bedre løsning at ansætte mig som afdelingssekretær og kasserer, idet der var en række faglige aktiviteter, som jeg så kunne varetage og derved aflaste formanden.

Det viste sig imidlertid hurtigt, at det var tiden ikke moden til, for misundelsens brød blev spist med en glubende appetit. Det måtte jo være utrolig rart at kunne sidde på et kontor, og ikke skulle arbejde på fabrik, så der var flere, som gerne ville have jobbet.

Resultatet blev, at da jeg havde fundet et andet arbejde pr. 1. nov. 1952 på Flyvestation Karup, valgte man at fortsætte som hidtil med det resultat, at min afløser kørte totalt fast i opgaven efter et halvt år, og så blev der ansat en kasserer på fuld tid.

Tiden på Flyvestation Karup

På Flyvestation Karup blev jeg ansat ved Varemottagelsen under Stationslager 3, hvor jeg skulle være assistent for lederen. Arbejdet var at kontrollere, om modtagne leveringer var i overensstemmelse med de medfølgende papirer, og ekspedere de varer videre, der var rekvireret af enhederne.

I begyndelsen var jeg ansat på timeløn efter SID-overenskomst, og efter et halvt år blev jeg ansat som materielbetjent, og så var det HKs fagområde.

Jeg var nu kommet til at arbejde som funktionær under en overenskomst, hvor der var tale om forskellige normeringer i lighed med tjene-stemænd.

Flyvevåbnet var nyt og under opbygning, og der manglede endnu struktur på civile fagområder som materielbetjente og materielforvaltere, og det gav sig udslag i tilfældigheder, hvad angik normeringer.

Disse tilfældige normeringer gav anledning til en henvendelse til HK Viborg afd., som tog initiativ til oprettelse af en HK-klub, der skulle varetage de faglige interesser for både kontorfunktionærer, materielbetjente og materielforvaltere, hvor jeg blev den første formand og var det i 6 år.

Der var nok at tage fat på, så klubbens bestyrelse gik straks i gang med indsamling af data og stillingsbeskrivelser for de enkelte medlemmer og fremsendte en række begrundede forslag til ændring af normeringer.

Det faldt imidlertid ikke i god jord hos flyvestationens personelofficer, som gennem lederen af stationslageret opfordrede klubben til at trække forslagene tilbage, idet han ikke fandt det klogt at klubben blandede sig i den slags.

Opfordringen blev drøftet med HK Viborg afd. og HK-Forbundet i København, og her var det en klar melding, at vi var i vores gode ret til at fremsætte forslag, og vi skulle naturligvis fastholde dem. Forbundet udvirkede herefter, at Flyverkommandoen belærte personelofficeren om reglerne, og så var der ingen problemer.

Det lykkedes gennem årene at få opnormeret mange af klubbens medlemmer; men altid efter forhandling i Flyverkommandoen sammen med en faglig forretningsfører fra HK-Forbundet, så mindst en gang om året måtte jeg rejse til København for at deltage i disse forhandlinger, og en rejse til København var dengang ret besværlig og løb over tre dage, idet jeg skulle med tog fra Viborg til Århus kl. 22.00, og derfra med færgen til København. Efter afsluttede forhandlinger var der så hjemrejse med færgen fra København kl. 24.00 til Århus og efterfølgende tog til Viborg og Karup, hvor jeg kunne være kl. ca. 12.00.

Det var lang rejsetid for at deltage i en forhandling af et par timers varighed; men der blev altid opnået resultater, og det gav mig erfaring i det organisatoriske arbejde på både godt og ondt, for selv om klubben havde stillet velbegrundede forslag, var det ikke alle, Flyverkommandoen ville godkende.

Det betød, at når jeg kom hjem og forelagde resultatet, var der nogen, der blev glade, og andre, der blev skuffede. De skuffede var ikke altid lige lette at takle og kunne godt komme med antydninger om, at deres sag ikke var blevet tilstrækkelig begrundet. Det kunne godt være lidt træls, at de ikke havde blot en smule fornemmelse for deres reelle muligheder. De, der var blevet opnormeret, tog det mest som en selvfølge, og af de mange, som takket være HK-klubben blev opnormeret, var der kun en enkelt, der sagde tak for hjælpen.

1954/55 ændredes mine arbejdsforhold, idet der under Flyvematerielkommandoen skulle oprettes et Teknisk Bibliotek på Flyvestationen. Et bibliotek, som skulle registrere, udskifte og indsætte rettelser i de mange tekniske forskrifter og vejledninger for vedligeholdelse af materiel og udstyr.

Der havde i næsten et år været ansat en person, som skulle have opgaven, når der blev givet grønt lys for opstarten; men han blev træt af at vente og rejste. Kort tid efter kom der besked om, at der skulle startes;

men nu var der blot ikke ansat en til at varetage arbejdet, og så blev jeg tilbudt stillingen som leder af flyvestationens tekniske bibliotek.

En forudsætning for at få opgaven var, at man som minimum havde en præliminæreksamen eller tilsvarende, og var villig til i ca. 1 måned at få en indlæring i arbejdet på Teknisk Bibliotek på Flyvestation Værløse.

Det var en interessant opgave og i begyndelsen også et stykke udredningsarbejde, for de fleste af de mange publikationer, der hidtil var sendt direkte til flyvestationens forskellige enheder og værksteder, var der ikke styr på.

Som medhjælpere fik jeg tre kvindelige kontorister, som under mit ansvar skulle hjemkalde, rette og udskifte de respektive tekniske forskrifter, vejledninger og kataloger, så de hele tiden var i overensstemmelse med de sikkerhedsmæssige krav.

Det organisatoriske arbejde i HK

På det organisatoriske område var jeg som tidligere nævnt medstifter af HK-klubben Flyvestation Karup og formand i 6 år. I efteråret 1954 blev jeg indvalgt i bestyrelsen for HK Viborg afd., og i 1956 valgt til afdelingens formand og var det indtil efteråret 1976, hvor jeg selv ønskede at trække mig for at lade nye komme til at prøve kræfter med opgaven.

Da jeg blev valgt, var det efter kampvalg med den hidtidige formand, som efter flere medlemmers opfattelse var for svag.

Jeg havde stillet som betingelse for at lade mig opstille, at den hidtidige formand skulle orienteres om, at der ville komme en modkandidat, så han kunne vælge eventuelt selv at trække sig, idet jeg havde et godt forhold til ham, og det ønskede jeg fortsat at have, hvis det var muligt.

Der blev heldigvis ikke nogen problemer i vort hidtidige samarbejde, og han fortsatte i afdelingens bestyrelse som kontrollkasserer. Det eneste problem var hans kone, som blev så fornærmet, at hun helst ikke ville hilse på mig, når vi mødtes; men det gik over efter et års tid.

HK var på det tidspunkt begyndt en rivende udvikling på mange områder. Det var starten til de glade tressere med stigende velfærd og bevidstheden om, at man gennem medlemskab af fagforeningen og ved overenskomster kunne være sikret løn- og arbejdsforhold.

Det betød, at afdelingskontoret, som var bemandet med en kontorbestyrer og en halvdags kontordame, måtte suppleres med en assistent og senere med yderligere en assistent.

Arbejdet som formand var ikke lønnet og skulle heller ikke være det,

ligesom bestyrelsen, der heller ikke fik nogen betaling for arbejdet; men jeg fik dog 200,00 kr. om måneden som en slags godtgørelse for det at være formand.

Det var en opgave, som jeg havde det godt med, og den gav mig en stor berøringsflade til den øvrige fagbevægelse og store dele af erhvervs- livet i Viborg, og var som sådan med til at gøre mig kendt.

En af de mange opgaver, der blev arbejdet med, var forbedring af arbejdstiden og dens placering, og her var lørdagsfri et primært ønske. Det var efterhånden det almindelige for kontorområdet; men for butiksområdet var det ikke let. De butiksansatte ville som deres kolleger på kontorer også gerne have fri om lørdagen, og tilsvarende ville indehaverne af de mindre butikker, så de var med på ønsket.

Gennem et godt samarbejde med Handelsstandsforeningen lykkedes det at få aftalt en forsøgsperiode fra den 4. september 1976, hvor butikkerne i Viborg holdt lukket om lørdagen; men inden periodens udløb faldt det hele til jorden, idet varehusene Schou-Epa og Kvickly nægtede at følge trop og begyndte at lave særlige tilbud om lørdagen, og så kunne de mindre butikker ikke længere holde til at være med, og det var ærgerligt, for det ville have været interessant at se forsøget afprøvet i dens helhed.

Det gav naturligvis anledning til en masse presseomtale og læserbreve; men det overraskende i den kritik, der kom, var, at det ikke drejede sig om at nå sine indkøb; men at have noget at udfylde lørdag formiddag med, og her var det især pensionister, der gav udtryk for utilfredshed.

Mit formandskab for afdelingen gav anledning til, at jeg blev indvalgt i HKs hovedbestyrelse i to perioder fra 1968 til 1976, og her kom jeg tæt på toppen i fagbevægelsen og oplevede, hvilke magtkampe der foregik bag kulisserne. Det var især i forbindelse med middage, hvor der blev skænket rigeligt med vin og spiritus, at der kunne hentes interessante oplysninger. Her skulle man blot ved den efterfølgende »Frie Bar« holde sig nøgtern, med ører og øjne åbne, så fik man mange oplysninger, som det kunne være udmærket at kende. Det gamle ord om, at det er af børn og fulde folk, man skal høre sandheden, fornægtede sig ikke.

Arbejdet på Teknisk Bibliotek var et udmærket arbejde, som sikkert ville have kunnet vare, til jeg skulle på pension, og det passede også godt til mit organisatoriske arbejde som formand for HK.

Der var fra mine overordnede udmærket forståelse for dette arbejde, og der var også tid til at tænke på andet.

Jeg blev aflønnet som materieforvalter og havde en årsløn på godt 20.000,00 kr., og det var ganske udmærket, men gav ikke plads til hverken bil eller ferierejser i udlandet og tilsvarende, hvis vi skulle have en ganske almindelig levestandard til hverdag.

Løvelkredsens Udpantningscentral

Så bød der sig pludselig i september måned en helt ny mulighed, idet en af mine gode venner og jagtkammerater, der var pantefoged for Løvelkredsens Udpantningscentral, havde fået andet arbejde, og derfor foreslog mig at søge stillingen som hans efterfølger pr. 1. november 1962, idet den gav mulighed for en årlig indtægt på ca. 25.000,00 kr.

Løvelkredsens Udpantningscentral var en sammenslutning af såkaldte landkommuner, der havde oprettet en fælles udpantningsvirksomhed til inddrivelse af skatterestancer, og der var på det tidspunkt 19 medlemskommuner.

Der var oprettet flere sådanne centraler i hele landet, fordi det virkede mere effektivt end med en lokal person som pantefoged. Det forhold, at man i de mindre kommuner kendte hinanden, betød også, at det ikke var så let at skaffe folk, der ville udføre arbejdet.

Det var da heller ikke uden betænkeligheder, jeg søgte stillingen, for jeg havde jo et udmærket og fredeligt job, så hvorfor forlade det og begynde at være pantefoged. Alene betegnelsen pantefoged synes jeg lød lidt barsk, og jeg var ikke sikker på, at det passede til mig at skulle tvinge folk til at betale.

Efter at have været med en dag som vidne, og derved haft mulighed for at sætte mig ind i arbejdet, overvandt jeg mine betænkeligheder og søgte stillingen, og var så heldig at være den foretrukne af de indkaldte ansøgere. Det var jeg nemlig langt fra sikker på, for udpantningscentralens bestyrelse, der skulle foretage udvælgelsen, bestod af tre sognerådsformænd valgt af venstre, og ville de ansætte en aktiv socialdemokrat? Jeg fik senere at vide, at spørgsmålet havde været drøftet, og man havde fået oplyst, at jeg holdt politik og arbejde adskilt.

Aflønningen var en slags provisionsløn, idet gebyret, som den enkelte restant skulle betale for udpantningen, tilfaldt mig og var den eneste betaling for arbejdet bortset fra et fast beløb i kørselsgodtgørelse og fri telefon. Jeg skulle selv stille bil og kontorlokale til rådighed samt afholde udgifter til vidne.

Arbejdet indebar derfor, at jeg nu var nødt til at anskaffe en bil, og

det havde der ikke før været plads til på budgettet. Det blev en fabriksny Folkevogn, som kostede 16.000,00 kr. og blev finansieret gennem et lån i Sparekassen, der skulle afdrages over tre år.

Jeg glemmer ikke den dag, hvor jeg kørte ud fra forhandleren med bilen, og jeg tænkte ved mig selv: Carl Anker, nu skylder du Sparekassen 16.000,00 kr. og har ingen sikker garanti for dine fremtidige indtægter; men kun håbet om at det vil gå.

Det var et skift fra den faste og sikre indkomst til noget, hvor der ikke var nogen egentlig garanti for indtægten i fremtiden. Teoretisk kunne der jo ske det, at flere begyndte at betale deres skat til tiden, og så forsvandt mine indtægter.

Mine spekulationer i den retning viste sig imidlertid hurtigt at være ubegrundet, for indtægterne viste sig i løbet af kort tid at blive væsentlig større, end min forgænger havde stillet mig i udsigt, og det første år blev ikke ca. 25.000,00 kr., men nærmere 43.000,00 kr. i indtægt, og det var noget, der kunne mærkes i den hjemlige husholdning, så bilen blev derfor betalt i en fart.

Det var et interessant og lærerigt arbejde, hvor jeg fik indblik i mange ting bag livets facade. Generelt var det ikke svigtende indtjening, der var årsag til, at folk kom i restance; men at forbruget var for stort. Det var de glade tressere med forbrugsfest, og så brugte man skatten til finansiering, for festen kom i første række, og det betød arbejde til mig.

Der kunne ind imellem være mindre behagelige oplevelser, når folk for eksempel tabte besindelsen og kom med grovheder; men det hørte til sjældenhederne. I sådanne tilfælde gjaldt det blot om at bevare roen, og ikke høre efter, hvad der blev sagt, for når der var gået et stykke tid og grovhederne udtømte, faldt de som regel ned igen og var så nærmest forlegne ved, at de havde forløbet sig, for det var jo ikke min skyld, at de var kommet i restance.

Det største problem var i begyndelsen at finde frem til restanterne, for der var dengang ikke vejnavne og husnumre, og det var ikke så heldigt at skulle spørge om vej og dermed kunne afsløre, at den pågældende var i skatterestance, for mange vidste godt, hvem jeg var. En nøjere gennemgang af adresserne sammen med et sognerådsmedlem eller en anden, der var omfattet af tavshedspligt, klarede for det meste problemet, inden jeg kørte ud på ruten.

I langt de fleste tilfælde betalte folk med det samme eller indgik en aftale om betalingen, som så skulle finde sted til udpantningscentralen pr. giro. Kun i de tilfælde, hvor folk ikke ville betale eller havde mislig-

holdt en tidligere aftale, blev der foretaget en egentlig udpantningsforretning.

Restanterne kom fra alle typer af erhverv og samfundslag og stort set med samme procentdel, og det var som tidligere nævnt oftest forbrugt, der var problemet, og ikke svigtende indtægter.

Flere af kommunerne havde ikke et kommunekontor med en ansat kæmner som administrator; men opgaven blev udført af sognerådsformanden og kommunekassereren fra deres bopæl, og det gav mange dejlige oplevelser at komme i deres hjem. Der blev altid budt på kaffe og kage eller en ostemad, og et af stederne, hvor det altid var en ostemad, vi fik til kaffen, gentog det sig hver gang, at kassereren spurgte konen, om hun ikke syntes, at vi skulle have en dram til kaffen. Hertil var svaret altid: Jo, hvis pantefogeden bryder sig om det, og da jeg gerne ville være solidarisk med kassereren, sagde jeg ja tak. Når hun så havde skænket en snaps til os, ville hun tage flasken med igen, og her gentog det sig altid, at manden sagde: Lad bare flasken stå, for det kunne hænde, at vi skulle have en til.

Arbejdet som pantefoged var det bedste og mest selvstændige, som jeg hidtil havde haft, og det var mit håb, at det havde kunnet fortsætte i mange år; men den mulighed blev ødelagt ved beslutningen om indførelse af kildeskatten pr. 1. januar 1970 og kommunalreformen pr. 1. april samme år.

Det var nemlig en klar opfattelse blandt de politiske beslutningstagere, at kildeskatten ville fjerne risikoen og muligheden for at komme i skatterestance og dermed også behovet for en pantefoged.

Jeg måtte derfor til at overveje min situation og undersøge mulighederne for et andet arbejde, og jeg drøftede også spørgsmålet med bestyrelsen for Udpantningscentralen. Her var det en helt klar melding, at de håbede, jeg ville fortsætte, indtil kildeskatten trådte i kraft, idet de fandt, at det ville være en dårlig situation, at jeg holdt inden, og det kunne blive svært at få en anden til at overtage arbejdet for en kortere periode.

Stillingen som Skatteinspektør

Jeg fik så det tilbud, at hvis jeg ville fortsætte som pantefoged indtil den 1. april 1970, kunne jeg regne med fra samme dato at få en passende stilling i en af de nye kommuner, som blev et resultat af kommunalreformen.

Det var et godt tilbud, som jeg ikke kunne sige nej til; men spørgs-

målet var så, hvilke muligheder der var, for der var også nogle kæmnere, som skulle sikres en passende ansættelse, og da jeg ikke havde en kommunal uddannelse, var mine muligheder begrænsede. Her var jeg imidlertid så heldig, at ingen af de kæmnere, der skulle have ansættelse i den nye Møldrup Kommune, ville have noget med skat at gøre, og det var det eneste, jeg turde påtage mig. Jeg havde i 12 år været medlem af ligningskommissionen i Viborg Kommune, og her fået nogen erfaring med ligningsarbejdet. Kildeskatten var jo noget nyt, som alle først skulle til at lære, så det fandt jeg ikke ville blive noget problem.

På denne baggrund blev jeg således skatteinspektør i Møldrup Kommune fra den 1. april 1970, og var det indtil den 1. maj 1986, hvor jeg havde valgt at gå på efterløn og hellige mig mit politiske arbejde i Viborg Byråd.

Det var en særdeles spændende opgave og udfordring at skulle bygge en skatteadministration op i en ny kommune og med et helt nyt skattesystem. Der var meget, som skulle læres, så det var nødvendigt at deltage i mange kurser og møder sammen med medarbejderne, som alle var ukendt med arbejdet, idet der ikke var mulighed for at tiltrække folk med erfaring.

De medarbejdere, der blev ansat til de forskellige speciale opgaver, var heldigvis meget interesserede og arbejdsomme, så det lykkedes relativt hurtigt at få etableret et velfungerende skattekontor.

I forbindelse med min ansættelse blev rejst spørgsmålet, om jeg ville flytte til kommunen, idet man gerne så, at afdelingslederne havde bopæl i kommunen; men det var ikke noget krav.

Jeg var ikke afvisende overfor tanken; men ville have tid til at finde det rigtige sted, for vi havde et godt hus med en god placering, som ikke var let at erstatte, og det var der forståelse for.

I de første par år var vi opmærksomme på eventuelle muligheder og var på et tidspunkt i forhandling om købet af et nedlagt dambrug, hvor den tidligere ejer var gået konkurs. Det var nogle spændende og ret gode bygninger, og der var et stort og interessant areal udenom, som vi kunne have fået megen fornøjelse af. Det blev imidlertid ikke til noget, og efterhånden som der var gået nogle år, blev tanken om at flytte helt opgivet, og det var der forståelse for hos kommunalbestyrelsen.

Jeg havde seksten virkelig gode og spændende år som Skatteinspektør i Møldrup Kommune; men efter at jeg pr. 1. januar 1986 var genvalgt til Viborg Byråd, hvor jeg blev formand for Teknisk Udvalg, medlem af Økonomiudvalget og anden viceborgmester, fandt jeg, at nu måtte det

være tidspunktet, hvor jeg trappede lidt ned. Det var efterhånden for stor en mundfuld at skulle bestride både arbejdet som skatteinspektør og byrådsarbejdet samtidigt, så jeg valgte at gå på efterløn og få mere tid til det politiske arbejde og mere private ting.

Det var ikke en rar beslutning at skulle tage; men den var rigtig, for jeg følte, at jeg var ved at brænde mit lys i begge ender, og det havde jeg ikke lyst til; men jeg glemmer aldrig, da jeg gik fra kontoret den sidste dag, og det var, at det var så min sidste dag i erhvervsarbejde.

Mit liv i partipolitik

Politisk startede jeg med at melde mig ind i Socialdemokratisk Forening i Overlund, da jeg var sytten år gammel og arbejdede på Sønder Mølle, hvor det var en selvfølge at være medlem af Tekstilarbejdernes Fagforening og en naturlig ting at være organiseret socialdemokrat. Mine forældre var begge socialdemokrater og abonnerede på det lokale dagblad Socialdemokraten, så jeg var helt kendt med socialdemokratiske holdninger.

Det var imidlertid først efter, at jeg i 1948 var blevet gift og boede på Århusvej, hvor jeg blev overflyttet til Socialdemokratisk forening i Søndermarken, at jeg blev egentlig aktiv og deltog i organisationsarbejdet. Jeg blev således ret snart medlem af foreningens bestyrelse og var fra 1956 til 1958 foreningens formand. På det tidspunkt var jeg blevet udpeget som repræsentant for Socialdemokratiet i Viborg Kommunes Ligningskommission, og ønskede derfor fritagelse for hvervet som formand.

Der var to socialdemokratiske partiforeninger i Viborg Kommune, Søndermarken og Viborg by. Foreningen i byen var langt den største i antal medlemmer; men Søndermarken havde procentvis langt den største tilslutning blandt borgerne. Søndermarken var et arbejderkvarter omkring Århusvej og Koldingvej, hvor skellet gik ved Marsk Stigs Vej, og blev af det såkaldte finere borgerskab i Viborg betragtet som et »ra-barberkvarter«.

Der var i Søndermarken et stærkt sammenhold omkring bydelen med en god forbindelse til medlemmerne og altid god tilslutning til foreningens arrangementer.

Til bestyrelsens arbejde hørte også nogle praktiske opgaver som for eksempel kontingentopkrævning og at stille borde og bænke op, når der hver tredje uge i vinterhalvåret blev afholdt lotterispil i det lokale for-

samlingshus »Træballe Hus« til fordel for den årlige julefest for medlemmernes børn og en høstfest eller efterårsfest for medlemmerne.

I forbindelse med byrådsvalg var der et samarbejde med foreningen i byen om opstilling af kandidater, og der blev altid aftalt en sikker plads til den kandidat, som blev foreslået af foreningen i Søndermarken. Jeg blev flere gange opfordret til at stille op, og kunne således være kommet i Viborg Byråd, hvis jeg havde villet det; men jeg valgte hver gang at sige nej tak, og det gjorde jeg mest, fordi jeg var formand for HKs Viborgafdeling og ikke fandt at kunne afse tid til begge dele. Hertil kom også, at jeg ikke havde lyst til at sidde i byrådet sammen med et mindretal, der efter min opfattelse ikke havde udsigt til at opnå flertal ved et senere valg.

I efterkrigsårene, hvor velfærden og opsvinget kom, havde fagbevægelsen på flere måder svært ved at finde sine egne ben. Tidligere tiders forudsætninger og muligheder var under forandring, og det var nu ikke længere så meget kampen for det daglige brød, det drejede sig om; men mere spørgsmålet om, at andre ikke fik større andele af opsvinget end det, man selv fik på samme tid.

Fagforeningerne begyndte at etablere sig med eget kontor og at være sig selv nok. De følte sig ikke længere så afhængige af det større fællesskab, og Fællesorganisationen kom derfor i virkeligheden aldrig til at være den slagkraftige organisation, der skulle stå for de fælles overordnede mål.

Den lille egoisme i arbejderklassen var ved at tage sin begyndelse, og når der for eksempel skulle vælges medlemmer til forretningsudvalg, var nogle fag mere optaget af at få valgt egne medlemmer ind, end at få valgt folk ind, som havde de bedste kvalifikationer. Der var således en længere periode, hvor 3 af de 7 medlemmer kom fra Arbejdsmandenes Fagforening og 2 fra Tekstilarbejdernes Fagforening, og det var ingenlunde dækkende for den faglige bredde og kvalitet, der burde være i dette udvalg. Et ønske om at sikre en større bredde ved for eksempel at begrænse antallet af medlemmer fra den enkelte organisation, var der ikke forståelse for.

Det var således de største fagforeninger, dog bortset fra HK, der satte sig på posterne. HK'ere kunne ikke være med, for de var som månedslønnede og omfattet af funktionærloven ikke betragtet som rigtige arbejdere; men nærmest en slags flippoletarer.

Det, der blev drøftet og taget stilling til udover nævnte valg, var for det meste størrelsen af kontingentet, og herunder hvad der skulle beta-

les i tilskud til drift af Viborg Hallen, den årlige 1.maj-demonstration, julefesten for medlemmernes børn i Viborg Hallen, og Fællesorganisationens Feriehus i Virksund, hvor der i flere år var problemer med toiletforholdene.

Lundstrøms billeder, der var ophængt i selve Viborg Hallen, kunne også ske at få et par ord med på vejen, og ved en sådan lejlighed var der en, der sluttede sit indlæg med at sige: – Hvis vore koner ser sådan ud, når de kommer af tøjet, så siger jeg velbekomme – hvilket gav anledning til munterhed i forsamlingen, og ikke mindst, fordi de fleste vidste, at hans kone bestemt ikke havde venusmål.

I forbindelse med valg til byrådet var det meget magtpåliggende at få placeret repræsentanter for fagbevægelsen på sikre pladser ved opstillingsmødet, og her gjaldt det først og fremmest om, at den kandidat, som Arbejdsmændenes Fagforening havde valgt som deres repræsentant i et kommende byråd, fik en sikker plads.

Det var derfor ikke altid lige let at få det hele til at gå op i en højere enhed, når både de partipolitiske interesser og fagenes ønsker skulle samles i den socialdemokratiske liste til valget.

Partiforeningerne skulle tegne politikken; men fagene ønskede indflydelse og medbestemmelse for det tilskud, de gav til en valgkamp, og var her mest optaget af deres egne specielle interesser, og det kunne godt få det til at knirke i samarbejdet.

Arbejdsmændenes Fagforening var den organisation, der markerede sig stærkest og mest kontant, og vel at mærke ikke altid på en måde, der var lige befordrende for samarbejdet i fagbevægelsen og med partiet.

Da jeg stoppede som formand for HK i 1976 efter 20 år i formandsstolen, blev jeg igen opfordret til at stille op til byrådet; men afslog, idet jeg fandt, at det måtte være bedst, at der kom andre og yngre kræfter til.

I efteråret 1980 fik jeg så igen opfordring til at lade mig opstille til det kommende valg i 1981, og den gang af folk i fagbevægelsen, idet man ikke fandt, at fagbevægelsen var tilfredsstillende repræsenteret i byrådet.

Hertil skal også siges, at man var inde i en periode, hvor samarbejdet mellem partiet og fagbevægelsen ikke var særlig godt, og den kandidat, som partiet ville stille op som en, der skulle tegne fagbevægelsen, var fagbevægelsen ikke tilfreds med. Jeg skulle så med mine mange år som tidligere formand for HK og dermed tilknytning til fagbevægelsen kunne være deres kandidat.

Jeg sagde ikke straks ja, idet jeg følte, at det måske ville give for man-

ge problemer; men lovede dog at tænke over det og håbede så, at de fandt en anden løsning i mellemtiden.

Det gjorde de imidlertid ikke, og jeg sagde ja til, at de måtte bringe mig i forslag; men pointerede, at jeg ikke havde ambitioner af nogen art, så det var mig underordnet, hvor langt nede på listen jeg blev placeret. Kort før opstillingsmødet kom de så og spurgte, om de måtte foreslå mig som spidskandidat, hvortil jeg svarede, at det var nok at stramme den lovlig meget; men var det et ønske fra fagbevægelsen, måtte de godt.

På selve opstillingsmødet var der i begyndelsen tilsyneladende opbakning om partiforeningens forslag til spidskandidat, og jeg sad med en underlig fornemmelse af, at der måtte være sket noget, som jeg ikke var orienteret om.

Efter at flere havde anbefalet partiets spidskandidat gik en fagforeningsformand imidlertid på talerstolen og anbefalede mig, og så blev der pludselig tale en kampafstemning, hvor jeg fik 64 stemmer og min modkandidat fik 67 stemmer.

Resultatet af afstemningen overraskede flere i partiet og afslørede, at forholdet mellem partiet og fagbevægelsen ikke var helt godt.

Jeg blev i stedet valgt som nummer to på listen, og for det efterfølgende samarbejde i byrådsgruppen var det sikkert godt, at det blev sådan.

Arbejdsopgaverne som nyt medlem af byrådet

Ved det konstituerende møde i det nye byråd blev jeg valgt til formand for Kulturudvalget og medlem af Økonomiudvalget. En hård start for en nybegynder; men mine mange års erfaringer som ansat i en kommune og som formand for HK betød, at jeg var ret godt rustet til opgaverne, og der blev da heller ikke problemer.

Kulturudvalget var politisk udvalg for skolevæsenet, biblioteket og museet, og det var spændende områder at arbejde med. Udvalget bestod af i alt 5 medlemmer, 1 venstre, 1 konservative, 1 radikal og 2 socialdemokrater.

Skolerne

Skolerne var utroligt følsomme at arbejde med, og følte sig nærmest som små hertugdømmer, der ikke ønskede politisk indblanding; men altid ønskede større bevillinger, og aldrig kunne finde besparelser til finansiering af nye tiltag.

Jeg oplevede det for alvor, da der fra Amtets side blev fremsat ønske om at leje et afsnit i en af kommunens skoler til en såkaldt tvillingskole, som skulle huse børn fra en af amtets skoler for børn med psykiske problemer. Baggrunden var, at forældrene til de psykisk handicappede børn gerne ville have deres børn til at gå på en skole, hvor der ikke kun gik handicappede børn. Jeg havde sympati for ønsket, og da Nordre Skole havde en overkapacitet af lokaler og var i et plan og derfor bedst egnet til formålet, pegede jeg på denne som en oplagt mulighed.

Til min store overraskelse kom der så mange protester fra både forældre og lærere, at Amtet trak sit ønske tilbage for ikke at give anledning til problemer for byrådet.

Begrundelsen for protesterne var fra lærernes side blandt andet, at der i lærerværelset ikke kunne være lærere fra to forskellige skoler, og fra forældrenes side, at det ville skade skolen som helhed.

Argumenter, som jeg havde svært ved at forstå; men et godt eksempel på, at den enkelte skole ikke følte sig som en del af det samlede skolevæsen.

SF, der havde flere medlemmer blandt lærerne, søgte også at slå politisk mønt på sagen ved i stærke vendinger at kritisere ideen.

Det var på skoleområdet en stormfuld tid, for der var for skoleområdet som helhed en overkapacitet af bygninger, der kunne bruges til andre formål, og dermed reducere de samlede udgifter til vedligeholdelse. Penge, som så i stedet kunne bruges til forbedring af undervisningen; men det var der bestemt ikke forståelse for, for det betød nemlig, at der skulle røres ved blandt andet skoledistrikter og nedlægges nogle mindre skoler eller en af de større skoler helt eller delvis.

Der var fra skolerne generelt ønsker om udvikling og tilpasning til fremtiden; men forandringer var de ikke meget for. De stod faktisk skildvagt om fortiden på en sådan måde, at de derved stod i vejen for udviklingen, og lærerkredsen var mere optaget af de mulige konsekvenser for beskæftigelsen end af de pædagogiske fordele.

På et seminar om udviklingen af fremtidens skole i Viborg Kommune, som lærerkredsen afholdt på kursuscentret Skarrildhus, hvor jeg som formand for Kulturudvalget var indbudt til at sidde i et panel sammen med borgmester O.Th. Nielsen og formanden for Skolekommissionen Orla Ervolder for at besvare spørgsmål fra deltagerne, fik jeg helt klart bekræftet, at mange af lærerne var mere optaget af deres fremtidige muligheder for beskæftigelse, end af hvordan skolerne kunne udvikle sig i fremtiden.

Det viste sig nemlig, at langt den overvejende del af drøftelserne kom til gå på risikoen for, at der var lærere, som ville blive arbejdsløse. En bemærkning fra min side om, at jeg havde forventet, at vi skulle drøfte fremtidens skole i Viborg Kommune og ikke lærernes fremtidige muligheder for beskæftigelse, blev af nogen taget ilde op og gav anledning til nogle skarpe ordvekslinger. Jeg måtte imidlertid fastholde, at uanset hvor ubehageligt det måtte være, var det ikke værre for lærere at være arbejdsløse end for andre grupper af erhverv.

Lærerne havde gennem mange år været vænnet til, at de var en mangelvare, som bare kunne stille krav, og nu var det pludselig ved at gå op for dem, at det faldende elevtal kunne betyde, at der blev ledige lærere.

For skoleområdet som helhed havde lærerne generelt tiltaget sig alt for stor magt, og den blev brugt til personlige fordele og vinding på bekostning af børnenes undervisning. Det var således nærmest en umulighed at komme af med en lærer, der ikke kunne udføre en tilstrækkelig god undervisning, eller blot at få en lærer flyttet til en anden af kommunens skoler.

Biblioteket

Biblioteksområdet gav anledning til en ret speciel start, idet noget af det første, udvalget fik forelagt til godkendelse, var en ny organisationsplan for biblioteket. En plan som var blevet udarbejdet, fordi der på biblioteket var et dårligt samarbejde mellem bibliotekarerne og stadsbibliotekaren, og der mellem det tidligere Kulturudvalg og stadsbibliotekaren havde været et temmelig anstrengt forhold.

Det blev overfor udvalget oplyst, at det gamle udvalg ikke havde bemærkninger til planen, så det var næsten kun en formalitet at godkende og indstille den til Økonomiudvalget og byrådets endelige vedtagelse. En nærlæsning af planen viste imidlertid, at den indeholdt bestemmelser, som udvalget absolut ikke kunne godkende.

Der var for eksempel en bestemmelse om, at der hvert år, når budgettet var vedtaget, skulle afholdes et personalemøde, hvor Kulturudvalget skulle sidde i et panel og besvare spørgsmål vedr. budgettet, og der var mødepligt for personalet. Personale, der måtte bruge af deres fritid for at kunne give møde, skulle kompenseres med fritid på et andet tidspunkt. En bestemmelse, som Kulturudvalget ikke kunne godkende, og derfor ikke ville indstille til Økonomiudvalget og byrådet, hvilket gav anledning til, at bibliotekarerne rettede henvendelse til Økonomiudval-

get og bad om, at udvalget underkendte Kulturudvalgets beslutning. Økonomiudvalget var helt enig i Kulturvalgets beslutning, så den omhandlede bestemmelse kom ikke med i organisationsplanen, og heldigvis for det, for ellers var en uheldig udvikling blevet forstærket og ikke afhjulpet, som det var hensigten.

Jeg havde da også den personlige tilfredsstillelse, at stadsbibliotekaren i et brev af 20. december 1985 sendte mig en julehilsen og takkede for samarbejdet i 1985 og den reelle, jordnære og kontante måde, jeg havde taklet problemerne på.

Det var i øvrigt kendetegnende for denne byrådsperiode, at der blandt lærere og bibliotekarer var en krævementalitet og manglende vilje til et konstruktivt samarbejde. Der var ikke forståelse for, at der skulle være balance mellem udgifter og mulige indtægter, og at det kunne være nødvendigt for politikerne at prioritere mellem forskellige ønsker, som blev fremsat.

Generelt var det en meget turbulent periode med hidsige kommentarer til byrådets forsøg på at ændre ved bestående forhold for at sikre en fortsat positiv udvikling. I flæng kan nævnes salg af Østre Skole, udvidelse af Houlkær Skole, ændring af skoledistrikter, afledte timetalsplaner, opførelse af en idrætshal i Hald Ege, etablering af et Medborgerhus og udvidelse af Centralbiblioteket.

Museet

Vedrørende museet var det helt anderledes, her var der altid tale om en konstruktiv dialog og aldrig egentlige problemer. Der var respekt for, at økonomien skulle nå sammen, og der var altid forslag til en brugbar finansiering af nye opgaver og initiativer. Peter Seeberg havde en helt særlig evne til finde løsninger, som kunne bruges, og der var ved kulturudvalgsmøderne, som blev afholdt på museet, altid en god og positiv stemning.

Ønsket om et Medborgerhus

Der havde gennem ca. ti år været arbejdet med tanken om at etablere et Medborgerhus i Viborg, tilsvarende som man havde det i en række andre byer; men det borgerlige flertal i Viborg Byråd syntes ikke om ideen. Det var ligesom ikke fint nok til Viborg, og de grupper, der presede mest på, var ret venstreorienterede. Mange af dem virkede også

Vesterbrogade 13, opført kort efter år 1900 af sagfører Carl Handberg, senere restaurant Rio Grande, nu medborgerhus.

provokerende i den måde, de gik klædt. De var langhårede og gik i sommerhalvåret med bare fødder på gaden, hvilket gav anledning til, at de også blev kaldt for barfodsfolket.

Formålet med et medborgerhus var imidlertid godt, for det var at skabe et sted, hvor alle aldersgrupper, der ikke følte sig tiltrukket af det eksisterende forenings- eller idrætsliv, kunne lave aktiviteter eller blot være sammen med andre, hvis det var det, de havde brug for. Det skulle være et åbent hus med værksteder, hvor man kunne komme og arbejde med teater, ler, træ, læder og tøj eller bare købe en kop kaffe.

Der var dog det problem, at der ikke skulle være en egentlig ansvarlig styring af huset. Det man ønskede var, at kommunen stillede et sted til rådighed, og så skulle de nok vise, at det kunne fungere uden skrevne regler og bestemmelser. Jeg måtte imidlertid bedrøve dem med, at hvis det var et krav, så kunne de godt glemme alt om at få et medborgerhus.

I foråret 1983 tegnede der sig en mulighed for en løsning, idet kommunens ejendom Volden 7, der ville være velegnet til formålet, var ledig. Der var ganske vist ikke flertal for det i Økonomiudvalget; men da der i Kulturudvalget var to borgerlige, som havde tilkendegivet, at de var positive for tanken, ønskede jeg sagen til afgørelse i byrådet. Her faldt sagen med et knebent flertal, for nu havde de to borgerlige medlemmer af Kulturudvalget skiftet mening. Det længste, man kunne strække sig, var til at sige, at man havde forståelse for medborgerhustanken; men ikke kunne stemme for sagen.

I skuffelse og frustration over byrådets afslag besatte en gruppe på ca. 30 unge Volden 7, og erklærede det for medborgerhus.

En aktion, der ikke kunne forventes at ville gavne sagen, idet der straks blev draget paralleller til BZerne i København, hvilket aktivisterne dog afviste, idet de kun ønskede at gøre brug af fredelige midler og håbede på at få kontakt til folk i byen og herunder også medlemmer af byrådet.

Byrådet behandlede sagen på et lukket møde, og Økonomiudvalget fik her bemyndigelse til at køre videre med sagen, og det kunne betyde, at politiet blev bedt om at rydde bygningen, hvis ikke aktivisterne forlod den frivilligt.

Efter byrådsmødet besøgte jeg aktivisterne som privatperson og havde en drøftelse med dem om hele situationen, hvor jeg gav udtryk for, at jeg godt forstod deres skuffelse over byrådets afslag; men det ville gavne sagen bedst, hvis deres aktion blev afviklet på fredelig vis uden indblanding fra politiet.

Det var de ikke umiddelbart villige til; men dagen efter forlod de alligevel bygningen, uden der kom politi til stede.

Efterfølgende arbejdede jeg fortsat på at få etableret et medborgerhus, og takket være en ide fra Peter Seeberg, der gik ud på, at vi skulle skaffe underskrifter fra prominente borgere, som havde sympati for sagen, lykkedes det at vinde forståelse i byrådet og få penge sat af på budgettet til formålet. Der skulle dog gå helt frem til 1986, før det første medborgerhus i Viborg kunne åbnes

Opstarten af Radio Viborg

Den 22. marts 1984 kl. 13.00 kunne jeg som formand for Kulturudvalget foretage den officielle åbning af Radio Viborg. Der havde på det tidspunkt i ca. 3 år været åbnet mulighed for at få sendetilladelse til at

oprette en lokalradio, og takket være en initiativgruppe, der havde lagt et stort arbejde i de mange forberedende opgaver, og økonomisk støtte fra kommunen var det endeligt lykkedes at nå frem til det store øjeblik, hvor der for første gang kunne sendes fra en lokal radio i Viborg.

Lokalerne, der skulle fungere som studie, var ret primitive og bar præg af, at det var sparsomt med økonomien, og det var frivillig arbejdskraft, der havde stået for indretningen.

Der var inviteret mange til at følge åbningen af denne nyskabelse i Viborg, og jeg var på plads ved mikrofonen 5 minutter før det fastsatte tidspunkt for åbning. Klar til at holde en tale og erklære Radio Viborg for åbnet; men de tekniske installationer var endnu ikke helt afsluttet, og der var til det sidste hektisk travlhed med at samle ledninger.

Alle var spændte på, om man kunne nå at blive færdig til tiden; men det lykkedes, og opstarten blev en succes.

Det samme kan siges om den betydning, som Radio Viborg fik for både Viborg og de omliggende kommuner med hensyn til at bringe informationer ud til borgerne.

Byrådsvalget den 19. november 1985.

Borgmester O. Th. Nielsen havde meddelt, at han ikke genopstillede, så der skulle vælges en ny, og det gjorde dette særligt spændende, for skulle der være mulighed et systemskifte, så måtte det være nu.

Venstre kunne ikke enes om en spidskandidat, så de valgte to, Jørn Cato Nielsen og Tøste Baun Christensen, der begge var medlemmer af byrådet. Konservative mente ikke, de havde en egnet spidskandidat blandt deres medlemmer af byrådet, og valgte derfor skoledirektør Preben Andersen, der ikke havde erfaring som byrådsmedlem.

Socialdemokratiet opfordrede mig til at stille op, og jeg blev på opstillingsmødet enstemmigt valgt.

Der var i partiet enighed om, at skulle det lykkes at vinde borgmesterposten, så måtte der gøres en særlig indsats, og der blev derfor nedsat forskellige udvalg, som skulle sikre, at vi fik det gjort bedst muligt, og intet blev overladt til tilfældigheder.

Der blev udarbejdet et omfattende arbejdsprogram og en valgavis, som fortalte, hvad vi ville arbejde for at få gennemført, hvis vi fik mulighed for det. Et arbejdsprogram, som vores kandidater kunne og skulle holde sig til under valgkampen og efterfølgende i det politiske arbejde. Vi besluttede også at lave en positiv agitation, hvor vi fortalte, hvad

Byrådet fra 1985.

vi ville, og ikke bruge kræfter på at fortælle, hvad vi mente de andre partier havde gjort for dårligt.

Det blev drøftet, om man skulle indgå valgforbund med andre partier, og her var SF og de Radikale en mulighed; men man var bange for, at et valgforbund med SF ville blive brugt imod os af de borgerlige, og med hensyn til de Radikale var der nogle landspolitiske forhold, som gjorde, at et valgforbund ikke blev anset for at have en positiv værdi.

Valgkampen blev både livlig og spændende med nye og utraditionelle tiltag som for eksempel et valgmarked i Sct. Mathias Marked, hvor partierne uddelte valgplacater og besvarede spørgsmål. Venstre uddelte også »valgflæsk« i form af flæskesvær; men vi valgte den rene og sunde vare og uddelte røde og sunde æbler samt røde roser og røde balloner. Vi lavede også agitation i gågaderne, hvor vi uddelte røde roser og valgplacater samt røde balloner.

Det var en effektiv måde at blive synlig på, og få folk til at forholde sig til det forestående valg.

De traditionelle vælgermøder var der kun ringe tilslutning til, og de fleste af dem, der kom, var politisk aktive i en vælgerforening.

Efterhånden som valgdagen nærmede sig, steg spændingen og usikkerheden om udfaldet. En prognose, som Viborg Bladet havde lavet, viste, at det ikke ville blive et slagsmål mellem Venstre og Konservative om borgmesterposten; men mellem Konservative og Socialdemokraterne.

Et er prognoser; men virkeligheden kan være noget ganske andet, og det blev den, for selv om Socialdemokratiet fik et godt valg med 7 mandater og godt på vej til det 8. mandat, så var det sammen med SF, som fik 3 mandater, ikke nok til at skabe et alternativt flertal til den borgerlige fløj. Der var da også stor skuffelse at spore ved den fest, der var lagt op til på Volden 7, efter at optællingen havde fundet sted. Det var svært at finde en grimasse, der kunne passe, for havde vi indgået et valgforbund med de Radikale, så kunne vi sandsynligvis have hjulpet dem til at bevare deres mandat, idet de kun manglede 15 stemmer, og de havde sagt, at de i givet fald ville pege på mig som borgmester.

Jeg fik et meget flot valg med 3.454 personlige stemmer, og det var langt mere, end hvad der tidligere var opnået af en spidskandidat. Preben Andersen fik 2.086 personlige stemmer, Jørn Cato Nielsen fik 1.420 personlige stemmer, Tøste Baun Christensen 964 personlige stemmer. Der var således ikke nogen tvivl om, hvem det var de fleste vælgere havde ønsket skulle være afløser for O. Th. Nielsen som borgmester.

Et er de mange stemmer; men det er antallet af mandater, der tæller, og da der mellem Konservative og Venstre var indgået en aftale om, at det parti, der fik flest mandater i det nye byråd, skulle have borgmesterposten, og da Venstre havde fået 6 mandater og Konservative 5 mandater, var det Jørn Cato Nielsen, der blev Viborgs ny borgmester.

Ved den efterfølgende konstituering blev jeg tilbudt at fortsætte som formand for Kulturudvalget; men valgte at sige nej tak til denne mulighed, for med en konservativ skoledirektør, der var medlem af byrådet, og en formand for Skolekommissionen, der også var medlem af byrådet, ville jeg med de problemer og ændringer, der ville komme for hele skoleområdet, let komme til at sidde som en lus mellem to negle, for de følsomme drøftelser om nedlæggelser af skoler var bestemt ikke afsluttet.

Formand for Teknisk Udvalg

Jeg blev så i stedet tilbudt posten som formand for Teknisk Udvalg, som jeg tog imod, og det var en opgave, som jeg havde det godt med. Med-

lemmerne af udvalget var alle nye i arbejdet, og jeg var den eneste, der havde byråds erfaring, så for at lære noget om vores opgaver meldte vi os alle til et kursus på Den Kommune Højskole i Grenå, beregnet for nye medlemmer af et teknisk udvalg, og det viste sig hurtigt at være en god ide, for her blev det afklaret, hvad der var politikernes opgave, og hvad der var det tekniske personales opgaver. Hertil kom endvidere, at vi kom til at kende hinanden på en anden måde, og det gjorde samarbejdet lettere.

En af de væsentligste ting, som udvalget kom til at arbejde med, var miljøet, og her var det primært affaldshåndtering og herunder genbrug, kildesortering og deponeringsproblemer samt spildevandsrensning, der var i fokus.

Den kommunale losseplads på Kirkebækvej havde ikke kapacitet længere end til 1992, og det var ikke muligt at finde et egnet sted at anlægge en ny losseplads. Det længste, man kunne komme i udpegning af et nyt sted, var, at der var steder, som var mindre uegnede end andre, og det kunne man jo ikke rigtig bruge til noget.

Affald var noget, som man gennem mange år ikke havde interesseret sig ret meget for. Det skulle blot skaffes af vejen, og det kunne være ved afbrænding eller deponering i et hul i jorden. At det kunne medføre forurening af henholdsvis luften og grundvandet, havde der ikke været tænkt så meget over.

Der var imidlertid på det tidspunkt en stærkt voksende bevidsthed om, at der måtte gøres noget, hvis vi ikke i det lange løb skulle kvæle os selv og vore efterkommere i affald og forurening.

Kildesortering blev et meget drøftet emne, og der var forskellige holdninger og opfattelser af, hvad kildesortering var. I Teknisk Udvalg var der et mindretal, som ville have husholdningsaffaldet sorteret i tre fraktioner hjemme, nemlig i papir, glas og vådt køkkenaffald, og et flertal, der ville have folk til at aflevere glas og papir i opstillede containere anbragt i de forskellige bydele og områder i kommunen.

En undersøgelse af erfaringerne fra andre kommuner, hvor der var lavet forsøg med begge modeller, viste, at containermodellen var langt den billigste og totalt gav et resultat, der var fuldt på højde med en opdeling i tre fraktioner hjemme; men det troede mindretallet, som desværre var en af mine partifæller og en SF, ikke på. Jeg måtte derfor fremsætte forslaget om en containerløsning sammen med de to borgerlige repræsentanter i udvalget; men efterfølgende viste det sig heldigvis, at det var den rigtige løsning, der blev valgt.

På det trafikmæssige område var der behov for at lave nogle foranstaltninger, som kunne bedre trafikforholdene i midtbyen; men det viste sig hurtigt, at alle godt ville have forbedringer; men forandringer var man ikke meget for.

Et forsøg, hvor man i en prøvetid på seks måneder ville vende den ensrettede trafik i St. Sct. Hans Gade, hvilket ville reducere antallet af gennemkørende biler, der var målt til ca. 4.500 i døgnet, blev således afbrudt af det borgerlige flertal i byrådet kort før udløbet af prøvetiden og uden en evaluering.

Begrundelsen var, at der var kommet mange protester fra butiksindehaverne i gaden, som påstod, at de tabte omsætning, fordi der ikke længere kørte så mange biler gennem gaden, og protester fra de mange bilister, der plejede at benytte gaden som en genvej gennem byen.

Det var ærgerligt, at forsøget blev afbrudt i utide, for det var en ændring, som kunne have gavnet de såkaldte bløde trafikanter og på længere sigt have gjort det mere attraktivt at handle i gaden, og derfor også ville kunne øge omsætningen for de handlende.

Beslutningen var typisk for en tid, hvor handelsstanden nærmest betragtede billisternes rettigheder på sammen måde som man i Indien betragter »De Hellige Køer«, de skulle kunne køre over alt og helst helt til butiksdøren, for ellers troede man, at de ville flyttede deres indkøb til andre byer.

Det var en i øvrigt turbulent byrådsperiode med mange afgørelser med 11 stemmer mod 10, og det gav anledning til udtrykket om, at det borgerlige »tromlefællesskab« havde afgjort sagen

Cato Nielsen havde ikke som sin forgænger i borgmesterstolen, O.Th. Nielsen, tålmodighed og vilje til at opnå brede forlig om afgørelser; men mente, at havde man fået et flertal, var det også meningen, at det skulle bruges.

På skoleområdet var der som forventet megen uro og heftige debatter om nedlæggelse af en eller flere af de små skoler og beslutningen om at sælge Østre Skole, så jeg var godt tilfreds med, at jeg havde sagt nej tak til posten som formand for Kulturudvalget.

Byrådsvalget den 21. november 1989

I foråret 1989 blev jeg spurgt, om jeg havde mod på at genopstille som spidskandidat til det kommende valg, og mit svar var, at det havde jeg, hvis der var stor opbakning til det fra vælgerforeningerne, for jeg var

helt klar over, at med mine 64 år på bagen kunne der godt være nogen, som ønskede en yngre kandidat.

Meldingen var imidlertid helt klar, at man gerne ville, at jeg opstillede, og på opstillingsmødet blev jeg enstemmigt valgt.

I Socialdemokratiet valgte vi at bruge den samme strategi som ved valget i 1985, hvor der blev udarbejdet et udførligt arbejdsprogram og en valgavis, som tydeligt fortalte, hvad vi stod for og ville arbejde for i det kommende byråd. Vores agitation skulle være positiv og saglig, og vi ville ikke bruge kræfter på at fortælle, hvad de andre gjorde for dårligt. Der blev i modsætning til tidligere indgået valgforbund med Det Radikale Venstre.

Som ved det foregående valg deltog vi i et valgmarked i Sct. Mathias Marked sammen med de andre partier, hvor vi uddelte valgpjecer, røde roser og røde æbler samt røde balloner, og derved kom i kontakt med mange vælgere. Ligeledes blev der lavet agitation i gågaderne, og begge dele havde en god effekt ved, at mange folk gik rundt i byen med en rød rose, de havde fået af de socialdemokrater, der stillede op til byrådsvalget. Som noget nyt lavede vi også nogle indslag i Radio Viborg, hvor vi fortalte, hvad vi ville arbejde for i det nye byråd. Udsendelser, som blev krydret med noget godt musik, som skulle få folk til at lytte, selv om de ikke var politisk interesserede.

Hele vort organisationsapparat kørte utroligt godt, og med en stor optimisme og tro på, at denne gang måtte det kunne lykkes at vinde borgmesterposten.

Vi havde også generelt en fornemmelse af, at der fra borgernes side var en god opbakning til den måde, vi havde arbejdet på i byrådet, og der var ikke en tilsvarende tilfredshed med den måde, som det borgerlige flertal havde håndteret opgaven på. Det gamle ord om, at egen succes er godt, men modpartens mangel på samme ikke at foragte, passede godt på situationen.

Hertil kom, at kommunens kassebeholdning var blevet drænet kraftigt i denne periode, og skylden blev tillagt Cato, som tidligere havde været med i virksomheder, hvor økonomien var gået dårligt.

Dette og de tidligere nævnte tromleafførelser i byrådet brugte vi til et slogan der hed: Vi vil have orden i økonomien og genindføre egentligt demokrati i byrådet – og det virkede godt.

Tonen i valgkampen var skærpet i forhold til tidligere, og Venstre forsøgte at nedgøre min person og mistænkeliggøre mine evner som eventuel kommende leder af Viborg Byråd ved blandt andet i et læserbrev at

drage paralleller mellem mig og formanden for Naturgas Midt-Nord I/S, Silkeborgs socialdemokratiske borgmester, som man ikke mente havde gjort gavn for sin løn.

Det var en af Venstres nye kandidater, landsdommer Peter Lilholt, der førte an i kampen og fremturede med en række påstande, der ikke havde hold i virkeligheden, og derfor let lod sig skyde ned.

Et af Venstres mange problemer var, at erhvervslivet ikke havde tillid til Cato, og derfor hellere så mig som borgmester, selv om jeg var socialdemokrat. De forsøgte derfor gennem personlige angreb at stille mig i et dårligt lys; men taktikken viste sig at være en boomerang, der gav den modsatte virkning af det tilsigtede, idet mange vælgere simpelthen fandt det for groft og usagligt. Der var således flere, der efter valget fortalte mig, at de tilhørte venstre; men havde stemt personlig på mig på grund af Venstres måde at føre valgkamp på.

Da valgresultatet forelå den 21. november, stod det klart, at Venstres frygt for at tabe valget ikke var helt ubegrundet, selv om de inderst inde nok anså det nærmest for utænkeligt, at det borgerlige flertal gennem 47 år skulle mistes.

Socialdemokratiet fik et utrolig godt valg med en fremgang fra 7 til 9 mandater i det nye byråd, og personligt fik jeg et flot valg med ikke mindre end 4.492 personlige stemmer.

Selv om SF havde et dårligt valg og gik tilbage fra 3 til 2 mandater, var der alligevel et andet og nyt flertal, end der havde været siden 1943.

Venstre havde som parti et ret godt valg, idet de havde en fremgang fra 6 til 7 mandater; men deres nære samarbejdspartner de Konservative havde til gengæld et katastrofevalg og gik tilbage fra 5 til 2 mandater. En tilbagegang, der antagelig skyldtes, at de i samarbejdet med Venstre var blevet omklamret til usynlighed.

Valgafteften den 21. november 1989

Jeg var valgstyrrer på afstemningsstedet i Hald Ege Skole, og det var med stor spænding, jeg deltog i optælling af stemmerne, for ved at sammenligne antal stemmer på de enkelte partier med resultatet fra byrådsvalget den 19. november 1985 var det muligt at se en ret sikker strømpil for det samlede resultat.

Efterhånden som optællingen skred frem, var det helt tydeligt, at Socialdemokratiet ville få et godt valg, og hvis det var tilsvarende de andre afstemningssteder, som ved Hald Ege Skole, var det næsten sikkert, at vi

ville vinde valget, så spændingen var til sidst næsten ikke til at holde ud.

Kort tid efter, at optællingen var indberettet til centralen for den samlede optælling i Tinghallen, var der telefon til mig, og det var Jørn Cato, der ringede og ønskede mig tillykke med valget og kunne meddele, at Socialdemokratiet havde fået 9 mandater, og SF 2 mandater, så jeg sammen med SF havde et flertal.

Jeg blev naturligvis meget glad; men også rørt over, at det var lykkedes, og kunne næsten ikke fatte, at det var sandt. Det varede faktisk lidt, inden det rigtig gik op for mig, at det var virkelighed, og ikke bare noget, jeg drømte.

Jeg kørte fra afstemningsstedet og ind til Tinghallen for at få en nærmere orientering om valget og de øvrige resultater. Her var den første, jeg mødte, kommunaldirektør Jens Stigaard, som ønskede mig tillykke med valget. Jeg takkede og sagde, at nu håbede jeg ikke, han rejste af den grund, hvortil han svarede, at det gjorde han bestemt ikke. Det havde jeg nu heller ikke forventet, og min bemærkning var da også mere tænkt som en spøg; men han havde åbenbart ikke helt forstået mig, for da jeg nogle dage efter var på hans kontor for at aftale nærmere om forskellige ting vedr. konstitueringen i det nye byråd, kom han ind på min bemærkning fra valgaftenen og udtrykte, at både ham og det øvrige personale glædede sig til samarbejdet.

Fra Tinghallen kørte jeg til Fagenes Hus, Volden 7, hvor ca. 100 var mødt op til en valgfest, og her fik jeg en rørende modtagelse, som jeg aldrig vil glemme, det var simpelthen helt overvældende.

De var der alle sammen, den nærmeste familie og venner samt alle, der havde været med i valgkampen på den ene eller anden måde. Der var en feststemning, som næsten ikke kan beskrives, og den udtrykte en fælles glæde over valget.

Da Ella og jeg ud på de små timer kom hjem, havde naboer sat en plakat op på fordøren, hvorpå der med store bogstaver var skrevet: TILLYKKE MED VALGET, og ved vores indkørsel var der plantet et lille flag, hvorpå der var skrevet: Tillykke med valget – Hilsen fra en Gammel DUI-pige. Hvem pigen var, fandt jeg først ud af flere år efter.

Konstitueringen

Der fulgte nu en hektisk tid med at få kabalen omkring konstitueringen til at gå op, og her var det mig, der skulle lægge kortene, så det brede samarbejde, vi havde bebudet at ville tilstræbe, også kunne blive en rea-

litet. Venstre forsøgte ganske vist at købe SF; men blev afvist, og der var i mit bagland nogle der mente, at vi selv skulle tage så meget som muligt, for det ville de borgerlige have gjort, hvis de havde fået flertallet igen; men da det var i strid med ønsket om et bredt samarbejde, måtte det udelukkes.

SF var gået til valg på et systemskifte i Viborg, så det var naturligt at starte her, og vi blev hurtigt enige om, at SF skulle have formandsposten i det nye Udvalg for Kultur og Fritid og en plads i Økonomiudvalget samt Teknisk Udvalg.

Venstre, der havde opnået 7 mandater, fik tilbudt formandsposten for Byplanudvalget, som Cato Nielsen på et tidspunkt havde luftet tanken om at nedlægge.

De Konservative med kun 2 mandater fik tilbudt formandsposten i det nye Udvalg for Skole og Undervisning og en plads i Økonomiudvalget og Socialudvalget.

På denne måde kunne kabalen gå op og danne grundlag for et bredt samarbejde i byrådet. Det konstituerende møde den 12. dec. gik da også som efter en snor. Cato Nielsen skulle som det medlem, der havde den længste anciennitet i byrådet, lede valget af borgmester og kunne konstatere, at jeg havde alle 21 stemmer og ønskede mig lykke og held.

Jeg kunne herefter sætte mig i borgmesterstolen og lede resten af mødet, som forløb uden problemer af nogen art.

Der var nu ca. 14 dage, til jeg skulle påbegynde arbejdet, og jeg brugte den tid til at tænke tingene igennem, og Cato var indforstået med, at jeg havde møder med kommunaldirektøren vedr. det fremtidige arbejde. Ved det første møde om vort fremtidige samarbejde gav jeg udtryk for, at han ikke skulle sidde på skødet af mig; men ved siden af og rådgive mig om det tekniske.

Vores roller ønskede jeg fordelt således, at alt det politiske var mit bord, og det administrative var hans opgave. Jeg forventede endvidere, at vi hver især gjorde hinanden opmærksom på, hvis der var forhold, hvor vi var ved at overse et problem eller begå fejl.

De daglige arbejdsrutiner

Da jeg startede, fik jeg at vide, at man var vant til, at borgmesteren kom på kontoret kl. ca. 09.30, hvor han først læste Jyllands-Posten og drak en kop kaffe, før dagens post blev forelagt kl. ca. 10.00.

Det var ikke min måde at arbejde på, for jeg foretrak at begynde fra

morgenen af, så jeg mødte normalt på kontoret kl. 08.00 sammen med det administrative personale. Her gik jeg straks i gang med de opgaver, som kunne eller skulle klares pr. telefon, og herefter kom min sekretær ind med det materiale, som jeg skulle bruge til dagens møder, og orienterede om aftalte møder i den kommende tid.

I begyndelsen havde jeg lidt svært ved at vænne mig til, at det var min sekretær, der på mine vegne traf aftaler om tidspunkter for de forskellige møder; men det var en god ordning, og det hørte til undtagelserne, at jeg aftalte tidspunktet for et møde. Når nogen henvendte sig til mig med ønsket om et møde, sagde jeg altid ja; men tidspunktet måtte de aftale med sekretæren. Det havde den store fordel, at sekretæren kunne placere møderne på tidspunkter, hvor andre, der eventuelt skulle deltage, også kunne. En næsten ufravigelig regel var det, at jeg ved møder havde en med fra administrationen, som var kendt med det emne, som mødet drejede sig om, og kunne besvare tekniske spørgsmål samt notere det, som blev aftalt.

Kl. 10.30 var der postmøde, hvor kommunaldirektøren, vicekommunaldirektøren og sekretæren kom ind med den del af dagens post, som jeg skulle forholde mig til, samt mappen med breve og dokumenter, der skulle underskrives. Mødet startede altid med, at vi fik serveret en kop kaffe og nogle få minutter talte om aktuelle emner. Derefter blev først breve og dokumenter, der var klar til underskift forelagt, og jeg skrev aldrig under, uden at der var kontrasigneret. Det var min sikkerhed for, at indholdet i breve og dokumenter var korrekt og kunne stå for en nærmere prøvelse.

Så blev posten gennemgået og fordelt til videre behandling, og efter stillingtagen til spørgsmål fra sekretæren forlod hun møderne. Herefter blev behandlet spørgsmål, som vicekommunaldirektøren skulle være med til, hvorefter han også forlod møderne. Til sidst havde kommunaldirektøren og jeg en kort gensidig orientering om aktuelle emner, og hvad der i øvrigt kunne være af nye tiltag eller ideer. En arbejdsmetode, der fungerede godt og var tilfredsstillende for alle parter.

Samarbejdet med erhvervslivets organisationer

Kort tid efter min tiltrædelse som borgmester tog jeg initiativ til afholdelse af faste kvartalsmøder med henholdsvis Handelsstandsforeningen, LO og DA, hvor vi gensidigt orienterede om kommende planer og ønsker for fremtiden. Tilsvarende var der hver måned møde med Er-

hvervsrådets formand og erhvervschefen. Hensigten med disse møder var fra min side at være bekendt med erhvervslivets vurderinger af behov og forventninger til den fremtidige udvikling i kommunen og samtidigt orientere erhvervslivet repræsentanter om kommunens planer.

Der var fra alle sider stor tilfredshed med denne form for kontakt, og det fik stor betydning for videreførelse af den fælles erhvervs politik.

Reducering af budgettet for 1990

I vores valgprogram havde vi sagt, at der skulle bringes orden i økonomien, for der var ikke reel balance mellem udgifter og indtægter, og kommunens kassebeholdning var betænkelig lav, så problemet ville vokse, hvis der ikke straks blev grebet ind. Årsagen var, at kassebeholdningen gennem flere år af forskellige grunde var blevet drænet, og der ved budgetlægningen i efteråret 1989 forud for valget ikke havde været politisk mod til en reel tilpasning mellem udgifter og indtægter.

Cato Nielsen havde i forbindelse med vedtagelsen af budgettet udtalt, at nu gik det den rigtige vej, og jeg havde hertil svaret, at det var i hvert fald i en forkert retning, og en fornyet gennemgang viste, at de barske kendsgerninger var, at der ville blive brugt ca. 10 mill. kr. af kassen, hvis der ikke blev foretaget en reduktion af udgifterne, og ikke som påstået en forøgelse af kassen med ca. 10 mill. kr.

Det var derfor bydende nødvendigt, at der blev skåret i de budgettede udgifter, og det var en tung opgave at starte med; men det lykkedes at reducere udgifterne med ca. 13 mill. kr., så der nu var en reel balance mellem udgifter og indtægter.

En hård, men god øvelse for et nyt byråd, som snart skulle til at forberede budgettet for 1991, og Skoleudvalget fik at vide, at de skulle se nøje på antallet af landsbyskoler, idet et barn her var dyrere end et barn i en byskole.

Generelt var problemet svigtende indtægter og voksende faste udgifter, så det var nødvendigt at foretage en blød opbremsning i tide, og ikke vente, til det var nødbremsen, der skulle trækkes i.

Samarbejdet i byrådet

I begyndelsen havde især Venstre svært ved at vænne sig til rollen som opposition og var ikke særlig konstruktive i det samarbejde, der var lagt op til.

De Konservative havde det problem, at selv om de nok var enige med SF og Socialdemokratiet om forskellige forslag, var de ikke meget for at stemme for noget, som Venstre gik imod, og det gav flere gange anledning til drillerier imellem de to partier under byrådsmøderne. Venstre skosede de Konservative for ikke længere at føre borgerlig politik, og de Konservative forsvarede sig med, at de ønskede indflydelse, og konservative stemmer var stemmer, der arbejdede.

For Socialdemokratiet var der også nogle omstillingsproblemer fra at have den relativt lette rolle at være opposition til at sidde med ledelsesansvar. Det var især baglandet, der ikke helt forstod, at vi ikke skulle bruge det socialistiske flertal til at gennemføre de ting, som stod i vort valgprogram, at vi ville arbejde for i det nye byråd. Heldigvis stod der også, at vi ønskede et bredt samarbejde og ville indføre egentlig demokrati, og demokrati er ikke, at 11 bestemmer over 10, så det gav ikke anledning til andet end lidt begyndervanskeligheder.

Det primære mål var at sætte dagsordenen og sikre, at det også var Socialdemokratiet, der sad ved roret efter næste valg.

En nat med politiet på arbejde

Som borgmester var jeg også formand for Lokalnævnet vedrørende politiets virke i Viborg Politikreds, der skulle påse, at eventuelle klager over politiets arbejde var tilstrækkelig belyst, inden de kom til behandling og afgørelse hos politimesteren.

For ved selvsyn at danne mig et indtryk af politiets måde at arbejde på og se, hvad der foregik i byens natteliv, aftalte jeg med politimesteren, at jeg natten mellem den 18. og 19. maj 1990 skulle følge politiets arbejde.

Det var en interessant og på flere måder overraskende oplevelse at se, hvad der sker i løbet af en nat både på stationen, ude i byen og i politikredsen. Noget, der chokerede mig, var det meget ungdommelige klientel, der prægede byens gader, hvor de støjende gik rundt med en øl i hånden og tilsyneladende var påvirket af spiritus. Det var unge mennesker helt ned til en alder af 14 år, og de er ikke i stand til at tage tilstrækkelig vare på sig selv, når de har drukket for meget øl eller spiritus.

I Jernbanegade så jeg således fra bagsædet af en politibil, at der gik to ganske unge piger på fortorvet, synligt berusede, og en af betjentene bemærkede lakonisk, at om et par timer var de sikkert bedst egnet som dørmatte. En barsk bemærkning og jeg kunne ikke lade være med at

tænke på, om forældrene mon var klar over, hvad der deres piger foretog sig, og at de i hvert fald havde svigtet deres ansvar.

Ved 2-3 tiden, hvor vi kørte rundt i byen, kom en melding om, at der var nogen, som havde sat ild til en motorcykel, der stod parkeret i siden af vejen mellem Ans og Hvorslev, og de var set køre derfra i bil. Da vi nåede frem, var ilden gået ud af sig selv, og et vidne, der havde bemærket sig nummeret på bilen, kunne oplyse, at den var kørt i retning mod Ans.

Efter at politiet havde noteret sig de nødvendige oplysninger fra vidnet, kørte vi mod Ans; men da vi havde kørt et kort stykke vej, blev vi stoppet af en ung kvinde, der stod midt på vejen med en øl i hver hånd. Hun tudede og ville køres hjem til Århus; men ikke oplyse, hvor hun havde været, og hvem hun havde været sammen med, eller hvorfor hun stod der på vejen. Hun ville bare hjem til Århus.

Politiet tilbød, at køre hende til en telefonboks i Ans, så hun kunne ringe hjem; men hun måtte først lægge de to øl fra sig i vejgrøften. Herefter kom hun ind på bagsædet i bilen til mig, og da vi havde kørt et stykke tid, spurgte hun mig, om jeg også var en, de havde samlet op; men det kunne jeg jo ikke helt sige ja til.

I Ans by blev hun sat af ved en telefonboks, og så anså politiet sagen for afsluttet, uden at der skulle foretages videre; men efter kort tid kom der opkald over radioen, at der var en kvinde i Ans, som havde kaldt over alarmer og bedt om hjælp, så vi hentede hende igen ved telefonboksen og tog hende med til Viborg.

På vejen mod Viborg begyndte hun at tale om, at hun havde kvalme, hvorfor politiet gjorde hende opmærksom, at skulle hun kaste op, måtte hun sige til i tide, for de ville ikke have opkast inde i bilen. Hun klagede også over smerter i hovedet, og da hun blødte lidt ved det ene øre som efter et slag, foreslog politiet, at hun blev kørt til skadestuen på Viborg Sygehus; men det ville hun ikke, for så beholdt de hende bare. Hun var ikke klar over, at alternativet var detentionen.

Politiet valgte alligevel at køre hende på skadestuen og sagde til personalet, at de anså deres opgave for afsluttet, medmindre der opstod problemer.

Det viste sig efterfølgende, at det var godt, hun kom på skadestuen, for hun havde fået et brud på kæben i det selskab, hun var gået fra.

På politistationen undersøgte man, om det var en person, der i forvejen var kendt af politiet, og det viste sig, at hun var fradømt kørekort, taget for butikstyveri og havde været på narko, så det var ikke en stakkels uskyldighed, vi havde hjulpet på skadestuen.

Det, som gjorde størst indtryk på mig og bekymrede mig mest af mine natlige oplevelser sammen med politiet, var de meget unge, der færdedes rundt i byen og deres indtagelse af alkohol, og jeg rettede derfor henvendelse til kommunens skoler og fritidsklubber og bad dem find ud af, hvorfor de unge mennesker gik rundt i gaderne i stedet for at bruge de tilbud, som der var i de forskellige fritidsklubber, og komme med forslag til afhjælpning af problemet.

Som følge af min henvendelse blev der foreslået oprettelse af et alkoholfrit diskotek, og et sådant blev startet i festsalen på den tidligere Østre Skole, og det var i lang tid en succes; men så kom der klager fra naboer over for megen larm og uro, når de unge mennesker forlod stedet, og så blev det på Paletten i stedet for.

Det var generelt mit indtryk af denne nat, at der sker meget mere om natten, end de mange, der sover trygt i deres senge, forestiller sig, og politiets tilstedeværelse er en nødvendig forudsætning for, at der er ro og orden.

Jeg fik også stor respekt for den måde, politiet taklede de forskellige problemer på, for de var præcise og praktiske; men også forstående for den enkeltes situation.

Nedlæggelse af 4 landsbyskoler

I forbindelse med redueringen af budgettet for 1990 blev Skoleudvalget bedt om at se nærmere på udgifterne til landsbyskolerne i forhold til byskolerne, og det betød, at der viste sig en klar økonomisk fordel ved at nedlægge fire små landsbyskoler, hvor elevtallet var mellem 40 og 50, og det ville også betyde en bedre undervisning.

Det gav naturligvis anledning til mange protester, og Venstre, som tidligere havde været positive for ændringer i skolestrukturen, var nu sammen med SF modstandere af nedlæggelser. Der blev lavet underskriftsindsamlinger, der protesterede mod eventuelle nedlæggelser, og læserbreve, der fortalte, at det ville betyde døden for livet i landsbyerne, hvis de ikke længere havde deres egen skole.

En følsom og til tider særdeles usaglig debat, hvor man brugte børnene som skjold, uden reelt at ville dem en bedre undervisning.

Resultatet blev, at Socialdemokratiet og Konservative med et snævert flertal nedlagde 4 landsbyskoler og oprettede en ny fælles fødeskole for de nedlagte skoler i Bruunshåb Skole.

En beslutning, der viste sig at blive en succes og forbavsende hurtigt fjernede alle de mislyde, der havde været forud for beslutningen.

750 året for Jyske Lov

I 1991 var det 750 året for underskrivelsen af Jyske Lov, og da det var bisp Gunner i Viborg, der havde skrevet fortalen til loven, kom der et forslag fra fhv. landsretspræsident E.A. Abitz om at festligholde dagen.

Forslaget gav anledning til en festdag den 25. maj, hvor dronning Margrethe og prins Henrik samt mange andre prominente gæster fra hele landet deltog. Arrangementet blev afholdt under åben himmel på Klostermarken øst for Asmild kirke, på det sted, hvor bisp Gunnars gård havde ligget.

Det var ikke uden risiko at afholde festen i det fri; men stedet var en væsentlig del af det hele, så vi tog chancen, og vejret var med os.

Om det skyldtes, at jeg kort forinden havde været til et møde sammen med domprovst Carsten Nissen og biskop Georg S. Geil, hvor vi uden for mødets dagsorden talte om denne risiko, ved jeg ikke, for Carsten Nissen sagde nemlig her henvendt til Georg S. Geil: Det må du tage dig af, for du sidder tættest på, og det lovede han.

Da jeg talte med ham ved festens afslutning, sagde han: Carl Anker, du bemærker vejret, og jeg takkede for hjælpen. Jeg nævner denne lille hændelse, fordi den på udmærket vis fortalte, at disse to højkirkelige personer havde en jordnær humoristisk sans.

Det var et storstilet arrangement, der startede med en morgengudstjeneste i Asmild Kirke, hvor biskop Georg S. Geil prædikede, og efterfølgende modtog jeg Dronningen ved festpladsen iført borgmesterkæde og fulgte hende til en til lejligheden opstillet overdækket tribune.

Herefter fulgte en række officielle taler, hvis indhold var lærde historiske og juridiske betragtninger over den jubilerende lovs baggrund, indhold og virkning. Talere var Folketingets formand H.P. Clausen, Folketingets ombudsmand H. Gammeltoft-Hansen, Vestre Landsrets præsident O. Agersnap samt professor Ole Fenger, Århus, som gav en halv times festforelæsning.

Måske nok mere forelæsning end fest, som pressen efterfølgende skrev.

Arrangementet på Klostermarken sluttede med, at en rytterstafet, som var redet fra Vordingborg med en kopi af Jyske Lov i en lædertaske, afleverede tasken til mig, og jeg overgav straks lovkopien til dronningen.

Efterfølgende var der frokost på Handelsskolen for 450 gæster, og her blev der serveret en menu, som Peter Seeberg havde sammensat af råvarer fra store dele af det område, Jyske Lov dækkede. Laks fra Varde Å med asparges fra Bogense, kyllingeterrin fra Rogenstrup med estragon

fra Vitskøl Kloster, kalvebryst fra Venø med peberrod fra Århus, fåreost fra Niebøl i Sydlesvig med radiser fra Hjorthede, smør fra Haderslev, salt fra Læsø, brød fra Viborg og kildevand fra Silkeborg. En menu som ikke så ud af så meget, når man så den på tallerkenen; men når Peter Seberg havde beskrevet og forklaret baggrunden for sammensætningen, var det nærmest et overdådigt måltid.

Jeg skulle også her modtage Dronningen og følge hende til den reserverede plads, og være hendes bordherre.

Jeg var i forvejen meget spændt på, hvordan det ville være at skulle have majestæten til bords; men det var en forholdsvis let sag. Vi talte blandt andet om hundeopdræt og jagt, og Dronningen spurgte, om folk i Jylland var lige så hysteriske overfor jagt, som de var på Sjælland, hvortil jeg svarede, at det efter min opfattelse nok var værst på Sjælland. Dronningens slutreplik var, at vildt det smager nu godt.

Under frokosten måtte jeg rive mange tændstikker, for vi var næsten ikke begyndt, før hun skulle have den første smøg, og så måtte jeg jo være der med ild.

Det eneste tidspunkt, hvor jeg var ved at få problemer, var, da jeg opdagede, at Dronningen havde besvær med at spise laksen, fordi man i køkkenet havde glemt at fjerne den film, der ved leveringen var lagt mellem skiverne.

Jeg beklagede meget det skete og tilbød at skaffe noget andet; men det ønskede Dronningen ikke, og da jeg sagde, at de i køkkenet ville blive kede af det, når de fik det at vide, svarede hun: Så lad være at sige det til dem.

Da frokosten var forbi, kom en hofdame og gjorde Dronningen opmærksom på, at det var tid for at bryde op, og jeg fulgte Dronningen ud til den ventende bil, og takkede, fordi hun havde bæret festen med sin nærværelse.

Audiensen

Efter en sådan dag, hvor der var gjort så meget ud af det kongelige besøg, havde jeg så småt regnet med, at der kom et brev, hvor Dronningen og Prinsen takkede for en dejlig dag; men her tog jeg alvorligt fejl, for der kom i stedet en telefonopringning fra Hofmarskallatet, hvor man meddelte, at det hørte til god skik, når Majestæten havde bæret en kommune med et så langt besøg, som tilfældet var i Viborg, at man rejste over og takkede i en audiens.

Jeg fandt egentligt, at det var en underlig skik; men var det sådan, vilde jeg ikke lave om på det, og det kunne måske også være en interessant oplevelse at komme i audiens. Så jeg rejste til København sammen med fhv. landsretspræsident E.A. Abitz, der var kommet med forslaget om at markere 750 året for Jyske Lov, og vicekommunaldirektør Kaj Grynderup, der havde stået for alt det praktiske i forbindelse med festen, for at komme i audiens og bringe en skyldig tak til Majestæten.

Ved ankomsten blev vi straks registreret med navn og årsag til audiensen, og kunne så sætte os hen og vente, til vi ville blive kaldt frem. Der kom efterhånden mange andre, der også skulle i audiens, og det var interessant at sidde og betragte de forskellige typer og deres påklædning. Der var flere, som var synligt nervøse ved situationen og gik rastløs frem og tilbage i lokalet.

Da audiensen tog sin begyndelse, var det nærmest som på samleband. Der var en venteplads lige ved døren ind til Dronningen og en venteplads nogle få meter derfra, og når den eller de, der stod ved døren, blev lukket ind, rykkede den eller de, der stod i anden venteposition, frem til døren.

Der syntes at være en vis rangorden i den rækkefølge, vi blev kaldt frem, og på et tidspunkt kom der så en og meddelte mig, at nu var det vores tur, og vi stiledes os så i anden venteposition. Her blev vi spurgt, om vi ikke havde hvide handsker at tage på, og jeg måtte med beklagelse meddele, at det havde vi ikke. Vi var heldigvis ikke de første, der havde overset denne detalje, hvorfor der var handsker, man kunne låne. Således udstyret med hvide handsker var vi klar til at blive lukket ind, og jeg følte mig med de hvide handsker nærmest som klovn i et cirkus.

Selve audiensen foregik i et stort lokale, hvor Dronningen stod midt på gulvet og tog imod.

Vi hilste, og jeg takkede Dronningen, fordi hun havde bæret Viborg med sin nærværelse ved festen for 750 året for Jyske Lov. Herefter talte vi kort om festen, som hun havde været meget glad for at deltage i og nævnte også, at hun var glad for den flot indbundne bog om Jyske Lov, som hun fik foræret.

Der var dog det lille problem, at Prinsen og hun hver havde deres bibliotek, så hvis det var muligt, ville hun gerne, om Prinsen måtte få et af standardeksemplarerne. Det kunne jeg love på stedet, for jeg havde selv to eksemplarer og ville gerne forære Prinsen det ene.

Efter denne korte og hyggelige samtale sagde vi farvel og rejste hjem til Viborg, en oplevelse rigere og med en konstatering af, at det ikke er alle steder og tider, traditioner forandrer sig lige hurtigt.

A-Z-Marked til Viborg

Dansk Supermarked rettede i begyndelsen af 1990 henvendelse til kommunen om køb af en byggegrund i den vestlige del af byen til opførelse af et A-Z Marked. Området var i amtets regionplan udlagt til »egnscen-terformål«; men arealet, som man ønskede, var privatejet, og ejeren var ikke umiddelbart interesseret i at sælge. Et stort flertal af byrådets medlemmer så muligheden for, at opførelse af et A-Z Supermarked ville gøre området interessant og trække andre virksomheder til, og der blev straks påbegyndt udarbejdelse af det nødvendige plangrundlag for opførelsen.

Det blev en sag, der optog megen plads i den lokale debat, for selv om alle var enige om, at der gerne skulle ske en erhvervsmæssig udvikling, hvor Viborg blev en magnet for egnen, var der fra dele af handelsstanden bekymringer for, at et kommende butikscen-ter i vestbyen ville betyde butiksdød i midtbyen. Det var især frygten for, at A-Z-Markedet, som ikke forhandler fødevarer, senere skulle få lov til at udvide til et Bilka, hvor der også solgtes fødevarer.

Debatten og argumenterne fra dele af handelsstanden var nøjagtig de samme, som det var tilfældet, da Sct. Mathias Marked blev planlagt og opført i midten af halvfjerdsere.

Blandt Venstre og Konservative var der vaklen i gelederne, og det blev nødvendigt, at der i Lokalplanen for området blev indført en bestemmelse om, at der ikke måtte forhandles fødevarer.

Det blev også tilkendegivet overfor Dansk Supermarked, som stod bag opførelsen af A-Z Markedet, at de ikke måtte forvente, at der senere ville blive ændret i lokalplanen, så der kunne sælges fødevarer.

Det var en sej debat, hvor især nogle af Venstres medlemmer forsøgte at være både liberale og så samtidigt tale imod den frie konkurrence; men det lykkedes ikke og blev begyndelsen til en god erhvervsudvikling i Viborg, hvor der på samme tid var stagnation i andre byer.

Et tilbageblik på den første periode som borgmester

Der var lykkedes at bringe orden i økonomien, så der nu var balance mellem indtægter og udgifter. Kassebeholdningen var blevet stimuleret, så der nu var lys forude. Samarbejdet var generelt blevet så godt, at der var et bredt politisk flertal bag vigtige beslutninger.

Perioden havde været præget af ro og stabilitet; men beviste også, at ro ikke behøver at være ensbetydende med stilstand.

Der var i fællesskab med erhvervslivet lavet en plan for det store er-

hvervsområde i vestbyen og for første gang i kommunens historie var der kommet en plan for den samlede udvikling i midtbyen.

Der var lavet en plan for kultur- og fritidsområdet. Temaplanerne for ældre- og skoleområdet var ved at blive ajourført, og som noget nyt var der lagt op til, at turistområdet kom under en skarpere lup.

Planer og temaplaner, som havde udviklet sig til et vigtigt styringsredskab for den langsigtede udvikling af kommunen.

Viborg blev i 1993 valgt til »Årets By« som »en god by at vokse op i« i Jyllands-Postens prestigefyldte dyst mellem danske byer.

Byrådsgruppen havde fungeret godt, og forskelligheder i opfattelser var drøftet færdig i gruppen på en god kammeratlig måde, og der var altid enighed om, hvordan man skulle forholde sig i byrådsalen. Samarbejdet med Fællesledelsen og de forskellige lokale partiforeninger havde ligeledes fungeret godt, og der deltog altid et af gruppens medlemmer i bestyrelsesmøderne for at orientere om byrådsarbejdet og modtage impulser fra foreningerne.

Jeg kunne således alt i alt se tilbage på forløbet af min første periode som borgmester med tilfredshed og glæde mig over, at der generelt var skabt tillid til den socialdemokratiske byrådsgruppe og min ledelse af kommunen.

Byrådsvalget den 16. november 1993

Jeg var nu fyldt 68 år, og det ville således være naturligt, at jeg stoppede, og der kunne måske også være ønsker om, at der skulle yngre kræfter til. Selv havde jeg lyst til at stille op igen; men havde også fuld forståelse for hvis partiet fandt, at der skulle findes en afløser.

Det var imidlertid et problem at pege på en person, som med ret stor sikkerhed ville kunne hente det nødvendige antal personlige stemmer, som jeg ved valget i 1989 havde fået fra ellers traditionelt borgerlige vælgere, og jeg blev derfor opfordret til at stille op igen. På opstillingsmødet blev jeg valgt med alle stemmer bortset fra nogle få stykker fra lokalforeningen i Løgstrup, der på stemmesedlen havde skrevet navnet på den person, de ønskede indvalgt i byrådet som deres repræsentant.

Der blev fra flere sider gisnet om, at jeg nok ville trække mig efter ca. to år, hvis jeg blev genvalgt, for derved at bedre mulighederne for min efterfølger ved det næste valg. Spørgsmålet havde også været drøftet; men jeg havde afvist tanken, og ville ikke opstille, hvis det skulle være en forudsætning.

For det første vidste jeg, at det ville skade mig i en valgkamp, fordi de borgerlige så kunne bruge det til at påpege, at en personlig stemme på mig i virkeligheden var en stemme på en anden senere borgmester. For det andet havde jeg ikke lyst til at bruge kræfter på hele det store valgarbejde, hvis jeg skulle trække mig efter to år eller muligvis af samme årsag ikke ville opnå valg. For det tredje befandt jeg mig så godt med opgaven, så hvorfor forlade posten i utide, når jeg var glad for arbejdet.

Valgkampen blev ført efter samme koncept som ved det foregående valg og var forholdsvis let, for oppositionen manglede gode argumenter for, at der igen skulle ske et skifte. Den tidligere så brugte påstand om, hvor dårligt socialdemokrater var til at administrere, havde erfaringerne fra den indeværende byrådsperiode totalt manet i jorden, og Venstre var som sædvanligt optaget af interne stridigheder og kampen om, hvem der skulle være deres spidskandidat.

Kampen stod mellem Cato Nielsen, der var en erfaren og teknisk egnet kandidat; men ikke havde erhvervslivets tillid, og Ingolf Nørgaard der var en politisk fejltagelse; som ikke skyede midler af nogen art for at komme frem. En person med et meget afslappet forhold til virkeligheden og en interesseorienteret hukommelse, der gjorde ham utroværdig og ubrugelig som politiker.

Det var imidlertid gennem en meget ihærdig indsats lykkedes ham at blive valgt som spidskandidat, og der blev ført en massiv reklamekampagne for ham i de lokale blade. Skulle man tro annoncerne, var han en uovertruffen kapacitet, der i alle sammenhænge var kendt som blandt andet en diplomatisk problemløser, en blændende skribent og en god taler, og der manglede næsten kun, at han også kunne gå på vandet.

Venstre måtte gå til valg alene, idet de Konservative denne gang ikke ville danne valgforbund med Venstre, som de plejede; men dannede valgforbund med Kristeligt Folkeparti og Centrum-Demokraterne for med Orla Ervolder som spidskandidat at have et borgerligt alternativ til Jens Ingolf Nørgaard som borgmester.

Det forhold, at de to store borgerlige partier ikke gik i valgforbund med hinanden, var med til at skabe tvivl hos nogle af vælgerne, og var i virkeligheden forårsaget af en dyb Konservativ mistillid til Jens Ingolf Nørgaard, som de ikke ville stemme på som eventuel borgmester.

Der var indgået valgforbund mellem Socialdemokratiet og det Radikale Venstre, som ved det foregående valg, og der var truffet en fornuftig aftale om det efterfølgende samarbejde.

Efterhånden som valgdatoen nærmede sig, stod det ret klart, at Soci-

aldemokratiet ville få et godt valg, og det blev til 41,7% af de afgivne stemmer, mod 39,2% ved det foregående valg, og en fremgang fra 9 til 10 mandater. Vi var godt på vej til at få yderlig et mandat, så vi derved havde haft flertal i byrådet.

Selv fik jeg et utroligt flot valg med i 6.330 personlige stemmer svarende til over 28% af alle afgivne stemmer og næsten 68% af de socialdemokratiske stemmer, og det blev i pressen omtalt som – Socialdemokratisk superstemmesluger – Det flotteste personlige resultat, der var opnået i Viborg nogensinde, og det var min tredje rekord af personlige stemmer ved kommunale valg.

SF, der hidtil havde været mit parlamentariske grundlag, var desværre gået tilbage fra 2 til kun 1 mandat; men stadig nok til, at vi sammen havde et flertal.

Konstitueringen

Den efterfølgende konstituering gav anledning til nogle problemer, idet jeg havde meddelt SF's repræsentant Poul Erik Lund, der som et led i samarbejdet i afvigte periode havde været formand for Kultur- og Fritidsudvalget samt medlem af Økonomiudvalget, at jeg ikke fandt, at han, nu, hvor SF kun havde 1 mandat, fortsat kunne beholde denne formandspost. Jeg foreslog ham i stedet at blive formand for Arbejds-markedsudvalget og fortsat være medlem af Økonomiudvalget, der ville gøre det muligt for ham at have fingeren på pulsen i byrådsarbejdet; men det afviste han kategorisk og insisterede på at beholde sine hidtidige poster, og for ham var det alt eller intet.

På denne baggrund fik han efter eget valg intet og udtalte efterfølgende til pressen, at han var meget skuffet over den behandling, han havde fået. Han ville alligevel stemme for mig som borgmester; men ikke stemme for konstitueringen, og i de kommende fire år opføre sig som en havkat i et hyttefad.

Venstres borgmestercandidat Jens Ingolf Nørgaard kom allerede i forbindelse med fintællingen af stemmerne og spurgte, om vi ikke skulle drøfte den kommende konstituering; men da jeg vidste, at der i Venstre var uenigheder og utilfredshed med Jens Ingolf Nørgaard, måtte jeg meddele ham, at jeg naturligvis ville tale med Venstre; men ønskede en melding om, hvem der tegnede Venstre. Venstre meddelte, at de havde valgt Jørn Cato Nielsen som formand for gruppen, og det var ham, jeg kunne drøfte aftaler med vedrørende konstitueringen. Sammen lavede

vi et forslag til en aftale, der betød, at der mellem Socialdemokratiet og Venstre, som tilsammen havde 17 af byrådets 21 pladser, skulle være bred enighed om en række væsentlige beslutninger. En aftale der, hvis den ellers blev overholdt, ville give arbejdsro og afskære mulighederne for at fremkomme med partitaktiske forslag. Aftalen blev godkendt af grupperne, og den fungerede godt indtil et år før næste valg, hvor Venstre brød den.

Et tilbageblik på den anden periode som borgmester

Det var en god periode, hvor der takket være den stramme økonomiske styring, der blev indledt ved starten af den foregående periode, igen var skabt en sund økonomi og fremgang på en række områder.

Der var stabil og god vækst i Viborg, og der var generelt et godt og fordrageligt samarbejde i byrådet. Samarbejdet med erhvervslivet og arbejdsmarkedets parter havde været godt, og jeg kan med en vis tilfredshed konstatere, at der i min tid som borgmester er sket meget i Viborg, og det var lykkedes at gennemføre flere af Socialdemokratiets mærkesager.

En anderledes hverdag

I forbindelse med overgangen til at være borgmester var der flere forhold, der overraskede mig, og det var især, hvor central og betydningsfuld en person man pludselig var.

Jeg var borgernes og byens mand, der nød stor respekt, og skulle være med alle steder, hvor der foregik noget i og omkring byen. Det var næsten umuligt at færdes i byen og kun være sig selv; men jeg vænnede mig ret hurtigt til det og kunne faktisk godt lide at være en person, som borgerne havde forventninger til, og være tillagt stor indflydelse på, hvad der skulle ske i kommunen.

Da jeg havde besluttet mig for at stoppe som borgmester, var der mange, som spurgte mig, om jeg ikke glædede mig til at holde og blive fri for de mange opgaver og ansvaret, og blot gøre det, som jeg havde mest lyst til.

Mit svar var altid, at jeg havde været utrolig glad for at være borgmester, og derfor ikke kunne føle nogen glæde ved at holde; men min dåbsattest sagde mig, at skulle jeg holde, mens legen var god, så var tiden inde.

Jeg var fuldt og helt klar over, at det ville være en ganske anderledes hverdag, der ventede mig, når jeg ikke længere var en central og betydningsfuld person; men det overraskede mig alligevel, hvor mærkeligt det egentligt føltes ikke længere at have officielle pligter og ansvar. Det var sært ikke længere at have en næsten daglig kontakt med pressen vedr. forskellige forhold og opgaver, der skulle have en kommentar, og jeg tog flere gange mig selv i at være i gang med at tage stilling til en kommunal opgave eller et problem, hvor jeg måtte sige til mig selv, at det jo ikke længere kom mig ved.

Det at gå hjemme hver dag var ikke helt uden problemer, for Ella havde gennem de otte år, jeg var borgmester, været den, der ordnede og styrede meget på hjemmefronten, og det havde hun gjort godt; men nu kunne der pludselig være to meninger om tingene, og det var ikke altid lige let at vænne sig til.

Jeg følte mig nærmest en smule rastløs og overflødig; men måtte også konstatere, at jeg jo havde haft min tid og ikke havde noget tilgode på den politiske arena, så nu gjaldt det om at udfylde tiden med noget af alt det, som der ikke havde været tid til i mange år, og jeg besluttede mig for, at jeg ville foretage mig noget fysisk hver dag og om ikke andet så bare gå en lang tur, for det er min klare opfattelse, at hvis man som ældre bare sætter sig i en stol, ender det med, at man til sidst får samme faccon som stolen, og så kan man hurtigt tabe mulighederne for mange aktiviteter.

Der var nok at tage fat på, og haven, som var blevet en smule forsømt gennem de senere år, var noget af det første, jeg gik i gang med, og dejligt var det at få indhentet nogle af de mange forsømmelser og prøve at være lidt på forkant med arbejdet.

I det hele taget er det også ganske rart at kunne bruge sin dag til det, man har mest lyst til, og ikke længere hænge i en kalender fyldt med aftaler; men det kan ind imellem være svært at holde styr på, hvad dag det er i ugen, når alle dage er fridage.

Set på afstand

Efter de mange år i såvel det fagpolitiske som det partipolitiske liv har jeg oplevet meget og gjort mange iagttagelser omkring den drivende kraft bag politikken, som medlemmet eller vælgeren ikke kender noget til.

Generelt er de, der involverer sig i arbejdet, velmenende mennesker,

der gerne vil gøre et stykke arbejde for nogle holdninger og ideer til forbedring af samfundsforhold; men det er også mennesker, der kan lide at bestemme og træffe beslutninger, og det er faktisk en slags magtmenne-sker.

Der er også nogle, som gerne vil være med til at bestemme; men ikke kan lide at træffe upopulære beslutninger og tage et egentligt ansvar, og de burde for demokratiets skyld aldrig vælges.

Efter min opfattelse er der gennem de sidste halvtreds år sket en uheldig og kedelig ændring af den menneskelige baggrund for at involvere sig i det politiske arbejde. Som jeg husker det, var det tidligere alene et spørgsmål om ideologiske holdninger, der drev interessen for at gøre et stykke politisk arbejde til forbedring af de samfundsmæssige forhold, hvor det i dag også ofte er egoistiske og personlige økonomiske interesser, som er drivkraften, og derved kan man let risikere at vælge de forkerte til det, man troede, de holdningsmæssigt stod for.

Nogle af Folketingets medlemmer er tydelige eksempler på, at det primært drejer sig om at beholde taburetten og bevare levebrødet fremfor at stå for holdninger. Det er nogle vindbøjtler, der løber med på alt, hvad de tror der er stemmer i, og ikke tør have en anden holdning end den, der blæser i vinden, og gerne udtaler sig om noget, de ved alt for lidt om.

Det skal dog medgives, at det i dag, hvor det i høj grad er medierne, der sætter dagsordenen, også er sværere, end det var tidligere.

Vi har i virkeligheden tre slags demokratier, mediedemokratiet, underskriftsdemokratiet og endelig det demokrati, vi har, eller tror, vi har.

Mediedemokratiet, hvor det er pressen, der sætter dagsordenen, er ødelæggende for seriøst politisk arbejde, når de forskellige politikere lader sig drive rundt i manegen af pressens meninger. Det er særdeles farligt for det egentlige demokrati og kræver et politisk mod og en styrke, som alt for mange politikere ikke kan leve op til.

Underskriftsdemokratiet er et pressionsmiddel, som reelt kun udtrykker ensidige og som oftest snævre interesser, der ikke ønsker at se tingene i en større sammenhæng.

Der fokuseres næsten altid på antallet af underskrifter alene og uden hensyn til, hvem det er, der har skrevet under, eller hvad mening de mange, som ikke har skrevet under, måtte have om spørgsmålet, og bør derfor ikke tillægges nogen som helst betydning.

Det demokrati, vi har, eller tror, vi har, er godt på vej til at blive ødelagt på grund af alt for mange dårlige politikere, som er valgt, fordi de

gerne ville være aktive i politik og ikke så meget efter deres egentlige politiske kvalifikationer.

Den teoretiske og akademiske viden bliver ved valg af politikere alt for ofte foretrukket frem for folk med en praktisk realistisk viden fra det virkelige liv.

I byrådet har jeg oplevet flere eksempler på medlemmer, der ikke var egnet til at repræsentere det parti, de var valgt af, og som i virkeligheden kun blev valgt, fordi de, der var bedre egnet, ikke ville afse tid eller havde lyst til at gøre et stykke politisk arbejde.

Set på afstand og i bakspejlet har jeg alt i alt haft en spændene og oplevelsesrig tilværelse, som jeg med glæde og tilfredshed kan tænke tilbage på.

Viborg private Realskole

1957-1962

For os fra oplandet, hvis forældre fandt, at vi burde gå mere end de syv år i skole, som loven dengang foreskrev, var der reelt kun én mulighed. Vi måtte til Viborg. Til Den private Realskole eller »Føns' skole« som den hed i daglig tale.

(Om vilkårene i en stationsby i 50'erne, set fra barnehøjde, henvises til artikel i årbog 2001).

Inden jeg nu går over til at berette om forholdene på realskolen, som jeg oplevede dem, er det på sin plads at sige noget generelt om Viborg, som den står i min erindring.

Viborg var byen – købstaden. Så nær at vi dengang – før sygehusklodsen tog udsigten – kunne stå hjemme på »Skelhøj« og se domkirken. Men alligevel var det en hel anden verden.

Til den kom vi kun, når noget særligt skulle ske. Tøj til mor eller besøg hos tandlægen, hvilken oplevelse ikke alle var forundt dengang.

Det var ikke sådan, at hele familien drog afsted. Kun den eller de, rejsten vedrørte, ofrede penge på togbilletten derop. Drejede det sig om f.eks. småærinder, der ikke kunne klares i Skelhøje, anvendte man blot rejsebudet, Daniel Bitch.

Han fik en seddel i hånden, når toget holdt ved perronen og afleverede så varen igen samme sted senere på dagen.

Forinden jeg påbegyndte min skolegang i Viborg, havde jeg dog et vist kendskab til byen via jævnlige ferieophold og familiebesøg hos mostre og fastre – især fra området nær Vestre Skole.

Ellers var man lidt utryg ved »storbyen«. Der taltes »fint« og man sagde »hej« i stedet for »daw«.

Men byen var jo også spændende. Borgvold med sin legeplads, den store domkirke og et rigtigt fængsel.

Viborg var dengang meget mindre – især i areal.

Der fandtes næsten ingen bebyggelse vest for den nye ringvej og det

nye vandtårn ved Skivevej. Vandtårnet med det flotte neonlys, som også kunne ses hjemme fra »æ vandhøw«.

Heller ikke på markerne ovenfor Asmild og Asmildkloster Landbrugsskole var nogen særlig bebyggelse.

Trafikken fra øst mod vest – hovedvej 16 – gik direkte gennem byen ad Sct. Mathiasgade og Vesterbrogade.

Indtil Ringvejens anlæggelse gjaldt det samme for den nordsydgående trafik, idet hovedvej 13 forløb ad Ålborgvej, Reberbanen, Gravene og Dumpen til Koldingvej.

Også den tunge trafik af lastvogne skulle ad disse veje. Fortovene var utroligt smalle og gågader et ukendt begreb. Parkering var henvist til torvene eller de øvrige gader. Hele Preislers Plads var dengang næsten udelukkende private baggårde og haver. Inden Ringvejen var helt færdigudbygget, tog den ikke al trafikken på hovedvej 13. Især de mange sydfra kommende ad Koldingvej (Søndermarken) drejede fortsat til højre gennem den røde viadukt i stedet for til venstre ad Marsk Stigsvej.

Krydset ved Privatbanken (Mathiasport) var derfor stærkt belastet af to af Jyllands store, gennemgående færdselsårer.

Det var før lyskrydsenes tid, hvorfor der ofte stod en politibetjent midt i krydset for at regulere trafikken.

Ad de ældgamle hovedstrøg Ll. Sct. Mikkelsgade/Riddergade og Sct. Ibsgade var der næsten ingen trafik. Dertil var disse gader dengang for smalle.

Enkelte gange før min skolestart i 1957, dristede jeg mig til Viborg uden voksenledsagelse.

En sommerdag kunne det ske, at en 3-4 drenge var kommet ad Hald og »Kuren« til på cykel. Herfra begyndte cykelstien mod Viborg. Sådan en sti var spændende og måtte følges. Tænk – en hel vej for cyklister – asfalteret!

Pludselig har vi så været i Viborg. Jeg husker blandingen af fryd og frygt for at køre i den voldsomme trafik, hvis regler vi ikke kendte, fordi vi aldrig var blevet undervist i dem, og fordi det lå langt fra vor hverdag.

Men håndtere vore cykler kunne vi, hvorfor vi undgik de værste brølere i byen – og vel også lærte en del.

Til en børnehjælpsdag har jeg stået på eksercerpladsen og hørt den fra radioens »Giro 413« bekendte, rødhårede tyske sangerinde Liselotte Malkowski give den eneste sang, vi kendte: »Das Herz von St. Pauli«.

På denne plads har jeg også set den barsk udseende Franz Krüger, der stående i læderjakke og ridebukser med pomade i sit kulsorte hår, forsøgte at lokke os ind i dødsdromen – en rund, lodret træcylinder, hvori han kørte rundt og rundt på en gammel, knaldende Indian motorcykel medens hele dromen duvede faretruende.

Ellers kom vi dér når der en gang årligt blev inviteret i cirkus. Ud over hestedressuren og luftakrobatikken var det store trækplaster dengang de rigtigt »vilde« rovdyr såsom løver, tigre og isbjørne. I pausen opstilledes et gitter rundt i manegen med en lang »sluse« ud af teltet. Herinde kunne så den frygtløse domptør med knald fra sin pisk få de snærende rovdyr til at springe gennem ildringe eller lave andre kunststykker.

Efter godkendt optagelsesprøve til Realskolens 6. klasse i foråret 1957, skulle jeg have mig et månedskort til DSB. Kortet bestod af et brunt plastikomslag med isat legitimation og hjemmel. Til legitimationen hørte et pasfoto, hvorfor jeg en dag i regnvejrt rejste til Viborg med plydset hår, korte bukser og duvetinejakke med lynlås og påsyet SAS- logo. Dertil en drabelig ring i form af et dødningehoved ligesom tegneseriehelten »Fantomet«.

Den eneste fotograf, jeg kendte, var Kehlets »Stella Nova« i Sct. Mathiasgade. Der tog jeg ind og fik taget en hel serie billeder, hvilket de derhjemme ikke var helt tilfredse med.

Selv var jeg utilfreds med at man konsekvent havde forsøgt at bortretouchere dødningehovedet – vel i den tro, at der var tale om en fejl på billedet!

Viborg private Realskole var også dengang beliggende ved Trekronervejs udmunding i Jernbanegade, hvor den store, røde bygning fra omkring århundredeskiftet og dens tilbyggede »Stårekasse« og barak vel kunne rumme henved 300 elever.

I min tid var vi dog altid på mindst det dobbelte antal, fordi behovet for mere uddannelse faldt sammen med tilgangen af store årgange.

Der blev derfor stillet betingelser for at kunne optages på skolen. »Den lille embedsmandseksamen«, der stod på i flere dage, gjaldt som adgangskrav.

Jeg kan ikke huske, at nogen spurgte mig, om jeg havde lyst til skolen, men da mine ældre kusiner i Skelhøje samt flere andre, jeg kendte gik der, skulle det være sådan.

Optagelsesprøverne gjaldt først og fremmest standpunkter i dansk og

Til »efterkonfirmation« hos Bruno med en lun veninde, klassekammeraten Sidsel Borch 1960.

regning. Visse gramatiske færdigheder og tabelkunnen var derfor en absolut nødvendighed, blev det påpeget af disse ældre kusiner.

Så jeg terpede nye ting og lærte mig latinske betegnelser for ejefald, nutid, før datid og ønskefald samt den store tabel.

Jeg erindrer ikke, om jeg blev hørt deri, eller om det skulle bruges til noget – kun at jeg slap gennem nåleøjet og kunne starte på skolen i august.

Vi kom til Viborg med toget, afgang 7.05 fra Skelhøje. På det tidspunkt en brunmalet motorvogn, Litra MO med tilkoblet passagervogn. Det kørte ikke hurtigere end at jeg, ved at holde øje med banen ad Frederiks til hjemmefra, kunne nå ud og sammen med naboens Bøje spæne ned gennem byen og nå toget ved stationen. I øvrigt vidste de jo, vi kom.

Vi havde månedskort, der på forlangende skulle forevises. Samme hjemmel anvendtes på hjemturen med DSB-bus de fleste af ugens dage kl. 14.25 fra rutebilstationen. Havde vi af en eller anden grund tidligere fri, kunne vi i stedet taget toget hjem, hvilket var afslappende. I toget sad man rart overfor hinanden på de brune, læderbetrukne bænke og kunne her spille kort med en mappe over knæene som bord. Om nødvendigt kunne der læres salmevers, medens der blev blandet og delt ud!

Oftest spillede 4 mands »Whist«. Manglede én kunne konduktøren eller rejsebudet gå ind – alternativt spillede med blind makker. Rime-
ligt skrappe til spillet var vi fire, der gik i klasse sammen og derfor altid
rejste sammen: Ole og Niels Remy fra Frederiks og fætter Leo og jeg fra
Skelhøje.

Helst ville vi spille »Solo nolo« med en regel om, at man kunne bytte
to kort mod ingen stik af få, eller undlade bytning for ét stik, uden at
»gå ned« med sin melding.

Så populært var det at melde »Sol« at vi måtte indføre en begræns-
ning, der sagde, at enhver af os højst kunne melde »Sol« to gange på en
sådan hjemrejse, der til Skelhøje varede ca. 25 minutter.

Nye konduktører skulle prøves af. Især af de ældre elever, hvoraf de
fra Karup var de værste! Der var ganske megen støj inde i en sådan vogn
af og til, hvilket kunne føre med sig, at man blev sat af toget ved næste
station. Eller ved at buschaufføren ganske simpelt satte én af på vejen.

I et enkelt tilfælde skete det endda, at den formastelige helt bogstave-
ligt blev sparket ud af bussen!

Jeg husker således engang, hvor en Skelhøjedreng siddende i Karup-
flokken fik besked på at dæmpe sig ned. I modsat fald ville han blive sat
ud ved næste station.

Underligt nok rettede fyren sig ikke efter det gode råd, men fortsatte
sin støjende adfærd, hvorfor han tilsyneladende brødbetyngtet blev an-
modet om at forlade toget i Skelhøje, hvilket han formentlig havde
tænkt sig at gøre under alle omstændigheder.

Men den gik selvfølgelig ikke med de, der kendte os.

Svindel med de brune rejsekort blev også praktiseret. I venstre halv-
del sad et stykke karton med billede, navn og adresse og i højre en ud-
skiftelig »billet« påstemplet stationer – vort tilfælde: Sh – Vg – og ud-
løbsdato. Denne billet skulle fornyes hver måned.

En sådan påstemplet dato kunne med fingernemhed rettes fra f.eks.
d. 10. til d. 30. april, hvorved der tjentes 20 dage. I et fedtet og ridset
omslag kunne det gå – om end med bævende hjerte. I øvrigt viste man
nonchelang kortet, hvis det overhovedet krævedes. Vi var jo faste kun-
der!

Dokumentfalsk var det vel.

Tilbage til skolen med det store elevtal, der betød høje klassekvotienter
med deraf følgende frafald. Af de 36 elever, der oprindeligt startede i 6a,
var der, da vi fem år senere stod med det lakforssynede bevis på vor

præliminæreksamen, kun godt og vel halvdelen af de oprindelige tilbage. Dertil et antal »tilløbere«.

Store kvotienter var ikke nok til at løse pladsproblemet, så man lejede lokaler. Der var klasseværelser i inspektørboligen og i frimurerlogen, medens andre holdt til i den nærliggende KFUM-bygning.

På et tidspunkt havde vi klasselokale i kælderens under den store foredragssal med Thorvaldsens kristusfigur i gips bag talerstolen.

Vandreklasse har jeg også prøvet et skoleår. Så havde man ikke noget fast tilholdssted, men flyttede for hver time til et tilfældigt, tomt klasselokale.

KFUM-bygningen var i øvrigt et spændende hus i mange planer med mange trapper, repos'er og gange. Et herligt toiletrum ud mod skolebakken var således indrettet, at man stående på brættet havde en fortrinlig skrivepult i den dybe vindueskarm bag de matterede ruder.

I pressede situationer kunne man her nå at skrive en stil ind i det store frikvarter!

Til hverdag anvendtes almindelige blyanter som »Viking« nr. 8, men når vi afleverede diktat eller stil i de dertil beregnede grå hefter med skolens billede på, eller når vi havde »blækregning«, skrev vi med pen og blæk.

Stålpen af mærket »Pelikan«, der isat et penneskaft af træ var en virtuos værdig.

Blækflaskerne blev delt rundt på bakke og sat i hullet midt på bordet – eller pulten, som den rettelig benævntes.

De var af den gammeldags type med fast bæk og skrå skriveflade, under hvis klap befandt sig et rum beregnet til bøger og madpakken, pakket i en aluminiumsæske, præget med navnet »DIXI«.

Med pen og blæk skrev vi »skønskrift«. Og med de nymodens kuglepennene, der efterhånden blev godkendt til kladderbrug, forsøgte vi »stejl-skrift«. Kunsten i skønskriften bestod i at få alle opstregerne tynde og alle nedstreger tykke.

I faget skrivning øvede vi med blyant disse bevægelser i takt:

– Op og op og op og need!

Runde i bunden og spidse i toppen. Side op og side ned.

Gik vi over til den skrattende pen, havde man kun én chance.

Her skulle yderligere penneskaftet drejes i takt med bevægelsen for at lave tynde og tykke streger samtidigt med, at der hverken måtte være for lidt eller for meget blæk på pennen. Man kunne ikke dyppe midt i et bogstav og for meget blæk gav uværgerligt enten sprutten eller klatter,

*Fætter Leo og jeg til
dyrskue i Viborg. Fæl-
ledvej. I baggrunden
Landsarkivet.*

der efterfølgende forsøgtes tørret væk med trækpapir – eller klatpapir, som vi sagde.

Vi gik – naturligvis – i skole i 6 dage om ugen. Hver dag fra kl. 8 til kl. 14.10.

Som regel havde vi én dag om ugen fri til middag, men aldrig om lørdagen. For mit vedkommende oftest fredag.

Reglerne var skrappe. Vi var mange elever på lidt plads, men først og fremmest var omgangsformer, normer og regler helt anderledes end de nu praktiseres.

Når det ringede ind, stillede man sig op i skolegården klassevis i to rækker med front mod indgangsdøren. Ingen opholdt sig i klasseværelset i frikvartererne, medmindre man var duks eller dokumenteret syg. Man afventede læreren og gik ind efter tur på dennes ordre. Ankommet til klasseværelset blev man stående ved sin pult til læreren sagde:

– Sid ned!

Læreren tiltalte altid med »De« – hr., fru eller frk. med tilhørende efternavn.

Selv blev jeg i Viborg tiltalt med mit efternavn. Hvorfor ved jeg egentlig ikke. Men da vi startede var der i klassen en »Jørn« mere – i øvrigt også fra Skelhøj

– »Lång Sven's« søn. Det er måske forklaringen.

Når vi blev overhørt foregik det stående ved siden af pulten eller oppe ved tavlen. Man talte kun, når man blev spurgt.

Og vi skulle tale et ordentligt sprog, ellers vankede der.

I det hele taget sad lussingerne løse. Den mindste forseelse eller uforberedthed afregnedes omgående med et par på kassen – i hvert fald for drengenes vedkommende.

Altid ledsaget af mange formaninger i stil med:

– Det kan jo ikke nytte nåd'et, lille Jepsen

– Når du ikke vil forstå, må jeg jo banke det ind i knolden på dig ...

Man stod til afstraffelse, hvis man som 15 årig var gået ud i byen uden skriftlig anmodning hjemmefra. Dette problem løstes med et lager af færdigunderskrevne sedler med et eller andet opfundet ærinde.

Skolen havde så sin ryg fri, hvis noget skulle ske.

Mogens blev en dag i det store middagsfrikvarter »taget« af lærer C. oppe i nærheden af teatret i Gravene. C. greb – som han havde for vane – direkte fat i tindingehårene og slæbte bogstaveligt Mogens hele vejen tilbage til skolen – og afstraffelsen.

Samme Mogens, der som den eneste *så* skolens spanskrør dengang han blev henvist til inspektøren for at have ladet en mekanisk mus løbe over gulvet i en time.

Over for skolen – på Jernbanegades vestside – lå et lille mejeriudsalg. Her kunne vi hente »brød, mælk og frugt« til spisefrikvarteret. Hentede vi andet, var det ensbetydende med beslaglæggelse og kontant afstraffelse. De således konfiskerede lækkerier endte på taget af cykelskuret til glæde for gråspurvenerne.

Men som vi lærte i fysik: Aktion er lig reaktion. Tryk avler modtryk. Vi udhulede de små franskbrød, hvorefter de blev stoppet med trøfler, studenterbrød og andet godt inden de påny blev lukket til med en brødprop for på den måde at passere kontrollen.

Søren, der boede nærmest skolen, kunne få et par lussinger, når han kom 10 minutter for sent med sin vanlige undskyldning:

– Tiden løb fra mig!

Værst gik det ud over Bruno, der på én gang indkasserede 27 lussinger på grund af sin manglende viden om Tysklands byer. Efter at have tudet meget længe gik han hjem. Ole, der afløste Bruno ved kortet og som stammede, når han blev nervøs, fik selvsagt heller ikke gjort meget væsen af sig om sin viden på området, hvorfor også han på sin vej ned fra det skrækkelige kort uden navne, måtte tage imod et par stykker.

Bruno så vi aldrig mere. Hans mor kom et par dage efter stilfærdigt ind i klassen og hentede hans mappe.

Børge, der var et stort brød, kom til at slå igen, engang han følte sig uretfærdig behandlet, hvorefter han blev bortvist. Ham så vi heller ikke mere i skolen, men dog senere, hvor han som hjælper i et flyttefirma levede »det frie liv« ude i samfundet.

Ikke alle lærere slog. Nogle havde ikke behov derfor. Der er jo forskel på at være autoritær eller at være en autoritet. Nogle kunne ikke slå så det overfor store drenge havde effekt. Især gjaldt det visse kvindelige lærere. Undtagelsen var dog frk. D., der havde udviklet en særlig raffineret metode. Hun kunne uvarslet nærme sig bagfra og hamre bagsiden af den ringbesatte hånd ind i ansigtet.

Hårdest og mest præcis slog vores tysklærer. De øvrige kunne hidse sig op og derefter slå i flæng, men det skete ikke hos ham. Han iscenesatte afstraffelsen med effekt, både fysisk og psykisk.

Man ønskede ikke hans afstraffelse gentaget. Havde man forset sig, kunne det lyde:

– Østergaard – kom her op!

Ankommet til katederet meddeltes det med monoton stemme:

– Tag brillerne af!

Derefter tog hr. C. selv – uendeligt langsomt – sit ur af og lagde det på katederet. Et vidnesbyrd om, at enten var uret af ringe kvalitet, eller at han slog meget hårdt. Det først ved jeg ikke noget om. Det andet kan jeg bevidne.

Pludselig og uden varsel, medens han pillede ved ens jakkelynlås og formanede lavt og indtrængende, sad venstrehånden på kinden – efterladende et tydeligt aftryk. Det gjorde virkelig ondt.

Eksekutionen var forbi og undervisningen kunne genoptages.

I 8. klasse fik vi ny dansklærer, hr. L. Hans kone havde vi tidligere haft til samme fag. Vi afleverede den første stil og fik den retur nogle dage senere. Min ledsaget af en drønende lussing og bemærkningen:

– Min kone sagde, du skrev gode stile!

Ikke andet. Åbenbart handlede det om uindfriede forventninger.

Børn gør jo deres bedste for at leve op dertil, så ved afleveringen af årets sidste stil inden sommerferien, hvor udmeldingen var et frit emne, skrev jeg 16 sider om flyvning for at tilfredsstille manden.

Efter ferien blev den returneret urettet med en bemærkning om, at han ikke havde haft tid til at læse den.

Det er pædagogik!

Til afsluttende eksamen, hvor præliminæreksamen omfattede alle fag og hele pensumet over de sidste 5 års skolegang, ville geografilæreren – også hr. L. – efter at vi havde haft en hård dag med skriftlige prøver i matematik, afholde spørgetime med de elever, der »føjte behov derfor«. Vi var nogle stykker, der fandt, at vi havde rimelig styr på geografien og derfor hellere måtte tage hjem og forberede næste dags geometriprøve i stedet.

Da vi så næste morgen troppede op til denne eksamen, blev vi mødt af geografilæreren, der midt i flokken rasende delte ørefignen ud til højre og venstre, medens han råbte:

– Hvor var du i går?

Forsøg på at overbevise ham om, at vi mente, der var tale om et tilbud, gjorde kun situationen værre. Geografien blev det altså ikke bedre med. Givetvis heller ikke de geometriopgaver, der umiddelbart forestod.

En meget frygtet afstraffer var C., der i sin umådelige hidsighed tog fat i de små hår i tindingen og derefter svingede rundt, til man enten slap jorden eller mistede håret.

Denne kontaktmetode til eleverne – også som gårdvagt – samt at han hvert år efter sommerferien mødte i en ny, gråstribet habit, der hurtigt blev støvet ind i kridt, var i øvrigt mit eneste kendskab til ham, skønt han ofte kunne høres, når en situation udviklede sig eksplosivt i et naboklasseværelse.

Sådanne voldsomme og undertiden langvarige lydpåvirkninger fra nabolokalerne kunne til tider starte en farlig spiral hos den lærer, vi nu havde. Måske i en slags solidaritet med kollegaen.

Så kunne det lyde over de bøjede nakker:

– Der er ingen, der har sendt bud efter jer!

– Kan I ikke opføre jer ordentlig, kan I blive smidt ud!

At komme fra et mindre dannet hjem kunne også have konsekvenser.

Vor matematiklærer, hr. B., stred sig over tavlen i en vældig 2. grads ligning og dækkede ind i mellem for mit udsyn til værket. Ud at tænke over det, kom det fra mig:

– Jeg kan ikke se en skid!

Hvilket var – om end ikke daglig tale, så – et udtryk, der anvendtes og som derfor måtte kunne gå an, når man var stærkt engageret. I dette tilfælde i den højere matematik.

Læreren snurrede rundt som en top! For ned mod min plads, hvor han til nogen overraskelse for mig stak mig en knaldende lussing, der sendte mig hen ad gulvet, ledsaget af bemærkningen:

– Den slags sprog er ikke stuerent – det vil jeg ikke høre oftere!

Faget legemsøvelser ofredes ikke megen opmærksomhed.

På alle årstider – undtagen ganske få gange, hvor vi var i skolens il-delugtende gymnastiksal, beliggende i hovedbygningens kælderetage, hvor vi ellers kun kom til terminsprøverne – marcherede vi i sluttet kolonne under ledelse af en lærer i grå habit ad Jernbanegade og Boyesgade til Eksercerpladsen ved kasernen på Rødevej. Her spillede vi fodbold eller rundbold iført vort almindelige tøj, hvilket ville sige »plusfors«, ternede strømper, en kort vindjakke og brune snøresko. Om sommeren eventuelt uden jakke og iført gummisko.

Hverken i gymnastiksalen eller på Eksercerpladsen efterfulgtes vore fysiske anstrengelser af et bad, endsige andet tøj.

I gymnastiksalen kommanderede lærerne til holdgymnastik:

– Mod-mig-rettet bredstående udgangsstilling – arme bøj – arme strrræk!

Og videre i den dur.

På grønsværen havde han måske en fløjte i munden og lod den lyde, når han mente reglerne var overtrådt eller vi i samlet trop skulle indlede hjemmarchen.

Et år skulle især fodboldspillet hæves op på et højere plan.

VFF (Viborg Fodsports Forening) havde engageret en finsk træner ved navn Karlo Niilonen, der som bijob skulle holde os i form. Han har givetvis kedet sig bravt. Jeg husker aldrig, han sagde noget, hverken under marchen eller under spillet. Vi levede nok ikke helt op til hans standard.

Pigerne havde gymnastik i salen og lejlighedsvis rundbold på eksercerpladsen.

I kælderen mellem drengetoiletterne og gymnastiksalen befandt sig ejendommens koksfyrede varmeanlæg. Her regerede pedel Jensen – en ældre mand, der gerne ville nyde en øl i sin arbejdstid, hvilket ikke var vellidt af skolens øvrighed, personificeret af gårdvagten, der kunne finde på at kikke ned. Også for at øve kontrol med de drenge, der mod reg-

Viborg Realskole 10A, 1962. Første række fra venstre: Metha, Lydia, Birgit, Marianne, hr. og fru Pedersen, Nanna, Kirsten, Sidsel, Elin og Birgit. Anden række fra venstre: Jytte, Inge, Britta, Grethe, Birthe Marie, Rita, Henny, Paul, Søren Claus, Søren, fru Lundsgaard, frk. Grove, hr. Lauridsen. Tredje række fra venstre: Ove, Ole, Herluf, Niels Ramy, Ivan, Jørgen (forfatteren), hr. Bertelsen, hr. Colding, hr. Sørensen. Mangler: Leo Olesen og Mogens Mortensen.

lementet ikke kunne modstå deres trang til en smøg eller en pibe tobak.

Parterne indgik en alliance. Kom en lærer ned ad trappen, gjordes så meget støj, at Jensen fik flasken stukket ind i koksdyngen og kom frem i toilettdøren med piben tændt. Lugten af tobak havde så en naturlig forklaring, der intet havde med eleverne at gøre.

Den megen kontrol, disciplin og fysiske afstraffelse tog vi os ikke meget af.

Tiden var en anden. Vi fik få informationer fra få steder, og alle sagde det samme. Der var to radioprogrammer og et tv-program (hvis man da havde fjernsyn). Der var ikke internet eller i øvrigt adgang til alternative meninger. Tingene kunne kun gøres på én måde. Uanset hvor vi vendte os hen, fik vi de samme svar.

Der var derfor ikke de store refleksioner over tingenes tilstand – der var ikke så mange valgmuligheder.

Man gjorde som der blev sagt! Det ville enhver voksen bakke op. Vi

vidste, hvad der var rigtigt og forkert og måtte betale, hvis vi overskred grænserne.

Vi blev bedømt på fravær, vore faglige standpunkter og opførsel, hvilket blev beskrevet i den karakterbog, vi to gange årligt fik med hjem til forældrenes underskrift. Den supplerende tekst kunne være:

– Evnerne fejler ikke noget, men fliden ...

Vi fik gode, brugbare kundskaber med os fra skolen, der i samtiden havde et godt ry som et sted, man lærte noget, og hvor det faglige niveau var højt.

Skolens leder var I.C. Pedersen, som selv forestod sangundervisningen, hvilket jeg – lidt usædvanligt for drenge – var optaget af. Fru Pedersen har jeg ligeledes haft.

Skolen hed i daglig tale stadig »Føns' skole« skønt Rasmus Føns havde forladt den adskillige år, før jeg kom der. Omtrent midt i min skoletid afgik han ved døden, hvilket blev markeret ved, at alle elever samlede om flagstangen og derefter fik resten af dagen fri.

De gode lærere og de gode dage var selvfølgelig i overtal. Men den vilkårlige afstraffelse var en plage, der gjorde os kyniske og trætte af skolen. Selv set i bakspejlets slørede lys var disse forhold urimelige efter min mening.

For at klare os måtte vi lyve, snyde og bedrage. Men det er måske også en god opdragelse til den virkelige verden?

Et var, at vi fik klø, når vi bevidst havde forset os. Sådan var spillereglerne dengang. Men vilkårlighederne og de dermed forbundne uretfærdigheder lærte jeg aldrig at leve med.

Jeg havde et par små hyggejobs på skolen de sidste år, jeg var der.

I over et år aflæste jeg hver dag fysiklokalets aneroidbarometer og tegnede dettes aktuelle visning ind på milimeterpapir, således at den derived fremkomne kurve i løbet af året viste udsvingene i lufttrykket over Viborg anno 1959/60.

Fysiklokalet fungerede tillige som lærernes frokoststue, hvorfor jeg hver dag ved aflæsningen, der skulle foretages på et fast tidspunkt, pænt måtte banke på døren og afvente et myndigt:

– Kom ind!

To minutter efter havde jeg afsluttet min banken med pegefingern på barometerets trykdåse, aflæst og påført det aktuelle tryk og igen forladt lokalet med et:

– Velbekomme!

Jeg var dyreduks – i de sidste par år »overdyreduks« – hvilket indebar, at jeg, ud over at afhente præparater i form af udstoppede fugle og padder i sprit til klassens eget brug, ofte måtte tilbringe en del tid i »ligskabet« for dér at vejlede den opvoksende ungdom fra de yngre klasser i at kende forskel på henholdsvis en brud, en mår, en lækat eller væsel, når de havde sådanne skabninger på skemaet.

I vinterhalvåret, når kammeraterne skuttede sig under cykelhalvtaget, havde jeg det rimeligt rart indendøre i skolens mørke og snørklede gange på vej til og fra diverse lokaler.

Opgaver af ovennævnte art betød også viden om faget og om faglæreren, hvilket til slut resulterede i et ug i naturhistorie.

Ellers fik jeg kun ug i de kreative fag, såsom tegning og sang, der *ikke* talte med i eksamensgennemsnittet!

Det at være god til at synge betød også lidt specielle oplevelser. Skolen havde eget sangkor, ledet af skolebestyreren. Koret bestod af en snes piger og to drenge – fætter Leo og jeg. Her skulle man synge med »rund mund«.

Ikke alt måtte synges Vi lærte jo efterhånden engelsk og ønskede derfor at prøve det af på Tommy Steeles søde »Handful of songs« eller Laurie Londons gospelsang »He's got the whole world«, hvilket dog ikke gik an. De var for moderne og vovede!

Især op til skolefesten og mod juletid var sangkoret aktivt. Vi sang »Panis Angelicus« og andre gamle juleting forskellige steder. F.eks. Luciakor rundt på sygehusets gange. Koret deltog også i en radioudsendelse med titlen:

Sangerdyst fra kyst til kyst.

Pjækkeri forekom i noget omfang. I skolen kunne man meddele, at man var syg og derfor tog hjem. Det var imidlertid ikke altid sagen at komme hjem, hvorfor man måtte »gemme« sig i byen indtil et passende tog eller en bus kunne tages.

Man kunne tage på biblioteket, der dengang var beliggende i den gamle latinskoles gymnastksal i Kompagnistræde ved Latinerhaven.

Her kunne man begrave sig i bøger på læsesalen så længe, det skulle være. Gad vide, om man ikke lærte lige så meget dér som i skolen?

Dagen efter skulle der så afleveres seddel på »sygdommen«. Det accepteredes at skriften på tekst og underskrift ikke var den samme. Derfor tog man én af de underskrevne standardsedler fra sin beholdning. De sedler, der kunne anvendes ved ærinder i byen eller besøg hos tandlægen etc.

Kneb det rigtigt meget, måtte en af kammeraterne »fabrikere« en seddel. Allerhelst en pige med en pæn håndskrift.

Eller fætter Leo, der kunne skrive med begge hænder – to forskellige håndskrifter forstås!

Igen fup og svindel, som skolen må have vidst besked med. Men udstyret med en underskrevet seddel har man haft sit på det tørre.

Vi kunne deltage i forskellige tilbud udenfor skoletid.

I vinterens løb var vi i biografen, arrangeret af »Dansk skolescene«. Her så vi – for en billig penge – særligt udvalget film, såsom Jacques Cousteau's »Den tavse Verden«, Disney's »Den levende Ørken« og andre oplysende og opbyggende film for ungdommen.

Hvert efterår afholdtes en stor skolefest på »Palæ« i Sct. Mathiasgade.

Alle lærere, børn og forældre var inviterede.

Koret sang og der spillede et par klassiske stykker af et lille orkester, sammensat til lejligheden.

Herefter var der skolekomedie, instrueret af lærerparret L.

Det var 7. klasserne, der lagde skuespillere til, men i de øvrige klasser, hvor L. underviste i dansk, blev stykket anvendt som tema.

I mere end 6 mdr. endevendte vi Holbergs »Jeppe på Bjerget«, således at jeg den dag i dag kan citere lange passager af teksten og for mig se, hvordan L. ivrigt og svedende, iført vest og jakke, sprang rundt på gulvet som henholdsvis Jeppe og Jacob Skomager, så ivrigt agerende, at fråden bogstaveligt stod ham om munden!

Men en festlig måde at få klassikerne ind på, var det.

Og netop klassikerne blev der gjorde meget ud af.

»Hakon Jarl hin Rige« var ligesom »Guldhornene« og »Terje Vigen« tung læsning. Bedre gik det med »Brudstykker af en landsbydegns dagbog« og den festlige »Smeden og bageren«. Svensk litteratur var også med i vort pensum.

Efter skolekomedien på Palæ, skulle der danses. Eleverne marcherede ind klassevis. Herrerne med de damer, de selv havde engageret sig med – ofte et hoved højere end dem selv. Det var et stort øjeblik når man med butterfly og vand i håret førte sin udkårne, der iført strutskørt og måske i dagens anledning havde forsøgt sig med make-up, frem over gulvet!

Senere på aftenen kunne man invitere pigen over gaden til en »Milkshake« på »Bambibar« – et af de »hotte« steder.

Hver dag færdedes vi mellem skolen og banegården eller rutebilstatio-

nen. Som regel ad Jernbanegade. Her lå hotel »Royal«. Stedet var bestemt ikke særlig kongeligt, men et par erindringer knytter sig dertil.

Derinde fik jeg min først cola i den specielle »Mae West«-flaske, der er en del af varemærket, og som vi kendte fra Anders And bladene. Det har været sidst i halvtresserne. Jeg kan huske, at smagen af »Cola-cola'en«, som vi troede den hed, var nøjagtig, som jeg havde forestillet mig.

Hotellet havde en lille udbygning mod rutebilstationen, kaldet »Ulriks Bar«. Her købte vi »kradsere« – Hotdogs uden pølser. Prisen var 25 øre.

Som udenbys elever fik vi tilbudt konfirmationsforberedelse i Viborg. Vi kunne vælge mellem domkirken og Sdr. Sogns. De fleste valgte domkirken, men da far var døbt i Sdr. Sogns, valgte jeg den.

Her gik vi til forberedelse i et rum bag det smukke alter hos pastor Tage Morsing.

Konfirmationen fandt sted d. 27. marts 1960 på en blæsende forårsdag.

Vi var 64 konfirmander, hvoraf jeg var én af de mindste, idet jeg familiens vane tro først begyndte at vokse efter konfirmationsalderen.

I juni 1962 var vi som nævnt i indledningen under $\frac{2}{3}$ af de oprindelige elever tilbage, der forlod skolen med præliminæreksamen. En eksamensform, som afskaffedes året efter.

De fleste af os fik en fremtid ved handel og administration i den private eller offentlige sektor efter yderligere uddannelse, som netop denne eksamen gav adgang til.

»Den lille Embedsmandseksamen« var således ganske betegnende.

Ud over de faglige færdigheder lærte vi værdien af præcision, orden og respekt for autoriteter.

Men vi lærte også, at det nogle gange betalte sig at springe over, hvor gærdet er lavest, og at ærlighed ikke nødvendigvis altid er det, man kommer længst med.

At menneskelige egenskaber ikke nødvendigvis er et produkt af det, man har papir på, men også af den måde, man gør tingene på i forholdet til sine medmennesker.

Altså: alt i alt en god skole for det liv, vi skulle ud i.

Dømt til døden

Den kongelige danske Ambassade i Berlin modtog d. 7. oktober 1999 følgende brev fra herr Erich Liebmann, boende i Limbach-Oberfrohna i det tidligere Østtyskland. Han skriver følgende:

Højt ærede Herr Ambassadør.

Med Deres indflydelse vil jeg gerne bede Dem om, at De ved Deres Dronnings hjælp hjælper mig med at få et stort ønske opfyldt.

Mit ønske består i, at jeg sammen med min hustru får tilladelse til at besøge tugthuset (arrestbygningen) i Viborg, såvel indvendig som fængselsgården.

Jeg er klar over, at mit ønske er næsten uopnåelig, men opfyldelsen vil betyde, at jeg efter 54 år kan bearbejde de tanker og afslutte de oplevelser, som jeg i 1945 havde i dette arresthus.

I kort form vil jeg fremstille, hvad der skete for 54 år siden, og hvorfor jeg så stærkt har fremsendt dette ønske.

Efter min indkaldelse til den tyske værnemagt i 1944, blev jeg i december samme år udstationeret i området ved Kjellerup i Danmark.

Under en skydeøvelse ramte jeg mig selv i foden med et skud, og blev indlagt på et militært infirmeri i Silkeborg.

I januar 1945 blev jeg af feltpolitiet som 17-årig anholdt og overført til arresthuset i Viborg. Jeg blev anklaget for at være desertør.

I marts 1945 blev jeg af krigsretten i Viborg dømt til døden og fik frataget de borgerlige rettigheder. Efter domsafsigelsen blev jeg ført tilbage til arresten.

Henrettelsesdagen var fastlagt til at være mellem d. 10. og 15. maj 1945, når tilsagn fra overkommandoen i Danmark forelå.

Den tyske krigsret havde til huse i en villa, hvorfra der var udsigt ned over søen.

Krigsafslutningen d. 5. maj 1945 og åbningen af arresten forhindrede min henrettelse, som skulle have fundet sted få dage senere.

I erindring om den tilbragte tid i fængslet, besøgte jeg i sommeren 1999 sammen med min hustru for første gang i 54 år Danmark. Da jeg

Ruth og Erich Liebmann foran Viborg Arrest og med »Sukkenes Bro« i baggrunden. Billedet er taget af Viborg Stifts Folkeblad under deres besøg den 28. maj 2002.

stod foran fængslet, som ikke har forandret sig, dukkede oplevelserne op om den spot, nedværdigelserne, fornærmelserne og den korporlige afstraffelse, som særlig blev udført overfor de dødsdømte af vagtmandskabet. Deres ansigtsudtryk stod for mig klart og tydeligt.

Jeg fik også tydelige minder om de dødsdømtes deltagelse ved henrettelserne af andre dødsdømte, og den efterfølgende nedgravning af de døde på Viborg Kirkegård. De henrettede havde forinden selv fremstillet deres ligkister i arresten.

Ved mit besøg i Viborg forsøgte jeg forgæves at få lov til et besøg i arresthuset. Såvel fængselsdirektøren (arrestforvaren) som kriminalpolitiet gav afslag. Senere blev jeg bekendt med, at det kun var Danmarks Dronning, som kunne give tilladelse. Derfor vil jeg bede Deres Dronning om dispensation for et besøg. Oplevelserne fra året 1945 har bevæget mig dybt ved mit besøg i 1999 i deres dejlige land, som jeg nu under helt andre muligheder har besøgt og oplevet.

Efter ordre fra de allierede ekspeditionstropper blev jeg kommanderet til at deltage i »Minekommando Danmark«, og måtte i tiden fra 4. august til 27. september 1945 deltage i minerydningen af Skallingen fra Ho til Blåvandshuk. Jeg hørte til de minesøgere, som skulle være de første, som efter rydningen skulle gå gennem området og frem til bun-

Arrestgangen på 2. etage, hvor Erich Liebmann sad i celle nr. 213. Billedet er taget af forfatteren, der i perioden 1966-1974 gennem byrådet var udpeget til at være medlem af Udvalget for Tilsynet med Varetægtsfanger (foto 1974).

kerne, som nu var forladt af værnemagten. Det kostede ofte menneskelige tab. Jeg ejer endnu mit rydningsbevis i original på tysk, dansk og engelsk.

Ved mit planlagte besøg i Deres land, søger jeg svar på flere spørgsmål:

- hvad skete der med massegravstederne, som jeg i 1945 var med til at grave?
- hvad blev der af gravstederne, hvori de henrettede fanger blev begravet?
- i hvilken villa ved søen var den tyske krigsret indrettet?

Det vil for mig være meget vigtigt at finde svar på disse spørgsmål. De må undskylde mig meget for min udførlige fremstilling, Herr Ambassadør, jeg håber, De finder forståelse for mit ønske om at få adgang til arresthuset i Viborg.

Jeg vil sige tak på forhånd for Deres ulejlighed.

Med venlig hilsen
Erich Liebmann

Gårdburene i fængselsgården set indefra. Cellevinduerne bag jerngitret var til de to celler, hvor Liebmann og kvinden med det grædende barn sad i 1945 (foto, forfatteren, 1974).

Ovennævnte brev af 7. oktober 1999 bliver behandlet af den »Kongelig Dansk Ambassade« i Berlin. De videresender ikke brevet til Dronningen, som foreslået i det tidligere brev. Derimod sender ambassaden et brev direkte til arrestforvarer Tonny Larsen i Viborg. Ambassaden hverken anbefaler eller fraråder et besøg af herr Liebmann, men beder arrestforvareren om at sende et svar på anmodningen direkte til ham med kopi til ambassaden. Det bliver et positivt svar, Erich Liebmann modtager. Men på grund af et færdselsuheld bliver det først i året 2002, at Erich Liebmann og hans hustru Ruth kan gøre alvor af besøget i Viborg Arrest.

Efter en senere korrespondance bliver besøget fastsat til at skulle finde sted d. 28. maj 2002. Arresten finder det formålstjenlig at invitere adjunkt Sv. Erik Henningsen som tolk og journalist Peter Jervin fra Viborg Stifte Folkeblad med til besøget, for at få dette refereret. Herr og fru Liebmann bliver budt på kaffe. Til gengæld byder Liebmann på champagne og cognac til fængselspersonalet. Og her ved denne sammenkomst, hvor også arrestforvareren og overvagtimester Bent Mortensen deltager, fortæller Erich Liebmann flere detaljer om sit fængselsophold og sin dødsdom i Viborg. Forinden er jeg blevet forespurgt,

Den tyske afdeling på Viborg Kirkegård. De ca. 200 gravsteder vedligeholdes af Viborg Kirkegård samt »Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge« (foto, forfatteren 1995). (Gravstederne uden kors indeholder muligvis henrettede soldater).

om jeg i kraft af mit lokalhistoriske arbejde kan oplyse, hvilken villa ved søen der blev anvendt af den tyske krigsret. Dette spørgsmål er jeg desværre ikke i stand til at svare på. Såvidt mig bekendt har ingen danskere været stillet for denne domstol, så den må udelukkende have taget sig af tyskerne egne militære anliggender. Jeg har gættet på, Generalkommandobygningen kunne være stedet, da der fra de øverste etager er fri udsigt over Sønder sø, men det har Liebmann afvist. Bygningen er jo heller ikke nogen villa. Tyskerne rådede under krigen over 4-5 små villaer ved Sct. Mikkel's Port. Derudover havde de Østre Skole og Garnisonssygehuset, begge disse steder havde udsigt over Nørresø. Men de var ikke villaer, idet de blev brugt som kaserner. Spørgsmålet er derfor ubesvaret.

Erich Liebmann fortæller, at han efter sin arrestation af Feltgendarmen i Silkeborg bliver overført til Viborg Arrest, hvor han bliver indsat i celle nr. 213 på 2. etage. Her sidder han så og afventer selve retssagen i krigsretten. Retssagen bliver afholdt d. 18. marts kl. 10.00. Tre officerer udgør dommertribunalet. Han bliver anklaget for krigsvægring. Der bliver i anklagen også lagt vægt på, at hans far havde været kommunist. Lidt før kl. 12.00 falder dommen, som lyder på: »Dømt til døden ved skydning«. Retsmødet havde da varet knap to timer.

Efter domsafsigelsen bliver han ført tilbage til Viborg Arrest for at afvente fuldbyrdelsen af henrettelsen. I arresten bliver kraven fjernet fra hans uniform, samt rigssønnen, der ses på alle tyske soldateruniformer. Men tilsyneladende har det ingen hast med henrettelsen. Nogle dage senere bliver han overført til en celle i stueetagen, hvor han kommer til at dele celle med nogle andre, sandsynligvis også dødsdømte. De er fire mand i den lille celle. Fra denne celle husker han, at noget af det mest enerverende og triste var, at en kvindelig tysk fange med et lille barn sad i nabocellen, og at dette lille barn til stadighed græd. I firemands-cellen blev såvel Liebmann som de øvrige fanger flere gange afhentet for at deltage i henrettelsen af andre dessertører. De skulle derefter sørge for, at de blev begravet på Viborg Kirkegård. Henrettelserne fandt sted på de militære skydebaner i Viborg Hedeplantage ved Koldingvej.

I den sidste periode af krigen deltager de også i begravelser af soldater, som er døde på krigslazaretterne i Viborg, og af flygtninge, såvel børn som voksne. Under de dødsdømtes arbejde på kirkegården er de under stadig bevogtning af Feltgendarmieret.

Sidst i april hører de fire på dødsgangen skyderi i Viborgs gader. De ved ikke, hvad der sker. Men i de kommende dage kunne de høre, at vagterne var oprørte. D. 5. maj om morgenen udbryster der et voldsomt spektakel ude på gangen. Der er raslen af nøgler, døre bliver smækket op og nogle skriger. Men så hørte vi stemmerne talte dansk. Vi klarede det! Tyskland havde kapitulert!

Liebmann bliver tildelt et minerydningshold, og føret d. 25. december 1945 bliver han hjemsendt, nu 18 år gammel. Han kommer tilbage til sin hjemstavn. Og for at gøre en lang historie kort, bliver Liebmann medlem af det kommunistiske parti. Det er jo Østtyskland, der er hans hjemstavn. Senere læser han til skolelærer, men i 1950 bliver han ansat i det østtyske politi, hvor han kommer til at gøre tjeneste i kriminalpolitiet. Liebmann benægter ikke, at hans sympati stadig er for det kommunistiske parti i hans hjemland. Han har uden begejstring oplevet genforeningen i 1989.

I et brev til Frihedsmuseet og mig fra Erich Liebmann af 12. juli 2002 henviser han til afsnittet »De sidste Dage« side 92 i den bog, som jeg har skrevet, og som blev overrakt ham ved hans besøg d. 28. maj 2002. Disse afsnit, han henviser til lyder således:

»Tyskerne havde beslaglagt de sidste disponible lokaler i Viborg til sårede soldater eller civile flygtninge. Men til sidst kunne heller ikke dette klare opgaven. Derfor blev de sidste to lazarettog, som ankom fra

Viborg Arrest set fra Sct. Nicolai Gade med Rådhuset yderst til højre (foto, forfatteren 1959).

fronten i krigens sidste dage, blot rangeret ind på nogle sidespor, hvor tyskerne gav dem betegnelsen »Kriegslazarett Viborg, Teillazarett Bahnhof«.

Mange af de hårdt sårede soldater på de enkelte lazaretafdelinger dør, og der indrettes på kirkegårdens nordvestlige hjørne et specielt gravområde for dem. Nu er der ikke længere tid til at foretage begravelser med militære æresbevisninger, de foregår på den simple måde, at tyske soldater selv graver nogle store fællesgrave i sædvanlig dybde. Graven er så stor og bred, at man kan gå ned i den, og bunden dækkes med granris. Senere kommer der nogle tyske ambulancer, hvori døgnets døde er anbragt på bærer, men skjult i papir- eller lagenposer. Bårene bliver derefter af to mand båret ned i graven og den døde taget af og anbragt på granrisene. Når alle døde er blevet anbragt i graven, ankommer en tysk feltpræst, der foretager begravelsesritualet. Når det er overstået, bliver graven delvis kastet til, men kun sådan, at man stadig kan lægge døde deri, indtil den er fyldt i hele sin længde, hvilket sker i løbet af få dage. På tilsvarende måde begraver men flygtningene, såvel børn som voksne. Det tyske begravelseskommando på kirkegården har travlt her i krigens sidste uger.«

»Efterhånden som krigen nærmer sig sin afslutning, går også den ty-

Arrestgården set fra Rådhuset. »Tigerburene« bruges til fangerne, når de skal have den obligatoriske gårdtur. Overdækningen er forsynet med trådnet for at forhindre flugtforsøg. Her i disse bure lavede de dødsdømte tyske soldater deres egne ligkister. Oprindeligt, indtil ca. 1955, var alle cellevinduerne af den lille størrelse, som ses nederst og længst til venstre (foto, forfatteren, 1974).

ske organisation i opløsning. Deserteringer hører til dagens orden, og tyskerne foretager flere henrettelser af egne desertører her i Viborg, som før deres henrettelse er udsat for den tortur, at de nede i arresten selv må fremstille deres ligkister. Ved kapitulationen står flere ufærdige ligkister i arrestgården«.

Viborg Arrest hører uden al tvivl til blandt de smukkeste og mest særprægede bygninger i Viborg. Den er opført samtidig med Rådhuset, som den er sammenbygget med, i perioden 1871-74. Arkitekten var Julius Tholle, som på dette tidspunkt var nærmeste medarbejder for arkitekt N.S. Nebelong om restaureringen af Viborg Domkirke. Tholle har opført flere kendte bygninger i Viborg, men døde i 1871. Derfor måtte en anden arkitekt, kgl. bygningsinspektør V.Th. Walther, færdiggøre såvel Rådhuset som Arresten efter Tholles tegninger.

Arresten kan i dag uden overbelægning rumme 27 arrestanter, men har i perioder haft mange flere, således at der har været flere indsatte i hver celle.

Under besættelsen lagde tyskerne beslag på den ene etage til deres mi-

litære fanger. Der var således både dansk og tysk personale i arresten. Og som det ses af artiklen, var der celler, hvor fire mand måtte deles om en.

Udenfor indgangen ud mod Sct. Nicolai Gade havde tyskerne anbragt et skilt med teksten: »Wehrmagt Haftanstalt«. Den danske afdeling benyttede sandsynligvis indgangen gennem porten mod syd. Men i de sidste krigsår tror jeg nok, at pladsforholdene nødvendiggjorde en sammenblanding af såvel danske som tyske indsatte.

D. 5. maj 1945 blev arresten samme dag forladt af såvel de tyske indsatte, som det tyske vagtmandskab. Nu fik danskerne ekstraordinært stort behov for de ledige celler. Men det er en helt anden historie, som ikke hører hjemme her.

Helmuth Spanggård, født 1926 i Viborg, fhv. materielmester i Flyvevåbnet. Har bl.a. skrevet »Viborg under Besættelsen« i årbogen Fra Viborg Amt 1971. (Artiklen er genudgivet af Frihedsmuseet i Viborg i år 2000, 96 sider. Fås hos byens boghandlere, pris kr. 50,00).

Den 12. juli 2002 skriver Erich Liebmann til Frihedsmuseet i Viborg og til undertegnede følgende. Noget er en gentagelse af det, som Erich Liebmann skrev til Den danske Ambassade, men alligevel gentager jeg brevet i sin helhed. Dette brev er i lighed med det foregående skrevet på tysk, men en nabo til mig, fru Ursula Bald, som stammer fra Schwartzwald, har i store træk været mig behjælpelig med oversættelsen. Brevet lyder:

Mine Damer og Herrer. Limbach-Oberfrohn 12.07.02
Mit navn er Erich Liebmann, og jeg opholdt mig den 28. maj 2002 i Deres vidunderlige by, Viborg, hvor jeg havde fået tilladelse til og mulighed for at foretage et besøg i arresthuset, i hvilket jeg sad fængslet fra 28. januar 1945 og indtil Befrielsen i maj 1945.

Ved en krigsret i Viborg blev jeg d. 18. marts 1945 dømt til døden, og måtte her afvente min henrettelse. Men på grund af krigsafslutningen blev jeg befriet af de danske frihedskæmpere. (Han bruger i brevet ordet Partisaner).

Under besøget d. 18. marts blev jeg interviewet af journalist Peter Jervin om min fængsling, bragt i Viborg Stifts Folkeblad d. 1. juni 2002. Samtidig fik jeg overrakt bogen: »Viborg by og egn under besættelsen«, skrevet af Helmuth Spanggård, og personlig signeret af ham

Generalkommandoen under den tyske besættelse, omgivet af »spanske ryttere« og pigtrådsspærringer. Blokhuset med skydeskår var til vagtposten (foto, Carl Johan Zacho, der boede umiddelbart skråt overfor, 1944-45).

med en hilsen til mig. Jeg vil herved gerne formidle min hjerteligste tak.

I bogens beskrivelse, særlig i afsnittet »De sidste Dage« (side 92) kan jeg bekræfte nogle af de begivenheder i Viborg, som han nævner. Frem for alt de mange natlige skyderier, som jeg kunne høre fra min fængsels-celle, dog uden at kunne forklare dem. Han nævner også fremstillingen af nogle primitive ligkister, som de dødsdømte fanger udførte i fængselsgården.

Ydermere fandtes der massebegravelser på kirkegården i Viborg, hvor utallige tysk flygtninge, især kvinder og børn, blev begravet. Ved disse begravelser måtte jeg medvirke. På kirkegården blev også de henrettede soldater nødtøftig begravet. Det skete i jorden ud mod vejen (Rødevej). Når vi dødsdømte arbejdede på kirkegården, var vi under opsyn af militærpolitiet (Feltgendarmieriet). Militærpolitiet holdt også den villa ved søen under opsyn, hvori krigsretten blev afholdt, og bag hvis mure jeg blev dømt til døden.

På ca. 270 maskinskrevne sider har jeg skrevet om – og senere dokumenteret med fotos – min fængsling fra januar 1945 til maj 1945, samt

om min krigsretssag i Viborg. Jeg har skrevet om de vedvarende henrettelser, ved hvilke jeg i enkelte tilfælde måtte deltage og efterfølgende deltage i begravelsen af disse på Kirkegården i Viborg. Også marchen fra Viborg til halvøen Eiderstedt i Tyskland, og min efterfølgende fornyede indsats i »Minekommando Danmark« i august 1945, hvor der skete mange dødsfald, har jeg beskrevet.

Med venlig hilsen
Erich Liebmann

Forskellige var vore oplevelser – hyggelige og dramatiske

Her følger et lille udpluk af mine over hundrede historier fra hele landet, der skulle blive til en bog, som aldrig blev »født«. Over hundrede gode historier, hyggelige, glædelige, sørgelige og dramatiske, skulle fortælle om det, som en broget skare af den danske befolkning havde oplevet i juletiden under anden verdenskrig, evt. lidt før eller senere. Det skulle være en beretning om en oplevelse, som havde gjort et dybt og uudsletteligt indtryk på personen i denne afstukne tidsperiode. For at redde alle disse beretninger har en del historiske samfund rundt omkring i landet indvilget i at optage disse historier i deres årbog, dvs. der hvor oplevelsen fandt sted eller, hvis oplevelsen var sket i udlandet, der hvor personen boede på indsamlingstidspunktet eller bor nu. I dette tilfælde altså Viborg Amt.

Jeg takker Historisk Samfund for Viborg Amt på bidragsydernes og mine vegne for dets velvillighed, så historierne ikke går tabt for eftertiden.

INGER DAMM

Jul anno 1935-1950 Livet på Lynderupgård

Fra min barndoms jul i trediverne og fyrreterne har jeg absolut kun gode og glade minder. Julen blev tilbragt i mit hjem, som er en stor gård i Jylland. Den startede ca. 2-3 uger før selve juledagene, og ikke som nu fle-

re måneder forinden, så man når at blive dødtræt af julen, inden man når til selve højtiden.

Det første, der skete, var nok bagningen af småkager, som derefter blev lagt i kasser eller små tønder, som blev klistret til og sat på loftet. Kagerne bestod af: brunkager, klejner, vanillekranse, jødekager og to slags pebernødder – nemlig »folkepebernødder«, som var meget krydrede, og »præstens pebernødder«, som ikke smagte af noget.

Derefter blev der slagtet gæs i lange baner. Der kom så to af husmandskonerne, som sad og plukkede gæssene med to baljer foran sig – én til dunene og én til fjerene. Vi lavede jo selv vores dyner og leverede dermed selv fyldet til dem. Vi var jo mange i julen og skulle derfor bruge flere gæs, og nogle blev foræret bort, bl.a. til Anna, som var damen på landcentralen, som var meget behjælpelig; man bad jo ikke om nummer, men »smeden«, »købmanden«, Jens Søndergaard osv. Hver aften inden kl. 8, før da lukkede centralen, ringede far til sin far, min farfar i Viborg; så var der en aften, hvor far ikke kunne huske, om han havde ringet, eller det var i går. Han ringede så til Anna og spurgte: »Har jeg ringet til far i aften?« »Nej, De hår it, a tænkt', De it var hjem', nu skal De få ham«. Den slags er da nok en gås værd til jul.

Efter gæssene var det så grisens tur til at lade livet. Det foregik jo med høje skrig og kokkepigen til at røre i blodet, og derpå blev den hængt op i porten. Når den så var helt kold, skar mor den selv ned, og det meste af den blev lagt i saltlage i store kar i kælderen (uha, det var ikke mit nummer). Noget af grisen blev lagt i iskuglen i haven. Denne, der naturligvis lå i skygge, bestod af en mægtig vold af tørvesmuld og tang fra fjorden. Om vinteren blev den fyldt med flere vognlæs is, taget fra voldgraven lige ved. Kødet blev så forsvarligt indpakket i linnedstykker, anbragt med is, tørvesmuld og tang over og en pind til at markere de forskellige stykker. Dette sorterede under vores faktotum Marinus, så der var orden i det, og det kunne holde sig længe i jorden – det var datidens køleskab. Jeg husker engang en gæst sagde: »Dette er et mærkeligt sted; en mand går ud i haven med en spade, graver i jorden og kommer tilbage med en skinke«.

De første dage efter slagtingen fik vi så blodpølse, medisterpølse, sylte, og så blev der jo også lavet flere rullepølser og leverpostej.

Ca. 8 dage før jul kørte mor og jeg til Viborg og købte legetøj i massevis; det var til alle husmændenes børn. I forvejen havde mor af Marinus fået en liste over dem alle med alder og navne, og et par dage efter pakkede vi så gaverne fint ind, det var noget, jeg elskede at være med til.

De blev så lagt i store poser med husmandens, faderens navn på, tillige med æbler, appelsiner, nødder og småkager, hvor dåserne nu var blevet åbnet. Det nød vi andre heldigvis også godt af, at der nu var taget hul på bylden. Alle poserne blev så bragt ud til de respektive ejere af vores vidunderlige faktotum, Marinus.

Samme Marinus var et helt kapitel for sig, det var også ham, der slagtede grisen, og ham, der 4-5 dage før jul ildede den store ovn til bagningen af rugbrød og sigtebrød, hvor dejen var blevet æltet af to husmandskoner, som stod med deres knyttede næver og æltede i to store trug. Når de var færdige og brødene formede, kom mor over, dvs. i østfløjen, hvor ovnen fandtes, og med et penneskraft skrev hun så på rugbrødene »Glædelig jul«, og de blev så sendt til venner og bekendte som julekort til dem, der særlig elskede de hjemmebagte brød.

Tre dage før juleaften gik Marinus og jeg i skoven efter juletræer, det var en herlig udflugt, jeg havde altid min store Sankt Bernhardshund med mig.

Vi skulle bruge tre grantræer, et stort fra loft til gulv til os selv og to mindre – et til folkestuen og et til svendestuen til pigerne, gartneren og landposten, som kom til gården hver dag kl. 12 og spiste middagsmad og holdt hvil. Det var praktisk, for var der noget vigtigt, som far skulle svare på ret omgående, kunne posten nå at få det med tilbage, – der var jo ingen postkasser i miles omkreds.

To dage før jul ankom farfar fra Viborg, og det var altid givet, at han øverst i sin taske (hele året) havde et friskbagt franskbrød fra bageren, og sådant købebrød nød vi meget, hvorimod gæsterne fra byen nød vores hjemmebagte.

Vi havde i julen i reglen en del liggende gæster, nogle var selvbefordrende, og andre hentede vi ved toget i Skals; under krigen, hvor det jo var småt med benzinen, blev de hentet i hestevojn. Vi havde heldigvis bevaret Den lukkede Vogn og kusk med liberier, og køreheste havde vi også, men det tog jo sin tid, ca. 2 timer til Viborg, som ellers var en halv time i bil, men var vi så fire, bredte vi et tykt tæppe over knæene, og så lå der altid til spil kort i vognens lommer, så gik tiden hurtigt.

Da vi jo var så godt som selvforsynende med alting, mærkede vi ikke så meget til krigens rationeringer, det værste var kaffen, som blev lavet af byg og vist nok ærter, som Marinus brændte i en stor sort gryde på komfuret. Det både lugtede og smagte rædselsfuldt.

Dagen før juleaften blev al julestadsen fundet frem, og vi klistrede og reparerede alle om det store runde bord i dagligstuen, undtagen far, som

så læste højt for os. Næste formiddag pyntede mor og jeg så vores juletræ, som stod i den ene ende af spisestuen. Den var så lang, at vi manglede lig kunne sidde 12-14 personer i den øvrige del.

Julemiddagen, som altid bestod af risengrød (uden mandel, det var der først til nytårsaften), gåsesteg og kræmmerhuse med flødeskum og jordbærsyltetøj, blev gerne indtaget tidligt – halv seks – for at pigerne kunne gå hjem, og desuden gik vi altid efter middagen ned i folkestuen og holdt juleandagt med karlene, som havde fået samme middag, og som bare sad og ventede på at få det overstået, så de kunne komme hjem til deres egen jul. Først når der så var vasket op og i orden, kunne vores egen jul begynde med dans om træet og alle gaverne på spisebordet. Senere fik vi så småkager og frugt.

Det blev sjældent sent, men jeg var som barn ikke helt rolig ved at gå i seng, for et gammelt sagn siger, at gården skal forgå en julenat, så jeg var først helt tryk den næste morgen, når den stod endnu, og det har den gjort siden 1556.

Første juledag kom der gerne gæster ved 3-4 tiden til te, og de blev så til aftensmad. Vi spiste til daglig altid til middag kl. 12, også helligdage, bortset fra juleaften og nytårsaften, hvor vi fik nøjagtig samme middag som juleaften (men med mandel i grøden). Gæsterne ville som regel hellere have al det hjemmelavede pålæg på vores rugbrød med øl og snaps, og til slut vores egen hjemmerøgede laks, som Marinus røg i en stor skorsten i østfløjen over fugtige brændenælder, og dem var der jo nok af. Laksen var fra vores egen å, Låstrup Å, hvor fiskeretten i sin tid var skænket til gården af kong Frederik 2. Far havde forpagtet fiskeretten ud til et par fiskere, mod at vi skulle have et vist antal laks om året.

Som sagt var min farfar den første julegæst, han havde tidligere selv overtaget gården efter sin far. Han blev 92 år og tilbragte 90 juleaftner på gården, de to, han ikke var der, var som nyforlovet på en anden gård hos svigerfamilien, og da han var inde som garder, ellers alle 90 år på samme sted. Mon nogen kan slå den rekord? Han døde midt i trediverne og efterlod et stort savn, jeg spillede bridge med ham aftenen før hans død.

Under krigen var det fast tradition, at vores gode venner, stiftamtmanden fra Viborg, kom ud hos os 2. juledag og blev der lige til 2. nytårsdag. Han kørte så ind i løbet af ugen og skrev post under, men ellers var det mest kortene til bridge, der blev brugt. Far elskede at spille kort og gjorde det godt. Var det dårligt vejr, begyndte vi om formiddagen, så bridgebordet stod næsten altid slået op. Hvis vi så nede i gården så

præsten komme på visit, hvad han ofte gjorde i jul eller nytår, var det med hurtigst muligt at få bord og kort klappet sammen.

Når farfar var der i højtiderne, sang vi altid morgensang med pigerne, husjomfru og elever inde, mest for at glæde den gamle herre. Jeg husker engang, da vi lige var færdige, og farfar lukkede salmebogen i, sagde han: »Kield, jeg har siddet og tænkt på, at havde du ikke spillet den sparkonge ud i aftes, havde vi nok vundet lilleslem«. Det var nu hans udbytte af andagten!

Den sidste jul hjemme var i 1947, hvor mor var død året før, og det hele derfor forekom trist, min far døde i 1948, og min bror og svigerinde overtog gården, men takket være Marinus blev alle gamle traditioner overholdt; min svigerinde var altid sød til at spørge ham om hvad – hvor og hvordan, og Marinus vidste jo besked og svarede: »at sådan plejede Fruen at gøre«. For ham var der kun én Frue i denne verden. Han kom på gården, da han var 18 år, og blev der til sin død som 80-årig – havde også forlængst fået sølvbægeret for lang og tro tjeneste. Ved særlig store fester var han tjener og vartede nydeligt op iført hvid jakke. Ved alle høstgilderne var han en strålende danser, jeg førte altid ballet op med ham.

I 1946 blev jeg gift og bosat i København og kom kun enkelte gange tilbage og holdt jul i Jylland. Så fra 1948, efter far var død, fik min mand og jeg vores egen jul her i byen – og det er jo en helt anden historie.

INGE GADE POULSEN

Min barndoms jul på Tjele

Det første, jeg kan huske, er duften af gran. Min far var gartner på Tjele fra 1930 til 1940. Vi boede i »Stenhuset«. Ovenover vores lejlighed var et kransebinderværelse, her holdt min far til før jul. Et hyggeligt sted med juledufte. Juleaftensdag blev alle de ansattes børn og mødre inviteret til juletræ på »slottet« (hovedbygningen). I mine barneøjne var salen stor og flot, og træet det største og flotteste, som jeg aldrig siden har set.

Vi fik en kurv med hjem med de dejligste ting, bl.a. flæskesteg og godter. Min mor var sur, det forstod jeg ikke, men hun syntes, det var fattighjælp og derfor nedværdigende at modtage kurven. Vi fik altid gæsesteteg juleaften. Et år købte min far en gæsling, som vi selv fedede op. Den blev meget tam og kælen, så da juleaften kom, kunne vi ikke få en bid ned. Aldrig siden købte min far et kæledyr, der skulle spises. Oftest tilbragte min morfar og mormor julen hos os. Et år fik vi desuden besøg af min moster, onkel og jævnaldrende fætter. For første gang fik vi lov til at komme i kirke juleaften. Under præstens prædiken blev tiden for lang, så min fætter og jeg begyndte at sparke på stolebænkene for at se, hvem der kunne larme mest. Pludselig blev vi taget hårdt i armen af min elskelige onkel og ført ud. Jeg blev så flov, så det varede flere år, inden jeg igen turde komme med i kirke.

Gaverne juleaften. En yndig dukkeseng af bambus. Et tog til min fætter, det var vore fædre, der legede med det, vi børn var tilskuere.

I 1945 boede vi i Viborg. Min far havde sit eget gartneri. Hver lørdag solgte han varer på torvet. På en »god« lørdag kom han hjem med en stor flot flødeskumskage fra byens fineste bager. Havde lørdagen været knap så god, fik vi en mindre kage fra torvets nærmeste bager. Til hverdag handlede vi hos gadens bager. Under krigen bestod juleslik af gulerodsslik eller kartoffelmarcipan. Første jul efter krigen kunne man atter få rigtig chokolade, men man måtte kun købe for et bestemt beløb hos den bager, hvor man var kunde. Da min far var kunde 3 steder, fik vi vores ration af chokolade og marcipan fra alle 3 bagere. Aldrig hverken før eller siden har vi fået så meget dejlig juleslik.